

GÂNDIREA

No. 4.

P A C I F I S M

DE

NICHIFOR CRAINIC

Semnul spiritului contimporan e internaționalismul. Dar există un internaționalism războinic și un internaționalism pacifist. Cel dintâiu e însuflețit de ideea proletară a socialismului (azi considerabil rectificat de realitățile naționale) și a comunismului (în fază de furioasă experimentare). Cel de-al doilea e însuflețit de ideea colaborării națiunilor la opera comună a păcii și se bucură azi, mai pretutindeni, de un prestigiu oficial. Ar mai fi și o a treia formă de internaționalism — umanitarismul — predicat de câțiva diletanți visători și deosebindu-se de cel dintâiu (a cărui unitate e *proletarul*) și de cel de-al doilea (a cărui unitate e *națiunea*) prin conceptul abstract de *om* ce i stă la bază. Dar cum în realitate *omul* nu există, umanitarismul apare gol de conținut uman și plutește, inform și leșinat, în văzduhul inofensiv al utopiei. Internaționalismul comunist, cu toată faza-i de experimentare rusească, își poartă destinul în însăși natura lui violentă și extremistă; puterile naturale ale vieții, cărora le-a declarat războiu, vor sfârși prin a-l înfrânge și a-l modera în formele unui socialism localizat în sfera muncitorimii industriale. Experiența istorică ne învață că viața e o medie a extremelor și că aceste extreme n'au decât o durată accidentală. Într'o altă perspectivă decât aceea a luptei de clasă, internaționalismul pacifist, a cărui unitate e națiunea, ca organism politic-social, vrea să reprezinte această medie a extremelor și în moderația lui se ascund sâmburi de viabilitate. El se bucură azi de un consens aproape unanim fiindcă pare firesc și necesar. E semnul dominant al spiritului contimporan. El pretinde o desmărginire, o depășire de noi înșine pe un plan superior, într'o multiplă și complexă colaborare la opera păcii universale. Dar această depășire a propriilor noastre graniți nu e înțeleasă ca o desființare a lor, căci admitând prin imposibil desființarea a tot ce ne deosebește, națiune de națiune, am admite totdeodată confuzia și anarhia generală ce trebuie să fi stăpânit în învălmășeala babilonică a faimosului turn din legenda biblică. Internaționalismul contimporan vrea să se întemeieze pe realități. Voind să fie practic, adică realizabil, el preferă utopiei datele reale. Lumea e o multiplicitate de unități felurite ce trebuiesc considerate ca atare, iar voința de pace, insistent afirmată de pretutindeni, stă în armonizarea acestor diversități ale lumii ca note particulare în simfonia păcii universale. Internaționalismul pacifist e, prin urmare, tendința de unitate pe un plan superior a diversităților naționale.

Spiritul ce însuflețește aceste noi tendințe e opus spiritului ce a răscolit întregul veac al XIX-lea. Veacul al XIX-lea reprezintă, dusă la paroxism, voința de diversificare a lumii, care a fost ideea caracteristică a epocii moderne. Spiritul care a dominat în

această epocă intru pa revolta împotriva universalului și apologia fanatică a particularului. El desgărdina bucată cu bucată particulele mărețului edificiu al unității medievale și le asvârlea spre periferie, desinestătătoare, orgolioase și dușmănoase unele altora. Din dinamismul acesta centrifugal și pulverizator s'a născut dogma naționalismului care stăpânește veacul al XIX-lea, și furiosul proces de diversificare națională care avea să culmineze în războiul mondial. De fapt, veacul al XIX-lea culminează și sfârșește cu războiul mondial.

Față de acest proces de pulverizare a lumii, dela universal la particular, dela internațional la național, desfășurat în istoria modernă ca o revoltă împotriva lumii medievale, spiritul contimporan, — cel puțin atât cât se poate întrevedea din tendințele lui actuale, — se desemnează ca o mișcare dela periferie spre centru, dela fragment spre întreg, dela particular spre general, dela național spre internațional. El nu pare a tăgădui cu ceririle istoriei moderne; după toate semnele, el are aerul că le acceptă și pleacă dela ele ca dela niște pietre unghiulare pe care vrea să reclădească templul noului pacifism. Față de spiritul modern, pulverizator și analitic, cristalizat în formațiunile naționale ale istoriei recente, spiritul contemporan înfățișează năzuința sintetică de a reuni particularismele naționale într'o organizație supranațională care să garanteze pacea și prosperitatea omenirii. Instrumentul prin care acest nou spirit caută să se realizeze în lume e Societatea Națiunilor cu sediul la Geneva; — instrument imperfect, fără îndoială, dar socotit ca perfectibil de toți cei cari cred în posibilitatea unei păci elaborate prin cooperare internațională (*arbitraj, siguranță, dezarmare* și toate celelalte puncte de nesfârșite discuții). Instituția dela Geneva urmărește o îndoită tendință de pace: planetară și continentală. Forma în care se dorește realizat pacifismul continental e *Suprastatul european*, cum l-a numit romancierul Heinrich Mann, sau *Statele-Unite ale Europei*, expresie popularizată de mișcarea paneuropenistă a d-lui Coudenhove-Kalergi.

Dar ce însemnează această idee a unei Europe considerate ca o mare unitate politică decât întoarcerea, într'un fel, la unitatea medievală, sfărâmată de istoria modernă? După procesul de dezagregare europeană în formațiunile particulare ale statelor naționale, procesul acesta nou de reagregare a lor într'un organism supranațional ne face, fără voie, să ne gândim la epoca Evului Mediu. Succesul de circulație, extraordinar, al titlului pus de filosoful rus Nicolae Berdiaiev pe una din cărțile sale: *Evul Mediu cel nou*, stă dovadă de apropierea spontană ce se face în mintea noastră între pacifismul contimporan și acea dispărută epocă de unitate europeană care a fost Evul Mediu. „Nimic nu e nou sub soare“ — zice amarnic Ecclesiastul. Dar aceeași idee dispăre, anacronică, sau reapare, actuală, după misterioasa dialectică istorică.

Nu e, cred, lipsit de însemnătate să subliniez că, față de ironia sceptică ce taxează drept utopie ideea pacifismului contimporan, aderenții și propagandiștii acestui pacifism îi caută rădăcinile în tradițiile comune ale Europei. Voiu cita sub acest raport pe d. Robert de Traz care în cartea sa, *Spiritul Genevei*, spune următoarele: „De altfel, dacă Societatea Națiunilor reprezintă o noutate în raport cu era particularismelor naționale, ea se leagă prin trăsături esențiale de o epocă mult mai veche. Nevoia de universalism, neglijată de vremile ce ne-au precedat, Evul Mediu a cunoscut-o, a satisfăcut-o. Ce era sfântul imperiu roman germanic dacă nu o federație a popoarelor în vederea păcii și a schimburilor? Oamenilor cari — chiar fără s'o știe, — reiau această idee ancestrală, cari o adaptează, cari o desvoltă, să nu li se reproșeze că inovează cu exces și că încearcă o aventură imposibilă. Dimpotrivă, ei se inspiră din tradiții venerabile.“ (*L'esprit de Genève*, p. 95.)

Să notăm însă că tradițiile venerabile în care d. Robert de Traz caută să fundeze ideea pacifismului contimporan sânt, de fapt, ignorate în substanța lor de pacifiștii din categoria sa. Fi văd ideea unității medievale, sau, mai precis, forma unității medievale,

dar trec peste marea taină care a dat viață și realitate acelei unități. Lumea medievală își avea un singur centru de gravitate, plasat dincolo de sfera ei naturală, în transcendența Dumnezeirii. Peste creștetul ei lumina un focar supranatural ce-și exercita atracțiile tainice asupra societății omenești, fascinând-o și solidarizând-o în unitate văzută ca un reflex omenească al Chipului unic și nevăzut. Ierarhiile puterii și ale unității pământești nu erau altceva decât corespondențe după chip și asemănare ale unei ierarhii cerești și veșnice. (Filosofia lui Dionisie Areopagitul și a Fericitului Augustin exercită o influență covârșitoare asupra doctrinei și structurii medievale). E adevărat că ierarhiile medievale erau greșit și imperfect așezate pe realitățile omenești întru cât conțineau privilegiile pentru cei puțini și nedreptăți sociale pentru cei mulți. Ele nu erau imagini desăvârșite ale ierarhiei cerești, — dovadă că s'au prăbușit. Dar nu e mai puțin adevărat că armonia medievală și-a datorit durata acelui centru unic de gravitate, transcendent, care regula și echilibra feluritele cantități ce intrau în compoziția unității medievale. Lumea era una fiindcă unul era centrul ei transcendent, de gravitate. Într'asta zace taina marilor tradiții ale Europei în care pacifiștii caută să fundeze ideea internaționalismului contemporan.

În realitate, această idee apare, în forma ei actuală, despuiată de prestigiul misterului religios, seacă și rece ca ghiața, înfățișată nouă ca decurgând cu necesitate din imperativele vieții economice. Pan-Europa sau Statele-Unite-ale Europei își caută întâia formă de realizare, de trecere dela ideologie la faptă, într'un sistem economic internațional: Uniunea vamală a Statelor europene. Sântem în războiu vamal, — din el decurge mizeria materială a continentului. Trebuie să încheiem o pace vamală, — din ea va decurge fericirea materială a popoarelor... Iată substanța materialistă a pacifismului contemporan! Văzută în această lumină crudă și brutală, fermecătoarea ideologie a păcii europene nu apare ca un simplu pânjenis tremurător pe vârfurile stâncoase ale diferitelor blocuri de interese ce nu cedează tendințelor nivelatoare și armonizatoare, oricât de nobile ar fi aceste tendințe? E un adevăr bătrân ca lumea: interesele materiale nu unesc pe oameni și nu unesc popoarele; interesele materiale desbină pe oameni, desbină popoarele. Dacă materia în sine nu este incomensurabilă, interesele materiale sânt incomensurabile: fiindcă apetitul posesiunii, odată deslănțuit, nu cunoaște limite. Sau cunoaște una singură: un apetit similar mai puternic decât el, care-l înfrânge și-l limitează. Dar calea care duce la această limitare e războiul, iar nu târgul împăciuitor. E posibilă, așa dar, o uniune vamală, adică o perfectă armonizare de interese atât de contrarii prin natura lor? Și dacă ar fi posibilă la un moment dat, are ea sorti de durată când interesele materiale variază dela o dată la alta? Iată ce temelie șubredă și jucăușă se oferă pacifismului contemporan!

Pacea și buna învoire între oameni e concepută ca o expresie socială a iubirii de aproapele. Dar iubirea de aproapele nu e întemeiată pe interese. Iubirea adevărată, ca factor moral al solidarității omenești, e condiționată de o sublimă dezinteresare. Oamenii nu se iubesc creștinește fiindcă își sânt necesari unii altora, ci fiindcă sânt frați și sânt copii ai aceluiași Părinte. Umanitatea sau iubirea ca element de solidarizare a societății omenești își are, deci, izvorul dincolo de sfera naturală a acestei societăți: în principiul transcendent al paternității cerești. Pacifismul contemporan, întemeiat pe factorul economic, apare despuiat de moralitate și, oricât de paradoxal ar părea, lipsit de umanitate. Seducător în tendințele sale de a înfrăți și armoniza popoarele într'o mare unitate simfonică, el suferă de un viciu originar care-l face inoperant: își are obârșia în calculele reci ale rațiunii practice. E o concepție farmaceutică ce bântuie epoca noastră, și are în vedere numai ponderabilele vieții socotite că se pot doza și echilibra în cântarul de precizie științifică, pecând, de fapt, viața adevărată stă într'un complex de imponderabile misterioase ce scapă cântarului de precizie, dar determină marile acțiuni și hrănesc marile idealuri

ale omenirii. Ei bine, tocmai aceste puteri tainice din ale căror adâncimi se hrănește viața nu sânt angajate în ideologia pacifistă a Genevei. Raționalistă și glacială, această ideologie nu e capabilă să stârnească entuziasmele și să adape eroismele, cu toată frumusețea ce licărește în finalitatea ei. („În faimosul său discurs din 18 Iunie 1929, la Pilgrims' Club în Londra, generalul Dawes, citând pe Edmond Burke, declară: Politica trebuie ajustată nu raționamentelor oamenilor, ci naturii umane în care rațiunea nu e decât un element și un element care nu e cel mai de seamă.“ Revista *Etudes*, 5 Martie 1930 p. 534).

Adevărul acesta se poate verifica ușor la noi acasă. Și noi suntem cuprinși în angrenajul simetric al Genevei. Avem acolo reprezentanți permanenți și trimitem anual reprezentanți extraordinari. Avem în țară alcătuite toate asociațiile care corespund diferitelor biurouri internaționale ale Societății Națiunilor. Ele lucrează, țin ședințe, țin întruniri publice, conferințe, dau banchete și recepții fastuoase iluștrilor oaspeți ce ne sosesc dela biurourile centrale. Și totuși, cei mai mulți dintre noi nu cunoaștem nici din nume aceste asociații, iar activitatea lor, oricât de onorabilă, nu are niciun răsunset în sufletul nostru. În cercurile intelectuale, unii se manifestă deadreptul ostili ideii geneveze, cei mai mulți o privesc cu indiferență, puțini sunt convinși de necesitatea ei, dar nimeni din acești puțini convinși nu desfășură o pasiune impresionantă pentru cauza internațională și pacifistă a Societății Națiunilor. Cât despre marea masă a poporului, vastul așezământ, menit să elaboreze pacea universală e ca și cum n'ar exista. Și totuși poporul e iubitor de pace, iar Societatea Națiunilor e concepută pe baze fără greș democratice. Ideia ei se adresează popoarelor pentru a le ferici, iar popoarele o privesc cu un ochiu străin fără să-i împrumute aderența fierbinte a sufletului lor. Să fie oare sufletul poporului incapabil să adere la o idee universală, când e capabil să adere la o idee națională? Noi suntem convinși că sufletul poporului poate să reacționeze tot așa de entusiast la o idee universală, precum reacționează la ideea națională. Dar observăm că Societatea Națiunilor ignoră încă drumul prin care se poate ajunge acolo.

Ideea Societății Națiunilor este o idee laică, adică despuiată de orice mister religios. Și nu suntem noi cei dintâi cari observăm incapacitatea ei de a se aprofunda în sufletul mulțimilor. S'a zis, referitor la această incapacitate, că ideologia Societății Națiunilor ar avea nevoie de o nouă mitologie pentru a deveni efectivă. O nouă mitologie e, firește, tot un termen laic. Dar înșiși gânditorii laici, deci antireligioși, simt nevoia unor simboluri cuprinzătoare în care să-și intruzeze ideile socotite mântuitoare pentru omenire. Antireligioși, ei admit necesitatea de a parodia religia pentru a ajunge la inima popoarelor. Căci ce altceva înseamnă această nouă mitologie a limbajului laic, necesară ca un vestmânt misterios ideologiei pacifiste, decât o parodie a religiei? Într'o operă internațională omul are într'adevăr nevoie de anumite sugestii pentru a-și depăși oricum natura obișnuită. Și niciodată el nu s'a întrecut pe sine plasându-și idealurile în sine însuși ci numai atunci când a întrezărit aceste idealuri aninate sus, de cuiele de aur ale stelelor. („E de remarcant că oamenii nu comunică între ei cu adevărat decât trecând prin Ființă sau printr'una din proprietățile sale. Numai astfel evadează ei din individualitatea în care îi închide materia, zice Jacques Maritain în *Art et Scolastique*). Dacă universalismul medieval e un fapt istoric, el s'a datorit credinței religioase care găsea centrul de gravitate al lumii dincolo de lume, în adâncul cerului.

Ideologia pacifismului contemporan care vrea să reediteze, într'un fel, universalismul medieval, vine însă ca o reacțiune, ca o încercare de sinteză a particularismelor naționale create de istoria modernă. Dar pacifismul contemporan nu trebuie să piardă din vedere că fărâmițarea Europei în mici organisme naționale, corespunde stingerii credinței religioase ca factor al solidarității universale. Pierzându-și centrul de gravitate comun și trans-

centent, popoarele și-au creat în locul Dumnezeului universal și veșnic, zei naționali: Rațiunea franceză, Dumnezeul Englez, Dumnezeul german, Hristosul rus al slavofililor și al lui Dostoiewski. Din transcendent, centrul de gravitate s'a fărâmițat în bucăți, prăbușindu-se în sânul națiunilor și îmbrăcând forma personificată a geniului național. În epoca modernă, religia trece printr'o fază de degradare a supranaturalului în natural, o fază de acerbă naționalizare. În locul unicului centru de gravitate, transcendent și comun, o multiplicitate de centre omenești, — egoisme naționale simbolizate, — ce luptă între ele pentru întâietate pământescă. Conceput în această epocă de desdumnezeire a Universului, pacifismul contemporan suferă de acelaș păcat originar: e copilul ateismului modern ca și naționalismul pe care vrea să-l înlocuiască. Când gânditorii laici și pacifiști vorbesc de necesitatea unei mitologii pentru a da prestigiu și fecunditate ideii Societății Națiunilor, ei recunosc, fără să vrea, pe deoparte, insuficiența pacifismului ateu și materialist, iar pe de alta necesitatea unui centru de gravitate al lumii, dincolo de lume, personal și transcendent, fără care nu e posibilă o reintegrare a popoarelor, — după analogia Evului Mediu.

Voim unirea popoarelor? Nu vom ajunge niciodată la ea prin uniuni vamale sau prin orice alte uniuni de ordin material. Unirea popoarelor nu e posibilă decât prin unirea inimilor în aceeași dragoste isvorită din sânul supranatural al lui Dumnezeu. Ideologia Societății Națiunilor rămâne străină de inima popoarelor fiindcă ea își are originea în eroarea materialismului modern după care materia domină Spiritul, iar nu Spiritul domină materia. Deaceia pacifismul ei începe lamentabil cu uniunea vamală în loc să înceapă cu uniunea inimilor. Sedus de concepția marxistă a materialismului istoric, pacifismul actual a uitat de unde să pornească în marea și nobilă-i acțiune: „Căutați mai întâiu împărăția lui Dumnezeu și toate celelalte se vor adăuga vouă!” — chiar și uniunea vamală!

Care e atitudinea noastră față de Societatea Națiunilor?

Ideea păcii e scumpă oricărei inimi creștine. Pentru pacea de sus, pentru mântuirea tuturor, pentru unirea tuturor, — se roagă toate bisericile lui Hristos. Noi considerăm pacifismul ca o expresie politică și socială a dragostei de oameni. Impărăția lui Dumnezeu își are domeniile nesfârșite înlăuntrul sufletelor noastre, iar legea acestei împărății e dragostea dumnezească, singura putere care înfrățește pe oameni. Odată realizată această dragoste universală, toate celelalte se vor adăuga nouă, iar programul ideal al Suprastatului european se va împlini ca dela sine. Așezat pe aceste temelii lăuntrice ale spiritului, pacifismul ajunge capabil să târască în curentul său inima profundă a popoarelor. Căci în memoria acestei inimi profunde zac tradițiile obștești ale Europei creștine de odinioară. Ele nu pot fi rechemate la viață și transformate în puteri vii decât printr'o acțiune creștină, printr'un prestigiu creștin care să învăluie în lumina lui de aur marea idee a Societății Națiunilor. În această nădejde, bisericile lui Hristos privesc cu ochiu atent și prietenos spre Geneva. Insuș catolicismul, atât de exclusivist prin structura și mentalitatea lui, acordă o nereținută simpatie Societății Națiunilor. În ce privește biserica ortodoxă, afinitățile și analogiile organizației naturale a păcii cu structura supranaturală și duhul acestei biserici sânt mult mai strânse. Să amintim în treacăt principiul sinodalității ortodoxe care își găsește reflexul natural în organizațiile democratice și principiul autocefaliilor naționale independente ca administrație, dar unificate în spiritul universal și în dogma ecumenică. Acest principiu al diversităților naționale, unificate supranațional în spiritul și în dogma universală, poate fi considerat ca arhetipul viitoarei confederații a statelor europene. Afară de aceasta, în atitudinea ei socială, ortodoxia nu are preferințe pentru o clasă sau alta; pentru ea valorează credința omului, indiferent din ce clasă

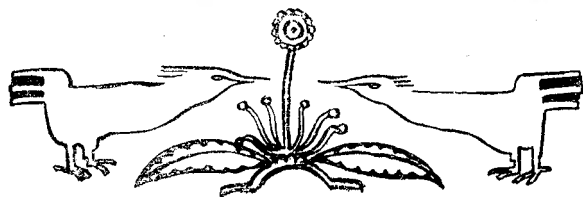
face parte. Privilegiile de clasă sânt necunoscute structurii și mentalității ortodoxe. Astfel că față de structura de totdeauna a ortodoxiei, democrația contimporană nu pare decât o imagine inversată în ordinea materială a lucrurilor. De aceea un conflict între ortodoxie și democrație n'a existat în sensul în care acest conflict s'a desfășurat în Occident, între catolicism și democrație.

În raport cu aceste adevăruri, un rol înălțător se desemnează pentru România noastră în opera păcii internaționale. Pacea e condiția dezvoltării noastre. Ea e motivul pentru care aderăm la ideea Genevei. Dar o aderență juridică dela distanță, nu înseamnă neapărat o pace înrădăcinată în realitățile din noi și dimprejurul nostru. Pentru noi, pacea nu se poate realiza decât în restabilirea raporturilor de prietenie sufletească cu vecinii noștri. Acești vecini sânt în cea mai mare parte de aceeași credință cu noi. Creștinismul balcanic e cel mai vechiu creștinism european. Slava culturii creștine de-aici s'a reflectat și asupra Occidentului. Și dacă în veacul al XIX-lea, creștinismul acesta venerabil al Răsăritului a suferit silniciile și desfigurările unor naționalisme violente, e vremea ca popoarele Balcanului să se regăsească în acel fond sufletesc comun, de două ori milenar, care este credința lor ortodoxă.

În sufletul popular al acestui Răsărit mocnește, greu și bogat de amintiri, acest fond al universalismului creștin. El se regăsește în monumentele aceleiași culturi de stil bizantin, el se regăsește în paginile istoriei de strădanii și rezistențe comune, ale acestor popoare nenorocite sub păgânătatea turcească; el se regăsește în acele imense binefaceri cu care Țările românești și voievozii lor au dăruit întregul Orient; el se regăsește în memoria inimii acestor popoare trăite în aceleiași condiții; el se regăsește mai presus de toate în conștiința lor religioasă că mărturisesc aceeași credință universală și veșnică.

În anul 1913, armatele noastre treceau Dunărea să pacifice Balcanul încăerat în măcel. Păstrez de-atunci o amintire pe care o socot vrednică de reținut și de comunicat. Revăd pe drumurile albe de vară ale șesului dunărean pâlcuri de mame bătrâne care își petreceau feciorii soldați ce plecau în Bulgaria. Plângeau, firește, acele mame bătrâne și rostiau cuvintele despărțirii. Dar aceste cuvinte nu erau aspre și neîndurate ca ale femeilor spartane. Ele sunau înlăcrimate și duioase ca o rugăciune către feciorii soldați: „Maică, maică, să nu-i împușcați că e păcat; și ei sânt creștini ca și noi" !...

În cuvintele acelor mame bătrâne dela țară eu văd revelat fondul sufletesc al conștiinței universalismului creștin. El trăiește acolo, în sufletul popoarelor, acumulat de două mii de ani. Și dacă veacul al XIX-lea l-a ignorat și l-a înăbușit sub doctrinele sale ateiste, a sosit vremea să-l desgrupăm și să-l prefacem în putere vie a solidarității omenești. Cine va considera acest fond de tradiții străvechi și'n straturile lui va înrădăcina ideea pacifică a Societății Națiunilor, va face operă durabilă și dumnezeiască „Fericiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema”.

M U N T E V R Ă J I T

DE

LUCIAN BLAGA

Intru în munte. O poartă de piatră
încet s'a închis. Gând, vis și punte mă saltă.
Ce vinete lacuri! Ce vreme înaltă!
Din feregă vulpea de aur mă latră.

Jivine mai sfinte-mi ling mânilor. Stranii,
vrăjite, cu ochii întorși se strecoară.
Cu zumzet prin somnul cristalelor zboară
albinele morții și anii. Și anii.

CARTEA MUNTELUI SFANT

DE

SANDU TUDOR

Vizitiul meu cu față de aramă și nas de pasăre, pentru că nu înțelege nici o limbă străină își oprește fugarii negrii în fața unei clădiri albe cu câteva caturi adunate între stâlpi și arcade, ceva curat, de stil nou, dar ca o amintire venețiană, Mediteranian-Olimpic: cel mai mare hotel al Salonicului, în cel mai de seamă chei al portului. Prima oară după două zile și două nopți de călătorie îmi primenesc fața cu apă răcoritoare și mă curăț de urmele drumului. Proaspăt ca un om nou, ies în șoseaua largă de preumblare care duce în lungul cheiului. E o zi limpede. Pacea stăpânește peste ape. În ce borangic strălucitor își preschimbă uneori marea, apele. Mângâioasă în suflet, gingășia culorilor ei te pătrunde cu atâtea subînțelesuri de cântec.

Un oraș străin și o lunecare peste apele mării care bat malurile Calcidice, iată ce mă mai desparte de muntele meu. Încerc o voioșie nespasă, veselie să te simți singur, rătăcitor într'o lume necunoscută căreia nici limba nu i-o cunoști. Ce înviorător simțimânt de ușurare să știi că nu ești al nimănui, că nu te cunoaște nimeni, că nu mai porți nici un nume, că te-ai liberat de tot și de toate. Urc la întâmplare o stradă și mă căsnesc să-mi adun gândurile, să-mi dau seama ce trebuie mai nimerit să fac. Răsbat într'o uliță largă pe care aleargă tramvae verzi. Mă pomenesc lângă o cafenea cu cristalurile geamurilor mari ridicate. Câțiva harnici pățimași bolborosesc în carafa cu apă a narghilelei, dis-de-diminează. Mirosna fumului unui anumit tutun se risipește plăcut din tigăițele lor cu cărbuni.

În graiul francez, tot la întâmplare, întreb pe cineva îmbrăcat cu totul alb care îmi iese înainte. Cască colonială, pantofi și haine de pânză de in de o curățenie luminoasă, cu față bună și bărbătească, rasă proaspăt. Întreb unde se află Consulatul românesc. Omul meu străin, ca o pată de alb, în loc de răspuns mă întreabă la rândul lui într'o desăvârșită franceză dacă nu cumva sunt Valah. La răspunsul meu uimit, mă face să înțeleg că nu trebuie să mă mir din pricină că și el este Valah, din părțile Macedoniei, dintr'un sat de sub muntele Olimpului. Nu cunoaște decât limba lui de Aromân, nu a fost niciodată în țara cea mare a neamului, dar totdeauna simte de departe pe cineva care sosește din părțile acelea. Și inima acestui om alb și fără nume, îmi destăinuiește în câteva vorbe o durere ascunsă.

— Noi, adevăratul neam al acestui pământ, dinaintea Turcilor, dinaintea Bizantinilor, dinaintea Elinilor, ne nimicim pe zi ce trece. Suntem siliți să ne înecăm sufletul în viața

g ecească și venetică care ne-a cutropit. Nu cunosc limba românească, ci sila limbii grecești. A fost odată câteva clipe o rază care ne-a făcut să nădăjduim aci o vajnică țară a Aromânilor.

Urcăm amândoi în vagonul verde al tramvaiului care aleargă pe firul lui de aramă în tot lungul orașului. Consulatul e departe spre un capăt liniștit al Salonului de altă dată. Tăcerea dintre mine și tovarășul meu necunoscut se leagă cu priviri prietenoase. Ca două rude bune, între care bucuria unei întâlniri neașteptate nu face cu puțință în mulțime decât destăinuirea graiului privirilor, a unei ascunse înțelegeri în sânge și în suflet, nu mai vorbim decât mici nimicuri. Ne spusese într'o clipă tot ce se poate spune în ani de zile: o vorbă adevărată și fără înconjur. O strângere de mână puternică și năluca mea albă, după ce-mi împărtășește cele din urmă îndrumări: unde trebuie să scobor și cum să aflu mai ușor strada Consulatului românesc, scoboară și piere cu un ultim semn de mână. Fâlfâie, ca o aripă părerea de rău a despărțirii, salutul Aromânului alb. Suntem liberi numai pe gesturile noastre, nu și pe ursita noastră. După încă alte trei opriri ale vagonului verde, scobor și eu. Nimeresc într'o uliță prăfoasă și tăcută cu porți infundate cu totul în ziduri.

Un tânăr în mijlocul uliței, cu capul gol, strigă sus cuiva dintr'o fereastră deschisă de la al doilea etaj. Glăsuiește limpede și bine românește. Îi pun o mână pe umăr. Pururi îmi vor sta în amintire cei doi ochi rotunzi de uimire mută, când m'a auzit vorbind la rândul meu românește și înțelese că sosesc în acea clipă din țară. Curata bucurie care urcă din sufletul aceluși tânăr, nu se poate tâlcui prin grosolana și batjocorita vorbă: patriotism. În om tresar clipe de desăvârșită simțire sfântă, care vin din inima pământului sau cad din catapeteasma cerului. Fulgeră o clipă veșnicia prin sufletul omului și prindem totul într'un clinchet al genelor. Povestește-l mai târziu nepăsării altora. Ajunge searbăd și neputincios. Ucidem clipa aceea nemărginită care tremură pe sufletul nostru ca un bob de rouă pe un lujer al dimineții. Așa se nasc în colțul privirilor, lacrimile fără pricină și fără voe. Tânărul meu nu știa ce să-mi spue, cum să mă ajute. În simțământul lui mi se dăruie induieșetor, să mă călăuzească peste tot. Îndrumându-mă prin străzile cu ziduri și verdeață, tânăra mea călăuză mi se destăinuește. E tesalonician aromân, elev al școlii românești. Cu suflet turburat îmi vorbește aproape în taină, despre mirajul țării pe care n'a văzut-o niciodată până acum, cum muncește vacanța și își strânge încet-încet banii de trebuință ca să poată călători odată acolo departe, la Dunăre și la munții Carpați unde are și atâtea rude plecate tot de pe aci. Îmi vorbește despre neamul aromânesc, despre graiul și lămurirea vorbirii aromânești de atâtea cuvinte streine luate dela Bulgari și Greci.

Batem în ușa scundă care infundă un zid sub verdeață de pom. Ne deschide un Albanez, paznicul Consulatului. Nu aflăm pe nimeni ai casei. Albanezul știe românește. Îmi mărturisește cum a învățat singur de zece ani de când e portar aci. Citește și ziare din țară. Știe toate cele ce se petrec la noi. Cunoaște partidele politice și numele miniștrilor. M'a întrebat și de regele nostru cel mic.

În curte am văzut patru bărbați, voinici din munții Pindului. Înalți în straiile lor de dimie albă și mohair negru. Oameni dintr'o bucată, osoși, cu chipuri aspre și severe. Sunt trimișii unui sat întreg cuțovalah, o sută de familii care și-au vândut gospodăriile în întregime și au scoborit din munți pentru un cuvânt. Au fost hotărâți să facă aceasta de însărcinații veniți din țara noastră. Li s'au dat de mai multe ori făgăduințe că vor fi colonizați în Cadrilaterul de Miază-zi. Acești țărani au ascultat. Cuvântul dat pentru ei este lege. Acum din dragoste pentru neam, o sută de familii infometate, pe drumuri, așteaptă de câteva luni sub prigoana grecească. Așteaptă zadarnic, uitați. Trebuie cineva să fi văzut

cu ochii, chipurile brăzdate și întunecate de amară desamăgire ale acelor înalți soli ai țărănilor aromâni, ca să înțeleagă toată crima de neam pe care nevrednicia și lipsa totală de chibzuială poate s'o înfăptuiască.

Ne aflând pe nimeni care să-mi dea vreo deslușire, am pornit călăuzit de micul meu Macedonean să aflăm Siguranța Generală elinească, pentru pecetea sosirii pe pământul acesta străin. Apoi ceea ce e și mai însemnat: aprobarea deosebită ce trebuie să o câștig delă Guvernatorul locului, pentru a putea intra în Muntele sfânt. Se pun piedici streinilor de către guvernul elin la intrarea în Atos. Îmi dau seama că nu-mi e de ajuns ocrotirea micului meu consângean, dar o pornesc la întâmplare. Am simțământul că Alt-cineva mă poartă peste tot și mă ajută.

Pe străzi dau năvală spre noi o mulțime de copii sdrențaroși, arși de soare, murdari, care cu strigăte de o neînchipuită sălbătecie răgușită, ne îmbie să le cumpărăm ceva din nimicurile țărănilor pe care le poartă. Așa din stradă în stradă îți trebuie o anumită dibăcie să scapi de mulțimea aceasta care țipă, urlă, se împinge, fără să poți scăpa ușor de urmărirea ei.

Mergând, mă frământă gândul la cine să mă îndrept ca să pot avea mai lesnicios aprobarea pentru Sf. Munte. Cum trec marea piață, care se desface liniștită în fața bazei Sf. Înțelepciuni, Sofia, în fața noastră se opresc în vorbă doi inși în hainele largi ale fețelor bisericești. Cu o umbrelă neagră desfăcută în soare, mândru și rotofei în antieriu de mătase neagră, culion înalt de preot, barbă neagră, cel dintâi asculta pe un al doilea care voește să dovedească ceva, un bătrân mic cu barbă speriată, în rasă roșcată, adus din spinare. După mătăniile aspre de păr pe care le mișcă acesta cu degetele și straele smerite, e un călugăr.

— Cu adevărat minune. Numai D-zeu vă scoate pe drumul meu.

În chipul acesta, întru între cei doi convorbitori, cari mă privesc nedumeriți, cu uimire lungă și gesturi. Astfel am cunoscut pe părintele Brindu, preotul Aromânilor din Tesalonic și cuvioșia sa Elisei Schimonahul, oltean delă Sf. Munte.

Totdeauna am avut credința cum că neprevăzutul se împlinește în deobște, iar nu ceea ce ai chibzuit de mai înainte. Plecasem din țară singur, fără a cunoaște limba pământului unde mă duceam și fără nici o îndrumare, străin, numai cu nădejdea în marea întâmplare neașteptată. Îmi dau seama, șirul peripețiilor neprevăzute începe să capete un tâlc din fiecare pas ce fac. „Coincidențele” își vor depăna firul cu un subînțeles anumit. Presimțământul că toată această călătorie nu e o călătorie întâmplătoare a ajuns să se preschimbe într'un neînduios și viu simțământ. Grăuntele de credință ce ascund în suflet mă face să înțeleg că nu „întâmplare” se numește această îmbinare uimitoare de fapte și peripeții, care mă poartă așa de vădit spre o țintă pe care n'o pricep încă. La fiecare pas, îmi iese omul trebuincios în cale. Totul ar părea o născocire, o glumă orânduită de cineva ascuns. Întâlnirea cu Aromânul cel alb, cu micul Tesalonician și acum cu cele două fețe bisericești, pentru mine sunt semne.

— Cucernice părinte, sfinția ta îmi ești trimis anume să-mi faci înlesnirea aprobării speciale pe lângă Guvernatorul Salonicului.

Spuî respicat părintelui Brindu, Președintele Comunității române din oraș, cel mai cunoscut om din Solonic, cum singur m'a informat mai târziu.

— Iară cuvioșia ta, mi-ești trimis anume să-mi fii însoțitor și ajutorință peste mare și în munte.

Adaug tot așa de convins și smeritului călugăr Elisei Schimonahul sosit delă Sf. Munte în ajunul intrării mele la Salonic.

— Maica Domnului te ajută, îmi răspunde închinându-se călugărul care mă cerceta cu mirare.

Amândoi trimișii mei nu stau însă la îndoială, fiindcă sunt oameni cucernici și cred în semne dumnezeiești. Și s'a adevărit întocma presimțământul meu. Cugetând mai târziu la întâmplarea întâlnirii noastre, fiecare din cei doi trimiși ai mei mi-au mărturisit cu amănunțime uimită, peripeția ciudată care îi făcuse să se afle la acel ceas în piața Sf. Înțelepciunii.

Acum trei luni tocmai pe când eu plănuiam plecarea mea la Muntele Atos, bătrânul Elisei Schimonahul în chilia lui, într'un pustiu al Sf. Munte, se hotărârea să facă o călătorie până la Salonic, să legalizeze o procură pe care avea în gând s'o trimeată în țară pentru nevoile familiare. Voia să se deslege cu totul de ce-i mai rămăsese în țară: avere și rude, care îi tot turburau pacea schivniciei. Ar fi trebuit să se arate el însuși în fața Tribunalului la facerea actelor în țară. Făcuse cerere de mai multe ori Sf. Sinod român să-i îngăduie intrarea în țară. Nu a avut însă vreun răspuns. E acolo cineva care se împotrivesc cu greutatea cârjii lui. Niciun călugăr român din Sf. Munte sub nici un motiv nu poate să intre în țară.

— Îl știm cât de rău este. De multă vreme e dușmanul nostru cel mare al călugărilor, Domnule. Spune că noi călugării suntem murdari, proști și tâlhari și răsculăm țara. Asta fiindcă nu putem svârli calendarul cel vechi cum l'au svârliț ca pe o sdreanță dumnealor. Noi nu suntem de capul nostru aci, suntem călugări. Predaniile nu se pot schimba. Și apoi c nonicește noi ținem de Patriarhul Țarigradului. Ce au cu noi de nu ne lasă să ne vedem de păcatele noastre? Vei vedea D-ta câtă suferință și turburare ne-a adus nouă românilor în Munte hotărârea asta blestemată. Suntem dați pierzării. Aici în țara asta, Grecii ne sunt dușmani, în țara noastră, Români. De când suntem fără ocrotire, toți ne asupresc. Trei luni de zile mi-a trebuit să umblu în Munte, ca să ajung în puțință să capăt zapisul acesta de voe și să viu până la Salonic. Uite, numai pentru o singură pecete și o iscălitură pe un petec de hârtie, a trebuit să plătesc bacșiș Grecilor 1500 drahme, mai mult de 3000 lei numai să pot nimeri aci la Consulatul românesc. Asta pentrucă sunt Valah și sunt socotit ca un câine fără adăpost. Biletul care pe un Grec nu-l costă nimic, nu poate să fie dat unui om ca mine, fiindcă sunt socotit vagabond, nerecunoscut ca făcând parte din vre-o obște, sunt Român urgisit. Am avut noroc de am păstrat ceva bani din care mi-era în gând să-mi cumpăr de la vre-o mânăstire un loc și să-mi fac și eu o colibă pentru bătrânețile mele călugărești. Dacă nu-i aveam puteam să mor. Mai bine de cinci sute de călugări români se chinuesc așa, și mai rău încă, ca niște blestemați. Noi Români, din sudoarea noastră am făurit mândria Muntelui Sfânt. Atâta aur și bogăție au dăruit Domnii noștri cei vechi și boerii și câți țărani! Mereu, mereu, veacuri de veacuri. Iară azi trebuie să ne facem argați celor pe cari i-am îmbogățit. Nu ne lasă nici în pustii să trăim. Pe moșia mânăstirei celei mari a Vatopedului, într'un pustiu sărac de tot, s'au înmulțit colibecele aschiteilor români. Mânăstirea a avut frică să nu se infiripeze un schit românesc. Le-a poruncit de mai multe ori să părăsescă locul pe care totuș îl cumpăraseră cu bani adunați din pomeni de la noi din țară. Iară într'o zi, au venit trimișii soborului mânăstiresc și au pus foc întregei gospodării și munci, care făcuse să crească măslini și legume pe piatră. Au fugit oamenii care-încotro prin păduri. Suntem urmăriți ca fiarele sălbatece. Asta fiindcă nu avem nici o ocrotire. Asta nu e nimic. Ai să vezi D-ta cu ochii altele mai grozave. Dar vezi tot răul își are și binele. Dacă nu mă împiedicam eu trei luni, cu drumul meu, nu-ți mai eram călăuză în Munte azi și D-ta nu-mi mai erai mie martor. Toate sunt minunate în iconomia lui D-zeu, îmi închee cu un zâmbet de blândețe bătrânul schimonah.

Ne-am întors la Consulat să stau martor împreună cu părintele Brindu la Legalizarea procurei schimonahului Elisei cel întristat, neașteptata mea călăuză în Muntele Sfânt.

CEL DE AL DOILEA CAP LA CARTEA ACEASTA

Cum peste ape, peste întuneric și vorbe, în zorii zilei se ridică arătarea minunată a Muntelui-Sfânt.

Ne mână încă din urmă vântul pământului de unde am plecat care abia se mai zărește dungă albastră. Ne împinge molcum către larguri. În picioare, de pe podina de de lemn și smoală a navei, îmi rotesc privirea. Nava noastră neagră și ruginită întovărită de delfini, lunecă încet peste linul singuratec al mării binevoitoare, dealungul tăcerilor coastei calcidice. Suntem în mijlocul marelui golf tesalonician. Peste nesfârșirea mișcătoare de apă, flăcările uriașului ochi al zilei dau în scăpătat. Joacă gingaș polei schimbător. Țărnișii cu limanuri de prundiș și capete de cremene se învâluiesc în limpezimea plutitoare. Zare se îndulcește, priveliștele uscatului depărtat se idealizează să se topească într'un vis vioriu. Curând vom rămânea singuri sub rotunda depărtare a zărilor numai de apă.

Călătorii așa de vorbăreți sub fiorii plecării din port tac pe rând cu toții în fața minunii apelor ce-și schimbă la nesfârșit smălțuirile moi de lumină. Fiecare și-a aflat un loc de răgaz undeva pe punte, de unde să privească în voe peste nemărginire, să-și rumege gândurile și să viseze numai pentru sine, la adăpost de privirile celorlalți. Fiecare e în așteptare întinsă, pândește să vadă ochiul uriaș și roșu al soarelui scufundându-se în mare. Liniștea deplină nu-și îngână în urechile noastre decât răsuflarea rară a mașinilor și gălgăitul ritmic al undei care mângâie pântecul ruginit al bătrânei nave.

Vântul cade deplin, pace adâncă se adună și se revarsă în toate. Roata soarelui alunecă acum pe dunga apelor, s'a dublat o clipă în miraj, apoi a trecut dincolo, dedesubt, încet, cu măreția veșnică de la începutul lumii. O clipă se întunecă ca sub o pleoapă căzută. Umbrele joacă sus peste rotarea clopotului de cleștar safiriu al cerului, apoi se topesc treptat în clar de umbră aurită. O seninătate neașteptată se lămurește până în afundurile cele mai nebănuite ale depărtărilor. Limpezimea inserării se ridică ca o ușurare uriașe, ca un oftat neauzit al zărilor. Pacea aceasta tămăduitoare te deslipește de totul. Din fiecare suflet zboară o pasăre și, ca peste o urnă de cenușe, uitarea de orice griji și frământări omenești îți pecetluiește făptura. Fiecare stă țintit locului sub puterea unui simțământ mut și nespus, chiar și cei mai aspri. O clipă, clipită de împăcare desăvârșită ești nemărginit cum nemărginit stă cerul, pământul și apa. Nicăeri ca'n largurile mărilor liniștite din miază-zi nu poți să încerci simțământul acesta adânc odihnitor.

Noaptea e scoborâtă. Aurul viu al stelelor arde în albastrul întunecat de adâncă fântână al cerului. Așa sub așezările acestea de răgaz pașnic a început deodată să-mi povestească viața lui Elisei Schimonahul. Cu vorba înceată și grea îngănată de isonul împletit al undelor și răsuflul greoi al navei de sub noi:

— Cale de douăsprezece ceasuri de noapte, înaintea noastră către soare răsare, aci, în drumul răsăritului dăm peste Munte. Intoarcem pe sub Casandra și Sichea. Măine îl ajungem în zori acolo. Câtă apă, la larg, parcă mergi spre capătul Lumii. E a doua oară de când fac drumul ăsta spre capătul Lumii. Mai sunt blestemat să-l mai întorc a treia oară și nu mai ies din pustiu decât cu tălpile înainte pe năsălie, călătoria cea din urmă.

Un fior de uimire mă făcu să-i ascult sunetul ciudat al vocii aceleia, căzând frântură cu frântură, în mijlocul tăcerii generale. Vorbea limpede și molcom cumpănind fiecare cuvânt, rar și cu greutate ca apa căzând picătură cu picătură. Il ascultam și pentru prima oară privii în fața tovarășului meu de drum. În noapte o barbă albă flutura ușor vreo cincizeci de ani sub o privire blândă și isteță. Totul de pe chipul acela te făcea să încerci mulțumire și încredere. Plutea peste sbârciturile anilor o luminiță de copilărie înțeleaptă pe care vârsta și lumea nu o înlănase niciodată.

— Lungă viață mai are omul ! Povestea mea ? Nu e mare lucru. Am fost altădată cârciumar bogat într'un oraș oltenesc.

Și prinse să-mi depene tot firul peripețiilor vieții lui, ca atâtea altele.

— Intr'o zi m'am speriat cu totul de mine și nu am putut să-mi odihnesc inima decât pe pietroiul ăsta în mare, tocmai aci în Muntele sfânt. O, grozav e când se înfri-coșează omul de el însuși. Nu e groază mai mare. Nu te uita la mine. Am trăit în imbuibare și în scârbă. Eram ca un burduf unsuros. Din toate plăcerile, din toate păcatele, m'am mânjit cu zoaie. Abia îmi mai purtam greutatea. Până și sufletul mi-era înfundat în grăsime. Intr'o zi am simțit că mă înăbuș să mor și am fugit. O, acolo în lume orice ai fi și ai face, la urma urmii rămâi tot numai o burtă tivită cu dinți și limbă, chinuită de foame și setea tuturor pofteilor trupului. Uite, mă întorc dela Salonic și e proaspăt simțământul meu. În orașe oamenii nu mai au deloc chipuri, sunt fără obraze. Chipul lui Dumnezeu e întunecat, e nimic în fiecare. Fața oricăruia e o oglindă spartă în care nu vezi nimic, numai ceva întunecat, posomorât și speriat. Aleargă cu toții în toate părțile, buimaci ca niște făpturi trezite cu somnul neisprăvit. Oamenii și-au pierdut oglinda chipului. Să te gândești mai mult la lucrul acesta.

Bătrânul puse mâna pe umărul meu și mă privi în așa fel că tot adevărul vorbelor lui îi fășni din suflet și-i lumină mare de tot chipul alb :

— Acest om, îmi spusei, are un obraz.

— Am lepădat tot ce agonisiseam, griji și avere, de m'am adus singur în fața lui Dumnezeu. Voiam să fiu gol și slobod, dar atâtea comori nefolositoare îngropate de vârstă în inima mea s'au târât cu mine fără să vreau până în muntele sfânt. Nu e ușor azi să fii sărac, mai ales cu duhul cum poruncește Domnul. Cine poate să numere și să stăpânească gândurile și ispitele călugărului cu părul alb !

Și Elisei Schimonahul tăcu. Mireasma puternică de sare apăsa pe orice lucru gustul ei mut și greu. Tăcerea nemărginită cât cerul, cât pământul, cât apa, ne înțeleni locului multă vreme. Buzele mi-erau mute și uscate, vorba de prisos.

Târziu m'am rupt de mreaja farmecului și am scoborât pe o scară sub punte. Căutam puțină apă, gura mi-era de sare, mi-era sete. Pe un coridor îmi ieși un flăcău pipernicit, cu față de 19 ani murdară, cu ochii jucând două bile de cristal colorat și un bot ascuțit de șoarec.

Pe aceiași coaje de fier ruginit care e orice navă, plutitoare peste întinsul lumii de apă, viața e dublă, cu două ursite : oamenii de pe covertă, zlobozi, lupii de mare, cu vântul, cu visul, cu zările, și oamenii din burta navei, ocnașii de bună voce, galerienii de altă dată, cu șobolanii, cu lanțurile ancorilor, cu mașinile.

Cer puțină apă flăcăului cu bot de șoarec. Nu cunoaște decât limba lui. E însă ager și m'a înțeles din gesturi. Mi-aduce repede o sticlă mică cu apă minerală. Beau și întreb prețul cu același limbaj internațional al mușchilor feții și degetelor mâinii. Mi-l scrie cu creionul pe scândura peretelui. Ne având schimbat îi dau o hârtie de 50 drahme. Iute aleargă într'o cabină alături. Restul ce mi-l numără pe palmă cu luare aminte, e însă numai la jumătatea sumei ce-i dădusem. Protestez și îi scriu suma ce trebuie să-mi înapoeze tot pe scândura peretelui. Cele două bile de cristal ale ochilor în care mă uit sunt verzi și se mișcă acum și mai iute, parcă vădesc o neînchipuită uimire. O ridicare din umeri, o strâmbătură repede din vârful nasului de șoarec, tăcere. Înțeleg pe dată : pipernicitul meu coborător al Danailor trage folosul întreg din faptul că nu ne pricepem unul altuia graiul cel viu, mă fură pe față. Înțeleg că totul e pierdut. Dealtmintreli ca și în Salonic, și în toată Grecia azi nu se fură decât tot în acest fel, antic și național, pe față. Elinii sunt cel mai tradiționalist popor în această privință, mai ales după revoluție,

când poliția statului lor se poate mândri să stea lângă aceea a celui mai civilizată stat din lume.

Iată realitatea. Băiatul acesta pipernicit cu bot de șoarec mă trezește parcă dintr'o amețeală de somn hipnotic Prin culuar, micul bec murdărit de muște aduce mai mult besnă de cât lumină. Imi amintesc de povestea proaspătă în care mă învărtise atâtea ceasuri schivnicul, firul de păiajen al vorbelor lui, cum ajunsese el în Muntele Sfânt. Mă scutur înfrigurat Sus, afară, pe punte am părăsit ceva ciudat. O clipă totul îmi pare că s'a petrecut cu mine ca într'un vis greu. Ce caut aci în plină mare? De ce călătoresc? De ce mă duc acolo? Nu mai pot să cuget, mă simt obosit. Imi adun mintea între palme, îmi apăs pleoapele tare cu degetele. Totul îmi trece prin minte îngăimat ca într'un somn absurd. Omul cel mai sănătos își vede viața uneori în năluciri, ca un bolnav de friguri. E ceva neobișnuit care se petrece cu mine, parcă, sunt năucit, nebun. Alerg după fantome. Realitatea trăește în acest fiu de șoric grecesc care m'a furat pe față. Mai mult de 50 lei un pahar cu apă. Minunat! Ce prostănac te face visăria! Deschid ușa careului și intru jumătate inciudat și jumătate uimit de istețimea negustorului meu cinstit, adevărat hoț neprins. În umbra din fundul mizei încăperi sub icoana sfântului Nicoară, izbăvitorul corăbiilor, o candelă fumeșând licărire ca un păiajen mic de aur. Restul încăperii sta umplut de cuprinderea lucitoare a mesei careului. În mijlocul mesei o pată rotundă de lumină căzând de sus se leagănă domoai în ritmul navei și ține sub umbră doi inși. Pe marginea mesei două coate cu aur vechi de galoane îmi deslușesc pe comandant: omul cu lulea. Alături un domn de o însemnătate covârșitoare după aerul trufaș cu care își poartă capul tuns între umeri. Simplu într'o cămașe de mătase, pantalon alb de colonist și pe masă aceiaș cască de plută pe care o întâlnesc peste tot în Elada cea nouă. Mă privește cu mirare obosită și măreață printre rotocoalele subțiri-albastre care șerpuesc încet din vârful cu scrum al țigării. Sub un surâs de dulceață citesc o față alb rotundă cu ceva care nemulțumește. Privind mai cu luare aminte bănuiesc un fel de răutate și șiretenie atavică, iară străveziu de tot semnele degenerării. O clipă apoi totul se ascunde sub poleiala surâsului zugrăvit dulceag. M'am adresat comandantului, dar de alături străinul meu îmi intră îndată în vorbă drept tâlmaciu binevoitor în cel mai desăvârșit graiu al diplomaților. Așa l'am cunoscut pe d. Alecos, omul cel mai cunoscut dintre Salonic și Muntele Atos. Alecos Papaiani moștenește din neamuri dreptul de a fi singurul om care poate să speculeze în mare, buna credință și naivitatea celor șapte mii de călugări ai Muntelui Sfânt. El e marele aprovizionar în toată zahareaua și cele de trebuință vieții republicei călugărești.

— La Atos veți avea desamăgiri. Ar fi fost mai plăcut o vacanță în Apus. Cunoșc țara asta călugărească din copilărie. Nimic altceva decât sărăcie, murdărie, sălbătăcie.

— Pentru mine, pentru neamul meu, cred că e mai rodnică cunoașterea Atosului decât orice loc din Apus.

— A! Dumneavoastră urmăriți să ajungeți un om folositor țării și Dv. înși-vă? adăugă mușcător străinul meu.

— Intr'un anumit înțeles, da, voesc.

— Pentru mine, diletant veșnic, frumosul și plăcerea sunt totul. Din pricina aceasta iubesc Apusul și femeea. Civilizația și trupul sunt singurele adevăruri. Restul e minciună. D-zeu o minciună din rugăciuni și posturi, veșnica minciună sub care se ascund toate păcatele și tot întunericul, ca să se adune în aceste fapte părăose și ipocrite care sunt călugării. Numai fiindcă aci e oprită intrarea civilizației și a femeiei s'a adunat toată barbaria și nebunia asta. O mie de ani de când nu întâlnești niciuna, nici o femeie, mai mult încă, nici chiar un animal femel în tot cuprinsul țării. Dela Constantin Monomacul,

Impăratul Răsăritului, de când vechiul acest obicei a ajuns lege scrisă și întărită care stăpânește și azi : „Ougunaion olos ekei xunaulia“, aci nici un lăcaș pentru femei. Câtă perversitate, câtă josnicie, câtă noapte a adus hrisovul acesta ! Aci în Atos am învățat să iubesc femeea și Apusul acesta unde femeea și lumina și-au câștigat azi toate libertățile, toate drepturile.

— Apusul nu are farmec tocmai pentru că e așa cum spuneți. E prea cunoscut, prea lesnicios, trăește sub lumina felinarului roșu al tuturor libertăților, tuturor egalităților și fraternităților. Totul se vinde, totul se cumpără. Nimic nu se află secret, nici sufletele, nici casele, nici pădurile, nici chiar munții. A năpădit civilizația de turism și americanism. Oriunde, o înlesnire, o întâlnire, o călăuză care descrie amănuntul, un hotel în care orele trenurilor, albumul cu fotografii, afișate și o aventură potrivită, toate te primesc și știu mai dinainte că ai să vii. Chiar de așa voi să fac numa o călătorie de plăcere tot în spre aceste părți de lume așa alerga. Nu mă poate mulțami decât o țară săracă cu pustii și nopți înalte și singuratică cum e Atosul, care să nu-mi amintească doar de fiorul cărnii, al împreunării, al rodniceii grase.

Convorbitorul meu începe să rădă cu răutate.

— Toți cei ce vin încoace sunt bolnavi, trebuie să aibă o țară de moștenire.

— Unde e omul sănătos ? îl întreb.

Din nou aceleș hohot de râs care îmi arată un șir de dinți ascuțiți și albi.

— Iei toate prea în serios. Universul acesta nu e decât o uriașe glumă. E prea grosolană absurditatea care stă la temelia totului, ca să nu o vedem și să fie luată în serios de vreun om inteligent. Să dorești cât mai multe repetiri și amplificări ale plăcerei tale, iată toată filosofia. Ești un întârziat, domnul meu. Nici călugării d-tale din Atos nu-și mai iau viața în serios. De ai ști d-ta câte se petrec acolo !

Și începu să-mi povestească o anecdotă picantă cu călugări. Vorbia lesnicios și plăcut. Omul acesta care îmi făcea teoria libertinajului, a plăcerii și a cinismului, era însă cel mai aspru judecător al vieții călugărilor. Cu agerimea unui adevărat procuror îmi desvălu repede o mulțime de năravuri ciudate, de obiceiuri mârșave și perverse, uitând bineînțeles tot ce era dincolo, tot ce ar fi fost bun sau demn de luat aminte. Cu o fantezie și o patimă uimitoare, Muntele Atos era cufundat în iadul tuturor viciilor.

Fără să vreau îmi amintii cecece cineva îmi spusese odată, sau poate citisem undeva : omul vulgar simte că desfrâul, beția, prostia, sunt numai drepturile lui ; dacă cineva deosebit cade în vreunul din aceste păcate, el se răsvrătește, țipă și condamnă ca și cum i-ar fi uzurpat dreptul.

Desgustat, desamăgit, cu îndoiala în suflet am părăsit pe diabolicul meu tovarăș de călătorie care îmi surăse mulțumit de isprava pe care cred că o citea pe chipul meu. Am urcat iară pe punte. Toată lumea tăcea sau dormea. Părintele Elisei Schimonahul își făcea rugăciunea citind dintr'un ceaslov vechi. Cum mă arătai mă privi îngrijorat. Îi povesti pățania.

— Il cunosc și pe acesta. Trăește pe spinarea noastră și ne vorbește de rău. Și tatăl lui tot așa a fost. Maica Domnului l'a blestemat și într'o zi s'a aruncat în prăpăstii din fereastra unei mănăstiri. Nu te scârbi. Culege ca albinele din flori ce e bun. Vii din lume în Munte ; vrei să înveți aci bucurii noi. Fii vârtos ! Văzduhul ăsta are aerul tare și hereți care fâlfâie semnele suferinții și tristeții. Acolo unde e viață adevărată e și umbră și durere. Și cântecul verde al primăverii, să nu te înșeli, tot durere este. Cu câte țipete de mamă se trudește pământul să nască din pântecul lui uscat și negru un sfârc plâpând de iarbă. Aleșii Domnului veghiază ascultând cu ascuțimile auzului neprihănit și se înfi-oară până la lacrimi și sfâșiere, ghicind înapoia turor minunilor vii ale lumii tot o răstig-

nire, tot un mormânt, tot o tristețe, dar nu hulesc ci se închină și se roagă întru izbăvire și iară veghiază ascultând cu urechia plecată și se închină și se roagă cu nebuna nădejde a auzirii pașilor Celui ce va porni într'o zi peste veacurile de apoi să pună capăt marei durerii a neamului omenesc. Să nu te scârbești! Împotriva nădejzii să-ți fie nădejdea, după scriptură, asta e taina duhului care biruește și moartea.

— Dar oare, cuvioase părinte, așa să fie? Dece tocmai aci în locul acesta sfânt atâta nemernicie și atâta tristețe?

— Nu te sminti fiule, îți zic. Numai părere este. Cu ochii lumești așa se arată. După judecata pământească toate nu se pot vedea decât alături de întunericul lor. Aci în Munte însuși răul cel mai mare vine să tivească cu bezna lui raza soarelui. Unde e lumină mare, mai neagră e și umbra. Până în ceasul de apoi asta e soarta sfințeniei, lumește vorbind. Care a fost pentru ochii cei firești sfârșitul marei veniri a însuși Domnului Dumnezeuului nostru pe ăst pământ? Alta nimic decât o tristă, cea mai tristă înfrângere. Într'o inserare roșită cu sânge, doi trei credincioși sfioși au târât trupul rece a celui ce Hristosul lumii era. În urma lor câteva femei tânguiau cu lacrimi fierbinți marea durere. Sfârșitul, ca pentru tot ce e al acestei lumi: un capac de piatră grea în gura mormântului. Atâta știe ochiul pământesc. Dar viața veșnică a biruit moartea prin moarte. Nu trăim noi oare din ea azi? Nu vom învia noi din ea mâine?

— Da. Inșă orice s'ar spune, dacă și Muntele sfânt, cetatea armatelor bisericii lui Hristos se dă biruită, atunci vom fi noi puși în mormânt și numai minunea va putea să ne mântue.

— Nu huli frate, că e păcat. Nu vezi, numai sufletele venetice ale celor ce sunt asemenea păgânitorilor și dracilor, nascocesc fel de fel de darabane ca să bată în ele vestea mincinoasă a pierii Bisericii noastre ortodoxe. Nu uita că trupul Domnului care e Biserica Lui chiar și în mormânt nu s'a răpus minunea, trăia în el și nu a fost supus putregiunii. Biserica noastră pravoslavnică a fost și e o mare luptă cu moartea care strigă pururea: „Hristos a înviat!“ E una sfântă sobornicească și apostolească și nu va pieri în veac. Aci în Muntele sfânt vin să ispitească cei mai iscusiți draci, fiindcă ei năzuesc mai vârtos pe sfinți să câștige, nu pe ceilalți cari sunt ei înșiși draci cu chip de om. Și vezi D-ta, diavoliu aștia cari vin aci nu sunt de cei de toată mâna cum îi știe lumea, cu coadă și corn, ci frumoși, îmbrăcați asemenea îngerilor de lumină și tare vicleni și iscusiți, cu greu îi poți cunoaște. Asta ca să înșele pe sfinți, îmi închee surâzând Elisei Schimonahul.

Obosit și cu toată blândețea și înțelepciunea ce ascultasem, stau destul de trist. Trupul mă cere culcărei. Caut un loc ferit de ceilalți călători. Peste scândura vârtoasă a unei bănci de coastă sub puntea de comandă, întins cu mâinile pe piept, aștept să mă bată falfăirea domoală, aripile blânde ale tainicului duh al adormirii. Simt cum alunec într'o sfârșeală aromitoare, peste tihna necuprinsă a vremii, prin boarea sărată a apelor, peste unduirile de borangic ud ale mării egeice, undeva în nevăzut, spre marginea înopțată a zării, sub care stă acoperit Muntele cel sfânt, încă doar o năzuință turburătoare și neatinsă. Cum stau întins ca pe năsalie, aur stelar picurează în plinul feții mele de sus, din mii de mii de candelă prin slava uriașei inopțări albastre. Un cântec care nu sună trece prin mine, de dincolo de așezarea acestei firi, mă fură cu ațipirea dulce. Și somnul, fratele morții, își pune pecețile pe pleoapele mele cu inelul lui fermecat. Adorm întins pe scândură, plutind între cele două adâncuri ale nopții acesteia de apă și văzduh și noaptea cealaltă a tainei și veșniciei întrebări, adorm în amintirea unui stih vestit:

Suntem din aceeași stofă ca și visele.

Și scurta noastră viață e împresurată de somn.

Mult sau puțin și minunea somnului trece. Intr'un târziu după câteva ceasuri, peste ritmul odihnitor al răsufării mele, o boare de vânt din larg mă deschide iară în afară la viață. Tresar. Durere de oase mă face să aflu că sunt pe aceeași scândură tare a băncii de covertă. Ridic capul cu pleoapele abia uscate de pecetiile somnului. Și uimire: minunea dimineții din afară mi se dăruiește neașteptat, cu o deslușire neclintită într'o limpeziime de basm, cu un belșug fermecător de smălțuiri gingașe de tot. Nu e încă ceasul revărsatului, zorii sunt încă departe pe mare, zefirul dimineții încă nu s'a ridicat. Dar prin albeața opală a zilirii care se plămădește, între prospețimile de la capătul fără de prihană ale luminărei, din adânc, din zamfiriul ud și mătăsos al apelor, ca din mările liniștite ale unui alt țărm, se ridică singuratecă, piramida de tăcere uriașe înmărmurită în piatră, marele Munte Sfânt al Maichii Domnului.

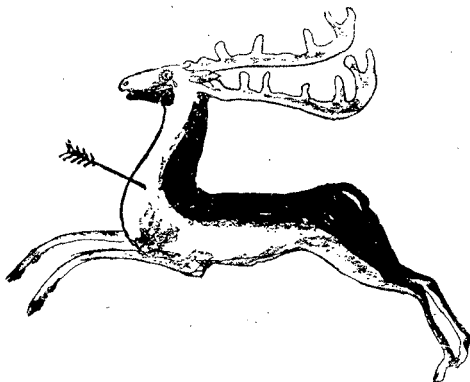
Piscul ascuțit în văzduhul trandafiriu cu pete de nori nălucitori pare să atingă pragurile de dincolo în aoreolă de slavă. Tot trupul acesta svelt de cremene, stă învăluit într'o maramă viorie de un farmec negrăit.

Vaporul nostru somnoros mereu în mijlocul rotundului cerc al morții abia înaintează spre Munte. Noi de pe punte, pe băncile de lemn, așteptăm în uimire, îndelung, cu privirile țință.

Bura egeică a apelor, grea de lumina nelămurită încă, ca o pâclă ușoară și caldă, se ridică în față și pune taină și mai gingașe peste Muntele Sfânt, o taină de Orient liniștitoare și largă. Doi pelerini ruși cu bărbi lungi pun mătănii și se închină Muntelui fără să le pese de nimeni din preajmă. Măreția aceasta curăță sufletul, se revarsă darnică ca o apă nevăzută de botez duhovnicesc. Simt peste orice indoeli că am ajuns țara sfințeniei. Ași voi să fac și eu ceea ce fac cei doi pelerini bărboși. Să mă joc și eu ca un copil nevinovat cu rugile dumnezești. Dar bestia civilizată din mine mă împietrește locului. O, bestia civilizată!

Pâcla se iriziază străvezie. Culorile în curgerea lor de izvoare din ziua născândă cântă toată psaltirea cerurilor, în isonul apelor aci smaraldice, aci zamfirii, aci de purpură. Sfințenia, acest fapt neașteptat, minune a lumii lăuntrice, se împlinește în marmura violetă a Muntelui înaintea mea. Vedenie de frumusețe cerească urcat peste liniștea dimineții ca un herb al tainelor, Atosul cucerește pentru vecie sufletul omului.

Arătarea Muntelui numai a fost deajuns să mă curățească de toată mahnirea din ajun. Simt în mine iară voieșie proaspătă. Aci în Muntele sfânt legătura, viețuirea, înrâurirea rodnică a Lumii de Dincolo, e netăgăduită. E o datorie de cinste omenească să îndrăsnesc să sparg toată piedica părerilor, prejudecăților și înșelărilor care m'ar opri astfel să ating sufletul neprihănit al Atonului. Numai așa voi putea afla în piscuri tainica icoană dintre Văzut și Nevăzut prin care se ține „marea legătură“ de așa trebuință tuturor, mai ales acolo în țara mea, unde din vitrigie și necredință s'a sfărâmat și s'a pierdut.

C I M I T I R U L A L B

DE

GEORGE GREGORIAN

In cimitirul ce s'a subțiat
Și bate 'n zări cu-o margine 'n surdină
Mormintele-s tăiate în lumină
De soare ars și 'n veci cristalizat.

Pe funduri și 'n pereții de polei
Ce 'nchid năluci din zborurile'n zdrențe
Toți morții — ca 'ntr'un vis — sunt transparente
De ciripiri și legănări de tei.

Tărâmul tras pe pleoape viorii
Și tors în basmul rece de beteală,
Încremenirea lui e-o amăgeală
Pe apele de totdeauna vii.

Așa cum doarme 'n sine limpezit
Cu clopotele 'n somnul de opal,
Un vânt de veci l-a deslegat de mal
Pornindu-l pe oceanul din zenit.

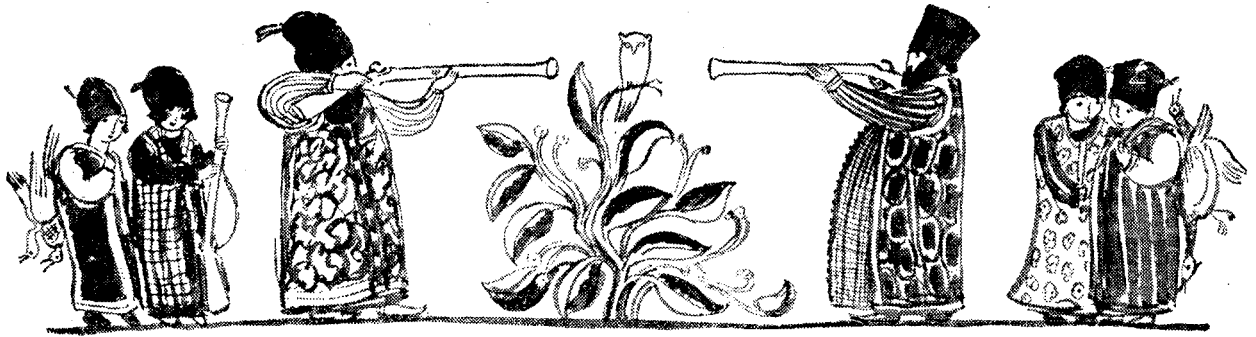
Ghețar în mers, cu turma și cu magii
Încremenii în coasta lui curată,
Tăcerea cu tot blocul o înoată,
Cu turlile-aurite de miragii!

Sloi greu și nouă pagină de carte
Cu literele 'n fund din tot culesul,
Se duce micșorându-și înțelesul
Sub stelele care-l citesc departe.

Mai luciu în albastrul de milenii
Luminile întinderei ori poate
Cutremurarea lui de cele toate
L-aprinde, fluturându-l de vedenii...

Și'n urma lui, pe țărmi duși întruna,
Din ceru 'ntreg bat nopțile de vară,
Și cântă'nfiorările de-afară
Frunzișuri calde ce 'mbăiază luna.

P A R A D O X A L

DE

V. CIOCĂLTEU

Să piei din fața mea, femeie rea,
Cu gura sfredel și cu dinții suliți,
Cu ochi perfizi, spărturi de peruzea,
Cu sâni cât pietroaele din uliți.

Cum cocostârcul păzitor de lacuri
Măsoară spațiul stând într'un picior,
Când mă gândesc că'ți dau un sens în veacuri,
Ursuz pustiul vieței îmi măsoar.

Și totuși te iubesc!. Paradoxal!.
Prin tine cuget și prin tine sufăr.
Îți mângâi trupul pe furiș în bal
Și-acasă te-aș închide într'un cufăr.

DIN INSEMNARILE LUI SAFIRIM

DE

N. M. CONDIESCU

Pentru dumneata, — iubirea mea, — am făcut aceasta... îi șoptise pătimaș Kolia, și de-atunci, în casa lui Jupân Țenea, se cuibărise iarăși dragostea, de data aceasta mai mistuitoare în dogoreala ei înflăcărată, decât toți fiorii încercați în alte dăruiți trupești, de către Coana Profira. Din tinerețea fragedă a ofițerului, se revărsa un prisos de energie afrodisiacă, pe care femeia îl simțea cum trece și pulsează, — cu îndemnuri în spre poște niciodată saturate, — prin vinele ei încordate, biciuind cu svâcneli sângele care gonía întârâtat și care îi încingea cu fierbințeli, ucigător de dulci, trupu-i de șerpoaică, croit pentru înlănțuiri și frângeri, sub brațe vânjoase de voinic. După desamăgirile dragostelor, — dovedite întâmplător și ucise în clipa înfăptuirii, — cari îi lăsau trupul, în aceiași încordare de arc cu neputință de a fi destins, pentru prima oară simția, cum peste golul sufletului se așeza suspinul unei bucurii ne mai simțite, de-a cărei pierdere se îngrozia. Ii se părea că, toată viața ei stă cuprinsă în zilele de-acum, cari treceau repezi, grele de covârșitoare patimă. În fiecare gest, în fiecare gând, trăia Kolia. El era acela care surădea în surâsul ei, tremura în clipirile genelor lungi și'n cristalul lacrimii, se aprindea în cărbunii ochilor și sta întipărit pe buzele-i tot mai setoase de mușcătura săruturilor, lungi cât veacul. Toată făptura lui se topise în carnea ei, chinuită de poftă și, cu cât îl doria mai mult, cu cât îl vrea mai al ei, cu atât creștea frica pentru ciipa când i-se va dărui. Îndepărta, cu dureroase frământări momentul acela, care bătea tot mai apropiat, cerându-și prada. Avea credința că fericirea ei va să urce atunci în spre culmile luminii pentru ca, apoi, tot atunci, să se prăbușească în neguri. La început, o timiditate copilărească, nemai încercată, îi paralizase mijloacele de seducere, cu cari de atâtea ori, cinică și fără pic de rușine, își potolise setea. Copilandrul acela, cu îndrăzneli neîngrădite și cu mărturisiri de plăceri nebănuite îi strecura o teamă care o fericia, îndurerând-o. Se simțea fără de ocrotire, față de năvălirea vijelioasă a acestei iubiri, pe care o socotia, — mințindu-se cu bună credință, — drept singura care o încercase până atunci. Roșia toată, ori de câte ori vorbea cu dânsul și se socotia pierdută, ori de câte ori Kolia, — sigur de atotputernicia lui biruitoare, — începea să-i suspine, cu vocea timbrată de-o vibrație tristă, iubirea lui de rob.

Zilele se petreceau, în străngeri repezi de mână, în priviri încărcate de destăinuirii, în sărutări fluturate din tremurul buzelor, în scrisori pe cari și le treceau îngrijorați, pândind momentul care să le topească trupurile în fiorul păcatului pe care dânsa cerșindu-i cu toți porii făptuirii ei, îl vrea totuși cât mai îndepărtat, ca o supremă, crudă

și neiertătoare răsplată, după care trebuia să vină noaptea muștrărilor și chinul marilor aduceri aminte, atunci când el va fi departe și pentru totdeauna.

Potriveau, — pândind ocaziile prielnice, — să se întâlnească, așa din întâmplare, prin coridoare, pentruca, în străfulgerarea clipei, să-și rupă gurile în apropieri începute cu atingeri sfioase și terminate în mușcăături. Gustul cald și metalic al sângelui pe cari și-l sorbiau îi înebunea

Și toate acestea le înfăptuiau, cu seninătate, fără grijă de cei din juru-le, convinși că nimeni nu bagă în seamă această continuă joacă a dragostei, pe care însă, toți o urmăreau cu o crescândă curiozitate. Ofițerii, — siguri de izbânda finală a lui Kolia, — așteptau ziua, în care s'o ghicească din înfățișarea biruitorului. Generalul, cu oarecare grijă, — nu de aventură, ci de urmările ei, — atrase părintește, atenția lui Kolia, să fie mai stăpân pe sine și-i dădu să înțeleagă că nu-i imposibilă o mutare din statul major al diviziei în regimentul din care făcea parte. Iar Jupân Țenea își da seama, din felul tot mai urâcios al dumneaei de-a se purta cu dânsul, că ceva se petrece, ceva care scăpa mijloacelor sale de cercetare, în timpul scurt pe care îl îngăduiau daraverile negoțului să-l petreacă acasă. În ochii Coanei Profi, cetea mai mult de cât indiferența desprețuitoare cu care se obișnuise când seara, târziu, rupându-se din atmosfera sindrofiei din salon — unde ascultase, dusă de pe pământ, coruri căzăcești și cântece din balalaică peste cari pluteau chemările dragostei, — intra în iatac să se culce. Privirea îi se opria asupra Jupânului, care, culcat de mult, se trezea, pentru ca repede apoi să treacă la al doilea somn. O scârbă, amestecată cu un fel de teamă, o coprindea atunci și desbrându-se se minuna cum de-a putut trăi atâta amar de vreme cu un astfel de om și cum de nu și-a făcut seama singură. Privindu-și trupul gol în oglindă, o apuca jalea pentru toată această frumuseță :

— Iată, pentru cine m'a făcut Dumnezeu, așa cum m'a făcut..

Și nu odată, Jupânul, tresărind din somn, a surprins săgetări încărcate de ură, trimise din minunații ei ochi, întunecați și înrăiți, cari-l fixau cu licărituri de cruzime. În astfel de momente, ea uita tot ce omul acesta bun se străduise să facă pentru dânsa. Toată iubirea lui, așa cum se pricepuse să i-o dovedească, toate umilințele și toate îngăduințele precum și complecta încovoere a personalității lui, nu-i spuneau nimic. Până atunci, îl disprețuise :

— Nemernic, născut să fie slugă..

Dar, de când clocotul dragostei își revărsase arsura peste făptura ei, simția că-l urăște.

Picase toamna, o toamnă umedă și friguroasă, cu umbre grele în amurgurile scăldate de ploaie. Svoniau vești despre lupte crâncene, în cari pierise muscălime multă. Intr'o după amiază, la ceai, generalul spuse, liniștit, Coanei Profi :

— Cred că, veți scăpa în curând de toate neajunsurile pe care, fără să vrem, vi le-am pricinuit. În curând, — cel mult peste două săptămâni, -- voi fi cu Cazacii mei dincolo. Se pregătește o mare bătălie.

Profira, a încercat să-și compue surâsul de rigoare și să găsească răspunsul afabil cerut în astfel de împrejurări, dar s'a pomenit exclamând, cu pătrunzătoare durere :

— Cum ?

Și ochii ei, au încremenit mari și pierduți însemnați pe mărgeaua lor marină, cu pecetea groazei. A simțit năvălindu-i în suflet, vuet de ape mari și 'n tâmpile au izbit-o ciocane. Un singur gând, înfipt ca un piron, în mintea-i rătăcită, îi dovedește că încă mai trăește :

— S'ar putea una ca asta?

Și'n noaptea aceea, Jupân Țenea, cu ochii înpăenjeniți de somn, la umina săracă a candeliei de la icoane, a văzut-o sărutându-și îndelung și pătimaș albeața brațelor și mai apoi, a auzit plâns cu suspine, năbușit în perină.

Cu mare îngrijorare a dat s'o desmierde. Dar l'a înghețat, răspunsul tăios, care i-a încins sufletul cu lovituri de biciu :

— Lasă-mă'n pace... Nu pot să te sufăr, auzi ? Cum de nu înțelegi, — cum ?...

Bietul om n'a mai închis ochii toată noaptea, frământându-se cu fel și fel de gânduri. Câteodată îi se părea cum că ar înțelege ceva, — dar se scutura ca de niște închipuiri urâte ce nu-și pot avea locul sub acoperișul casei lui.

— Să iubească ? — Dar pe cine ?

Trecu pe dinainte-i pe toți oaspeții lui nepoftiți și deodată, în negura minții luminară, cu scăpărări de cremene, privirile a doi ochi, purtători de patimi în noaptea de catifea a pupilelor :

— Koliușca !

Nimicuri observate în treacăt și cărorora nu le dăduse nici o însemnătate, sclifoseli de-ale Profirei, anume convorbiri, atitudinea ei tot mai vrăjmașă față de dânsul, dar mai cu seamă ochii aceia purtători de pofte, toate se legau acum, se susțineau, statornicind temeinic în sufletul Jupânului îndoiala care sfâșie cu meșteșug drăcesc :

— Să fie într'atât de păcătoasă ?

Dimineața, înainte de-a părăsi iatacul ca să coboare în prăvălie, spuse Coanei Profira, blând și sfătos :

— Cred că ți-au trecut nevricalele de azi noapte, cari numai întâmplător te-au îmbolnăvit... Multe înfăptuește omul cu gândul, muncit de-atâtea câte se sbat, fără de voia sa, într'însul... Dar, cum pe gândul său, numai el e stăpân, dacă păcatul e săvârșit numai așa, n'are cum să fie dovedit, necum pedepsit.

Și cum dânsa, îl privea disprețuitor dintre perine, cu brațele larg încolăcite în jurul capului, Jupânul, cu nespusă milă în glas, adăogă :

— Profi, — dacă te muncesc diavoli, gândește-te la Katy... văd că de mine, n'ai îndurare. Ea nu trebuie, nici măcar să bănuiască vreodată, cum că maică-sa a fost în stare să umple casa de ocară...

Fără de nici o tresăritură în suflet, — ca și cum n'ar fi auzit nimic, — ea continua să-l privească, rece și îndepărtată, despărțită par'că printr'un abis de tot ceace fusese viața ei de până atunci. Un singur gând îi sfredelea mintea și-o singură dorință, — care îi părea mai mare de cât toate cele purtate vreodată de vre-un suflet omenesc, — îi agita simțirile. Ochii lui Kolia grei de patimi, acopereau goliciunea trupului care se dăruia pe când buzele lui se lipeau dintr'odată, într'un sărut monstruos pe întreaga ei făptură, ușoară ca un fulg în marele spasm pe care ea îl ghicea asemuitor fiorului morții.

Și'n ziua aceea, — l'a avut al ei, în odaia lui, unde s'a furișat și unde el o aștepta. Cetise, în privirile ei, împlinirea făgăduinții. Ca și cum cuvintele ar fi rupt vraja tainei în care se scufundau, gurile lor mute s'au lipit încleștate, brațele lui au stăpânit biruitoare trupul înfiorat pe când din adâncuri vechiul gest reapărea nou în repetirea lui banală. Teama de a fi surprinși trecea o nebanuită și sălbatecă voluptate înlănțuirii care-i contopise. Aceleași cuvinte, totdeauna tinere în gârbovița lor bătrânețe, vin acum, printre sărutări obosite, pe buzele lor :

— Toată viața mea, stă de-acuma prinsă în zâmbetul tău, în ochii tăi, în toată făptura ta dumnezeiască...

— Iubirea mea, — singura, — cui mă lași ? Ce am să mă fac eu, când tu vei fi departe ?

Și pe când el, biruitorul, o desmierda cu îngăimări de cuvinte aprinse, în ochii ei umezi licăria încă extazul nebuniei trăite.

— Trebuie să plec... Dar de-acum, așteaptă-mă oricând. Voi veni mâine, și poimâine, și'n toate zilele și... totdeauna, dădu să zică dânsa, dar cuvântul muri nerostit. Toată durerea ce va veni și toată fericirea trăită trecu în sărutul pe care și-l dădură, îndelung.

Zilele treceau. Ei își trăiau dragostea, folosind fiecare moment prielnic, tot mai insetați și mai robiți fiorului. Jupân Țenea, — întunecat și închis, — se frământa, văzând și nevroid totuși să vadă, înțelegând și talmăcind totuși altfel, dorind din tot sufletu-i să rămână în chinul indoelii. Tot mai bine așa, decât certitudinea năruirii vieții lui nepătate. Toată durerea o spunea, fără de cuvinte.

Retrăia trecutul, împletind îndepărtate bucurii cu mâhniri vechi, cari de la început statorniciseră ritmul căsniciei lui. Cercetându-se, — cu probitatea inerentă sufletelor simple, — căuta în fundul conștiinței pe care o răscolia, să-și găsească vre-o vină care, scoborându-l în propria-i stimă, să îndreptățească urâtele purtări ale Profirii.

— Ursuz, zurbagiu și ciufut, — cum îi striga dânsa, ori de câte ori o apucau *nerfele*, — voi fi fiind, — își zicea Jupânul, — că, de, — când trebuie să ai în fiecă moment mintea limpede și când toate gândurile ți-s prinse în plasa atâtor îndeletniciri negustorești, nu poți să sbenguești după poruncă, nici să trăncănești la fleacuri, turnând cuvinte de duh, de dragul ochilor muerii. Iar câte-odată, se prea întâmplă, necăjit cum te vei fi aflând, să te-apuce și-o toană de mânie, care să te facă să-ți ieși din sărite, spunând vorbe de ocară, dar, — după astfel de înfățișări se cântăresc cele bune ale omului? Și'apoi, — lipsitu-i-a vreodată ceva? Avut-a vre-o dorință și nu i-am împlinit-o? Cerut-a dânsa desmierdări și nu îi le-am dat, cu toată căldura unei inimi iubitoare?

Și torsul gândurilor Jupânului se opria aici. N'ar fi putut să înțeleagă vreodată, — oricât de limpede îi s'ar fi spus, — cum că, pe albia sufletului omenesc, — odată cu zidirea din urmă, — s'au așternut și zac, nebănuite îndemnuri, cari svâcnesc încet, cu clocot surd, vreme îndelungată, pentru ca apoi, dintr'odată, fără de nici o cauză pipăibilă, să isbucnească cu revărsări de lavă, mistuind însăși sufletul chinuit ce le-a purtat, moștenire a atâtor existențe cari din negurile neființei vor încă să-și impună poruncile, dar mai cu seamă să strige pătimaș, frenetica bucurie de-a trăi, pe care n'au izbutit s'o risipească pe de-a'ntregul, în scurtul lor popas prin viață. Pentru Jupân Țenea, bilanțul socotelilor scris în catastiful sufletului Profirei, ducea la o singură încheere:

— Cătea nărăvașă... Șerpoaică fără de suflet... De bună seamă, nu-i acum pentru întâiași dată când calcă strâmb. Apoi, cleștele indoelii, îi strângea iarăși judecata: dar dacă cum-va toate arătările mint? Cine poate să descurce oare adevărul adevărat, tupilat în ascunzișurile sufletului mueresc? Bietul om, simția atunci cum toată ființa lui, gata să se prăbușească, cerea disperată sprijin punții șubrede pe care însuși se căznea s'o întindă peste marea lui durere. O singură mângâiere îi rămăsese și-un singur rost: Catinca, — nu Katy, — cum îi schimonisise dumneaei numele, mângâind-o cu nespuse dragoste. O mare mulțumire îi răcorea sufletul, dându-și seama că nu-i frumoasă, că n'a luat nimic din farmecul drăcesc al mamă-sei și că'n sufletul ei fraged s'a statornicit bunătatea, mila și înțelegerea.

Katy și-a isprăvit lecțiile, și-a așezat cu grijă cărțile în săculețul de pânză, apoi a eșit în coridorul cel lung și-a rămas cu nasul lipit de geamlâc, privind cum se cerne

ploaia prin lumina murdară de-afară. Cât va fi stat așa, — n'ar putea să spună, — dar de-odată a auzit șopotituri în spre capătul care da în sala cea mare și întorcând capul într'acolo, a văzut, — de-atunci, s'a tot întrebat încontinuu: *a văzut?*— pe mamă-sa cu brațele încolăcite în jurul gâtului lui Kolia, pe care-l săruta îndelung, așa cum niciodată nu-i mai fusese dat să vadă. Și-a rămas împietrită, cu inima făcută mototol, cu răsuflarea gătuată. Dâșii n'au simțit'o. Intr'un târziu, a dat buzna în cămăruța ei, ș'acolo a plâns mult, dându-și seama, — fără să poată pătrunde până'n adâncul rostului întâmplării, — că mama ei a săvârșit o faptă rea, care nu se cuvine să mai fie spusă nimă-nui. Pe ea, — mai des certată și bruscată, decât desmierdată, — n'o sărutase maică-sa niciodată cu atâta plăcere. Și-a adormit în seara aceia, cu apăsătoare jale în sufletul ei plâpând, ca să se trezească apoi curând, în plâns pe care-l plânge acum reținut, cu oftături năbușite în perină, ca să n'o audă Despa, roaba care a dădăcit-o. Dar Despa, a auzit-o :

— De ce plângi, îngerul mamei. — Ce ai visat ?

— Nimic.

— Păi atunci, de ce plângi ?

— Știu eu, m'am pomenit așa...

— Doamne, — Maică Precistă... ce-o mai fi și năzdrăvănia asta ! Cum să te trezești așa, plângând fără rost... Te-o fi luat cu frig ?

— Mamă Despo, — se poate să vezi ceva, care numai să ți se pară că-i așa, dar care să nu fie ?

— Vai de mine, fata maichii, ce cimilituri îmi dai să tălmăcesc la miez de noapte... Ce te-a apucat ?

Și Despa îi ia mânuțele să vadă dacă-i ard și-i încearcă cu dosul mânei obraji și gâtul :

— Mi-e frică că te-i fi înbolnăvit... M'ași duce să scol boerii.

— Nu, — să nu faci una ca asta... n'am nimic, — zău, n'am nimic. Pe semne, cum ai zis și dumneata, am visat ceva, dar nu mai țin minte... Uite, n'am nimic. Și Katy se căznește să râdă.

S'a prefăcut apoi că adoarme. Târziu, — cu ochii deschiși mari înspre negura tavanului,—geme neputând să gonească imaginea care o va urmări multă vreme : brațele albe ale mamă-sei, încolăcite în jurul gâtului lui Kolia și gurile lor încleștate într'un sărut, nesfârșit de lung.

Și lacrămile dau iarăși năvală.

Din vâltoarea în care îi asvârlise dragostea, ei nu mai primiau nimic din lumea de-afară. În vuetul revărsărilor de senzații, continuu reînnoite, murea tot ce nu era ei, iar la porțile de foc ale patimei, se opria înțelegerea lor. La început mai temători, apoi tot mai imprudenți, folosiau orice prilej întru glorificarea păcatului, prin a cărui înfăptuire se socotiau de-asupra obișnuitelor îngrădeli meschine. Indemnuri nebune îi împingea în spre îndrăzneli, de unde pâdea neobosită pierzania. Se căutau pretutindeni, se cereau veșnic împreună și nici nu mai cercau să ascundă,— măcar de ochii celorlalți cari acum văzuseră îndeajuns, — întâlnirile zilnice din odaia lui, unde stau zăvoriți, cu ceasurile.

În privirea lor purtau, cu străluciri învăpăiate, flacăra plăcerilor furate. Drapați în mândria lor erotică, gustau cu deliciu sfidarea ce se resfira din frământarea voluptuoasă a trupurilor, croite pentru nestinsă înfiorare. Glasuri din adâncuri necercetate, le răscoliau

simțirea, le biciuiau nervii, niciodată destinși, purtând marele spasm până în culmile unei dureroase fericiri. — Superba lor tinerețe sta de-asupra vremii. Și totuși zilele se scurgeau, scurte, pentru dinșii, cât secundele.

Peste 7 zile, Divizia lui Kolia pornia înspre Dunăre.

Gândul că, în curând se vor despărți, că ea va rămâne singură, osândită să-și petreacă restul zilelor lângă Țenea, între pereții casei care ocrotise atâta iubire, unde fiecare colț păstra ceva din sufletul patimei trăite acolo și fiecare lucru i-ar fi vorbit despre dînsul, o inebunia.

— A! dacă el se va reîntoarce...

De această reîntoarcere, lega toată viața ei. În ceasurile lor de dragoste, când după nebunele înlănțuiri, își mărturisiau durerea ce-o simțiau că se va abate destrămătoare, el îi făcuse mari făgăduințe. Și se vedeau fugari, prin imensitatea stepelor muscălești sburând înspre domeniile lui cu mii de robi, liberi și dăruiți [pentru totdeauna, — dacă el se va reîntoarce...

O singură dorință rămăsese neîndeplinită, în toată această goană a dragostii. Nu avuseseră a lor, — întreagă — măcar o noapte. Și iată că, într'o zi a Sâmbetei, pe la amiază, Jupân Țenea spune Coanei Profira :

— A venit Mărin logofătul, cu socotelile de la Mierlești. Sunt multe de pus la cale, pe acolo... Plec mâine'n zori, pentru vre-o trei-patru zile...

Și zicând astfel, a privit, cu sfioasă și multă rugămintă în ochii femeiei, cari scăpărau de bucurie. Și n'a mai cuvântat alt nimic, până'n clipa plecării, când deșteptând-o, caldă, din așternut, a sărutat-o apăsat și i-a spus :

— Ai grijă de Catinca...

T R E I M E

(I C O A N Ă)

DE

R. H A N

Stau drept în mantii largi pe banca scundă
Și ȋiu în palme lumea cea rotundă,

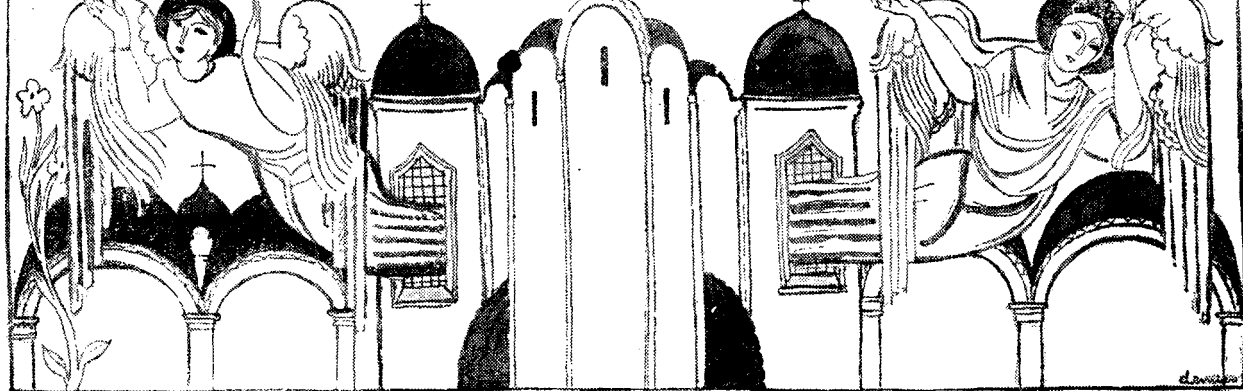
Cu ochi de cerb privesc fără să vadă
Pasărea-duh în hău cum stă să cadă.

În jurul tronului cu ramuri de sulfină
Prielnic, noaptea în două se desbină.

Cresc ierburi printre fulgere ascultătoare
Ce luminează slab în loc de soare.

În fund turnuri pustii și apeducte seci
În nemișcarea stăpânind de veci.

INTR'O BISERICĂ BENEDICTINĂ

(SCRISOARE)

DE

VASILE BĂNCILĂ

Am fost de curând la o biserică, unde am urmărit cea mai alinătoare dintre slujbele religioase, la cari am luat parte aici. Știam prețul unic al acestui loc răznit de rugăciune, fiindcă mai fusesem odată acum câțiva ani. Un prieten, căruia îi îndrept amintiri recunoscătoare și al cărui destin e legat de viața religioasă a acestui oraș, m'a introdus, cu gravitate de rit, între aceste zidiri minunate, după ce mă priveghiase îndelung. Întorcându-mă la Paris, gândurile mi se duceau în primul rând către această bisericuță uitată de lumea de azi pentru fericirea puținilor inițiați, cari au mai salvat ceva din sufletul de odinioară și cari se refugiază aici spre a fi aproape de Dumnezeu. Acest umil monument de spiritualitate monahală nici nu e trecut în ghiduri căci pentru vocația turistică nu prezintă nimic. Lui Huysmans însuș i-a fost greu să-l descopere, iar când i s'a dăruit prilejul, a avut accente ce au însemnat mult în drumul nou, pe care-l începea. El era covârșit de puritatea arhaică a cântărilor, de valul continuu și «serafizat» al inspirației religioase și de «uguitul» de îngeri al vocilor, cari «ardeau în ele» fără să se consume, pentru a întona, și ceresc și timid, iubirea către Împăratul cel mai dinăuntru. Umbra nefericitei prințese de Bourbon Condé, care, cu un veac în urmă, a întemeiat această comunitate de închinare, după ce-și adunase sufletul martirizat mai întâi în propria sa țară și apoi în multe din celelalte, poate fi acum deplin liniștită: în modesta sa fundație a fost captat unul din cele mai rare, mai limpezi și mai imbietoare izvoare de viață religioasă. Acesta impune atâta respect, atâta sfiială gravă, încât nici nu te încumeți să-ți îndrepti pașii spre ghizdurile lui, până nu te-ai pregătit anume. Lași să treacă primele săptămâni și să crească mai mult setea izbăvitoare. Pe o stradă curată, modestă și liniștită, biserica aceasta aproape minusculă, acoperită de ziduri și locuințe ca un rod nestemat între frunze, pare o sihăstrie, deși e în Paris. O tăcere desăvârșită a ecourilor, și materiale și sufletești, ale lumii, o izolare complectă cași când te-ar despărți mii de leghe de zbuciumul impur și indiscret al veacului, iar, pe de altă parte, o comuniune de o inefabilă dulceață cu sferile divine, îți dau, de îndată ce asști la slujba de aici, o stare sufletească de o siguranță perfectă și o jubilară curată și ascendentă cași când sufletul ar fi făcut din parfum de flori și lumini de zăpadă.

Ziua era frumoasă, crudă, în dimineața cu reflexe viorii și aurii când am mâncat spre această biserică benedictină de maici de pe rue Monsieur. Îmi simțeam sufletul voios și țesut din reverențe infinite, ca în copilărie când mă duceam la biserică din sat. Pe lângă aceasta, regăseam un moment sufletesc de acum câțiva ani, a cărui amintire îmi revenea în țară ca una din cele mai armonioase și mai ezoterice promisiuni, ca un ecou al transcendentului — și regăseam, în acelaș timp, pe Dumnezeu naiv și înconjurat de îngeri al copilăriei. Când m'am apropiat de intrare, am avut impresia că și încep să mă identific cu mine din momentul când am pășit întâia oară aici: de data aceasta, amintirea era așa de asemenea cu realitatea, încât istoria dispăru în curând. Nu mai erau două momente, ci o singură dată fusesem în această biserică. Momentul prezent și cu cel trecut făceau una. Ceeace vedeam mi se părea și nou și cunoscut. Beneficiam de istorie fără să-mi dau seama de ea, spectacolul fiind totodată original și intim. Aco-perirea cu momentul trecut sau, poate, fuziunea, era așa de complectă, încât nici nu eram conștient de ea căci atunci aș fi fost tulburat de această întâlnire a timpului cu el însuș.

Totul era mic în această chinovie, abea mai mare decât o clasă de școală. Stâlpi grațioși și miniatrali o susțineau, ornamente fragile și totuș rezistând timpului o împodobeau, culori albastre, purpurii și cafenii îi izvodeau vitraliile potrivite, așezate sus ca lumina să se cearnă darnic și discret în acelaș timp, ca să vină deadreptul din cer, de la Dumnezeu. Clopotele înseși veneau de afară într'o ademenitoare surdină. Preoții cântau încet și clar. Clopoțelul liturgic suna abea auzit, auzit deadreptul de suflet, parcă era un clopoțel de păpuși. Iar orga venea de departe, din cuib de nourii albi, și expira aici: sunete limpezi în ton minor, realizate atât cât să fie perceptibile — ca o înflorire a tăcerii. Sunetul jos, profund, burdonul orgei, era așa de neînchipuit de încet, ncât te îndoiai dacă-l auzi sau nu: o umbră, un fond abea cenușiu, o estompare de chemătoare gravitate, mai mult vibrație pură, tremur în emisiune continuă, decât sunet, îl percepeai mai mult cu tactul, cu simțul presiunii — dar de ajuns ca să adaoge nota de virilitate, condiție a vieții religioase adânci. Helen Keller, surdă, mută, oarbă, ar fi gustat aici voluptatea sa: prin lepedele de piatră, venea, ireal, șuvoiul de vibrații și, de jos în sus, se transmiteau corpului, purificându-l și asimilându-l cu complexul mistic înconjurător. Pe această matcă de transfigurare gravă, toate celelalte sunete se alungau unele pe altele într'o continuitate primordială ca niște linii albe ondulate. Se înfrățeau cu tăcerea, încât în cele din urmă trăiai muzica fără să știi că e muzică. Trăiai tăcerea prin muzică. Trăiai rugăciunea. Rugăciunea epurată și permanentă, realizată până la maximum de biserică și de sunete, cari se întreceau discret să sugereze necurmat și crescând sufletului starea de rugăciune, fără să-l cucerească pentru ele ca sunete. Făceau sufletului o nacelă vibrantă și ireală, care să-l susțină în drumul spre cer, fără ca el să o știe, dar chezuindu-i zelos și prevenitor înălțarea. N'am văzut până acum nici un lăcaș de închinare convergând ca acesta, prin liniile arhitecturii, modestă totuș, prin așezarea vitraliilor, dar mai ales prin felul muzicii, spre cer — atât spre cerul fizic cât și spre cel spiritual.

Dar corul! Un adevărat cor de călugărițe, aproape tot atât de multe cât și lumea din biserică. Aceasta avea parcă două naosuri, perpendiculare în dreptul treptelor altarului, biserică părând ca o cruce cu două brațe lungi și cu două brațe strânse. Al doilea naos era despărțit de cel dintâiu printr'un svelt perete de gratii, ce mergea până sus la boltă și care lăsa să se vadă misterios o lume de umbre, de siluete venite aici, în casa lor, pentru a se ruga și a cânta lui Dumnezeu. Slujba însăș desigur că era făcută în primul rând pentru ele. Credincioșii din biserică erau în adăpostul închinătoarelor lui Iisus. Câteva erau și printre ei, imobilizate într'o adâncă devoțiune și organizând oarecum,

prin simpla lor prezență, pietatea mirenilor. Totuș grația religioasă venea mai ales odată cu efluviile melodice, cari străbăteau peretele de grații ca un parfum sonor, ce invadea sufletul de alb orbitor și de frăgezime. Ai fi zis că sunt fulgi de zăpadă, ce cântă legănându-se în aer. Sau murmurul unor ape cerești. Melodiile acestea, înfrățite într'o curgere parcă fără început și fără sfârșit, căpătau o existență de sine stătătoare ca niște ființe aeriene. Disciplinate și libere totodată, se cântau pe ele însele, fără să le producă altcineva din afară de ele. Erau tot ce poate fi mai delicat, mai adânc și mai strălucitor în acelaș timp. Vor fi fiind livezi cu flori în cer, prin cari au trecut mai întâiu aceste cântece? Altădată aveau ușoare nuanțe de cântece de leagăn sau de colinde. Nu sunt acestea niște rugăciuni cântate de suflete tinere, înfiorate de devoțiune și iubire în fața vieții noi, care înmugurește tainic, sau pentru celebrarea faptelor religioase din trecut? Învăluit în aceste cântece, ridicat de ele, simțea că devii impoderabil — recăpătai un suflet de prunc în scutece, complect candid și complect și infinit fericit. Așa ar trebui să fie înainte de a muri: să auzi de undeva aceste cântece ușoare încât parc'ar fi țesute din ecourile lor, curate ca roua raiului, mângâetore ca o ploaie de grații. Ce nesimțită ar fi atunci trecerea în valea umbrelor! Oare așa au murit sfinții?

Muzica este aliatul cel mai de seamă al vieții religioase. Căci ea îmbracă cel mai fidel sufletul, dând expresie totodată năzuințelor din afundul lui. Muzica dispune aproape instantaneu, creiază atmosferă, și, dacă e mereu de calitate, are puterea suverană să păstreze această atmosferă. Pe urmă, e abstractă în acelaș sens, în care e și viața religioasă. Unul din farmecele vieții religioase e că pune sufletul în afară de timp sau cel puțin în afară de timpul istoric. Muzica luptă și ea contra percepțiilor obișnuite, uneori suferă de prezența lor, alteori reușește să dizolve, sau măcar să dilueze, chiar categoriile intelectului. Fără a urma până la sfârșit pe Schopenhauer în valoarea metafizică, pe care o atribuie muzicii, trebuie totuș să se acorde că ea e mai în legătură decât toate celelalte manifestări exclusiv umane, cu fondul realității. Prin toate aceste însușiri, muzica era predestinată să servească religiei. Întrebuințată în acelaș timp cu dansul în riturile religioase de demult, ea a câștigat mai târziu favoarea exclusivității. Căci dansul ori împiedică misticismul ori produce un soi de extaz, pe care nu-l mai poate admite religia azi: extazul dinamic, anarhic, cu exces de instincte, cu tăiușuri războinice, cu manifestări stranii. Misticismul autentic religios e contemplativ, iluminat, umil sau e prins în disciplina unei acțiuni de salvare. Pentru aceasta muzica, se înțelege că o anume muzică, e un mijloc mai mult decât excelent. Tot așa după cum muzica la rându-i, muzica adâncă, să-i zicem muzica metafizică, nu numai că folosește de pe urma religiei, dar are nevoie de aceasta. Căci fără conținutul dat de religie, muzica în chestiune, dând drumul vibrațiilor adânci ale realității, destrămând categoriile logice, rămâne fără obiect, fără semnificație, fără echilibru moral, conducând la o desperare dinamică și mută: muzicii de acest nivel, care frizează transcendentul, numai religia îi poate da sens.

Valoarea și, în acelaș timp, caracteristica acestei bisericuțe de benedictine, lăsând la o parte autenticitatea vieții religioase a acestor închinătoare, care e întâiul merit, constă în felul întrebuințării muzicii pentru promovarea religiei. Aici se vedește dealtfel unul din aspectele vieții religioase în general a acestui oraș. E interesant și însemnat că bisericile și catedralele pariziene au fiecare altă caracteristică, răspunzând unei anume nevoi a sufletului. Deaceea orice credincios își poate alege biserica, ce-i convine sufletește sau, mai mult, fiecare se poate duce la biserica, ce răspunde nevoii lui sufletești din acel moment. Dintre aceste caracteristice, trei, mi se par mai evidente. Saint-Sulpice, Notre Dame, Saint-Séverin, punând înainte bisericile general cunoscute, intrupează rând pe rând aceste caracteristice. Cea dintâiu, mare și luminoasă, cu orgă puternică aseme-

nea unei mașini cerești de războiu, are ceva vajnic de cazarmă dumnezeiască. A doua, clar-obscură și artistică, izolează imperativ de lume, realizează misticismul profund, despoaie eul individual și-l indentifică cu destinul speciei. Cea din urmă, redă dulceața vieții divine, artistic și intim. La Saint-Sulpice te duci când îți simți sufletul vigoeros ca al unui cruciat, căci forța iubește forța, sau când vrei să capeți această vigoare oarecum războinică pentru a lupta în viață pe drumul cel mare. La Notre-Dame te duci, lăsând la o parte ispita prestigiului ei de artă gotică atât de reprezentativă, pentru a face o călătorie în cer cu o navă aeriană de piatră și pentru a adânci sensul destinului uman. Iar la Saint-Séverin te duci ca să uiți, pur și simplu. Să uiți durerile, atât cât trebuie să le uiți, să iubești și să sperii. Biserica de benedictine de pe rue Monsieur are nota dela Saint-Séverin, mai puțin complexă, dar dusă la o desăvârșire neînchipuită, având ceva de pe alte tărâmurii și profitând de privilegiul unei vieți ascetice, a cărei autenticitate nu se găsește în altă parte. Cași la Saint-Séverin — care dealtfel pare laică pe lângă această bisericuță — se întrebuintează, pentru acest rezultat, mai ales elementul muzical. În bisericile exagerat de mari nu poate exista harul acestei intimități religioase. Saint-Séverin nu e dintre bisericile mari; biserica maicilor e însă deadreptul mică. Cu toate acestea, fără întrebuintarea muzicii în sensul de puritate și intimitate, n'ar putea atinge niciodată acest rezultat. Și ce rezultat! Aici nu ți se comandă să-ți desființezi sufletul personal, ținându-l în formele geometrice ale speciei ori împingându-l în lupta suprapersonală, ci, purificându-te, ți se dă o hrană intimă și suavă. Pentru realizarea aspectului de dulceață și interioritate religioasă cu nesfârșite și subtile preveniri pentru suflet, gata să sufere la cea mai inconsistentă amintire ori atingere, cași, pe de altă parte, pentru realizarea acelei imaculate ascenziuni a sufletului, odată eliberat de întinare și durere, și infloriri a lui în imnuri interioare de bucurie și iubire religioasă, nu cred să fie, în aceste împrejurimi, un loc mai potrivit decât această așezare a călugărițelor benedictine. În biserica lor, ori recapeți sufletul de copil ușor deschis la fericiri celeste, ori durerea existenței, sursă a vieții religioase, ce apare personală dar în fond e întodeauna anonimă, e izolată și dusă la depărtări, cari o fac suportabilă și chiar scumpă, fiindcă fără ea n'ar fi fericirea acestor supreme izbânzi și alinări. E, cu adevărat, un altar al consolărilor.

S'ar greși însă dacă s'ar crede că se poate surprinde cea mai ușoară nuanță de efeminare, de sentimentalitate, în acest sanctuar al jertfei și al cântecului. Nota de dulceață religioasă se realizează la o temperatură așa de înaltă, încât ea nu poate fi decât convertire supremă a sacrificiului celui mai bărbătesc, floare care a crescut într'o brazdă de foc, răsplată dumnezeiască a mortificării voluntare și inspirate. Viața de duritate, pe care o duc călugărițele în această mânăstioară, ar umple de spaimă nu numai pe un mirean, dar și pe un monah de la altă mânăstire. Cântecul religios, rugăciunea muzicalizată, e mângâerea acestor ființe aparte, cari țin să trăiască religia prin cântec, după ce știu să-și învingă trupul până la a-l face aproape un fel de al doilea suflet ceva mai puțin pur. Asprimea majoră, care condiționează intimitatea și surâsul final al vieții religioase de aici, lămurește de altfel de ce misticismul monden nu s'a apropiat niciodată de această casă a Domnului.

Ceeace e prețios deasemenea la acest lăcaș este selecționarea naturală a credincioșilor. Biserica e întodeauna plină, dar nu e niciodată îmbulzeală. Oamenii, care vin aici, au în adevăr educație religioasă și educația discreției. Bătrânii și, mai ales, bătrânele, sunt puține; în schimb, sunt oameni valizi, mulți tineri, adică aceia cari sunt în stare să interiorizeze o viață religioasă virilă, adâncă, luminoasă, având și simțul firesc al tuturor delicatelor preveniri pentru cei din jur. Se vede bine că sunt oameni în plină elasticitate de viață, la cari e o inițiativă personală de a veni la biserică, o vocație sau măcar o

nevoie deliberată, iar nu habitudine ori bigoterie. Nimic deasemenea din aventurile sentimentului religios, cum ar fi fanatismul, ci inteligență și lumină. Chiar dacă unii nu vor fi crezând, dar caută credința, cu neconținute și arzătoare zbateri de aripi lăuntrice, și aceasta e mai mult decât credința placidă. Nu vin aici din nevolnicie sufletească, ci din prisos, din generozitate și din chin în care germinează luminișuri vaste. Prea adesea, aderența la religie, când nu e simpla expresie a unui sport monden sau academic, este urmarea unei insuficiențe sufletești, iar nu disciplina unei înfiorătoare puteri lăuntrice, cum trebuie să fie de fapt, pentru a se numi adevărată experiență religioasă. Credincioșii de aici, dau, fără să știe, un impresionant exemplu de maturitate a gândului religios. Aceasta se vede din întreaga lor atitudine: fără să se cunoască unii pe alții, alcătuiesc totuș ca un cerc de inițiați, sunt bucuroși că au descoperit acest loc de închinare, respectă cu zel și gingășie tot ceea ce se acordă cu ambianța interioară a bisericii, respectă pe ceilalți în acelaș efort pe care-l fac cu toții, până la felul ușor cum merg, până la ușile pe cari le închid fără zgomot (dealtfel, aici chiar chetările sunt foarte rare și discrete). Par ei înșiși o asociație constituită, un cult deosebit, la al cărui ritual țin cu reculeasă bucurie lăuntrică.

Dar unde s'a arătat în chipul cel mai stringent vrednicia religioasă a acestor credincioși, a fost când unii dintre ei s'au împărtășit. Împărtășirea, unirea cu corpul și sângele lui Christos și repetarea sacrificiului de pe Golgotha, cea mai însemnată taină în creștinism, este nu numai o taină „viu-făcătoare“, ci și înfricoșată căci e „cărbune ce arde pe cei nevrednici“. E păcat că cei ce știu înțelesul și primejdia acestei taine nu luminează și pe alții, pentru a-i feri să greșească din neștiință. În manuale, se dau explicații abstracte, rezumative, fără ecou. Citarea rugăciunilor sau a fragmentelor de rugăciuni ca acelea ale marelui Vasilie, sfântului Ioan Damaschin, sfântului Simion noul Teolog, sfântului Ioan Chrisostomul, Simeon Metafrast, ar zgudui și ar aprinde lumina: „...să nu-mi fie mie spre pedeapsă împărtășirea prea curatelor și de viață făcătoarelor tale Taine, nici să mă bolnăvesc cu sufletul și cu trupul, pentrucă cu nevrednicie mă comunic cu dânsele“; „...pedeapsă mie mănânc și beau nesocotind Trupul și Sângele tău“; „...nu spre muncă, nici spre adăogirea păcatelor, ci spre curățire și slințire“; „...cel ce se împărtășește din harurile cele dumnezeiești și îndumnezeitoare, negreșit, nu este singur, ci cu tine, Christoase al meu, lumina cea în trei sori, care luminează lumea. Deci ca să nu rămân singur fără tine, Dătătorule de viață, suflarea mea, viața mea, bucuria mea, mântuirea lumii, pentru aceea m'am apropiat de tine, cum vezi, cu lacrimi și cu suflet înfrânt, rugându-mă să iau dela tine mântuire de greșalele mele, și fără de pedeapsă să mă împărtășesc cu dătătoarele de viață și curatele tale Taine“. Sau rugăciunile de după împărtășire, pentru a mulțumi și a solicita păstrarea vredniciei. (Se pare că la schitul benedictinelor de pe rue Monsieur e o înțelegere și un cult special al Împărtășirii: veșnic, zi și noapte, e o călugărită care se roagă pentru iertarea păcatelor celor ce, din neștiință, din ușurătate sau din dureroasă neputință, au făcut casă mincinoasă lui Iisus, întinând corpul și sângele lui. În partea din urmă a slujbei, credincioșii ce așteptau Împărtășirea deveniseră oarecum ușor neliniștiți și mai atenți. O undă nevăzută îi vizitase și îi înștiințase, lăsându-le pe buze rugăciunile de purificare. Cine a fost de față la acest moment nu-l mai poate uita. Credincioșii se desprindeau de la locurile lor ca niște umbre concentrate în ele însele și se așezau pe câteva rânduri în genunchi, aplecați pe grilajul scund, ce desparte locul altarului de restul bisericii: continuând să recite interior rugăciuni, în sunete de vis ale orgei, într'o tensiune nervoasă supremă, care dădea o liniște de halucinare, primeau împărtășania, sub forma unei monezi de azimă albă, din partea preoților, ce treceau de la unul la altul. Clipele se opriseră, numai slujitorii se deplasau

cultural, întreaga asistență de credincioși privea, într'o înmărmurire sacră, la săvârșirea Tainei și se purifica trăind starea sufletească și fapta celor asupra cărora se lăsa harul. Apoi aceștia se ridicau rând pe rând și, absenți pentru lumea de aici, identificați cu un alt plan de existență, curbați parcă, adunți spre înăuntrul lor însuși unde se găsea și radia lumina primită, pe care o păzeau cu un zel total, reveneau la locurile lor în chip mecanic. Pentru acești oameni, Împărtășirea, înfrățirea și spirituală și trupească cu Iisus, nu era un lucru ce se săvârșește cu inima ușoară, ci cu o liniște și cu o speranță venite în urma unei infinite drame inițiale. În tendința de a feri de orice diversiune în atingere cu realitățile exterioare și de a face să rodească desăvârșit principiul de viață, de care se făcuseră demni a-l primi, se întorceau cu putere spre ei înșiși cași când ar fi vrut să nu mai aibă suprafață.

Preoții, trei preoți tineri, în odăjdii verzi, terminaseră slujba. Au reapărut, peste câteva minute, în uniforma neagră, severă, s'au oprit un timp la altarul sfintei Fecioare din stânga bisericii, unde au îngenunchiat și s'au rugat — și apoi au plecat, hotărâți, demni, retrași în ei și în misiunea lor ca niște soldați ai credinței. Se vedea că ei erau aici numai pentru a face slujba. Lăcașul rămânea în seama călugărilor. Una dintre ele a început să rânduiască lucrurile din altar, în ritm de rugăciune, alunecând de la un punct la altul, făcând gesturi de omagii religioase. La urmă, a așezat pe treptele altarului o glastră cu flori și clopoțelul. Și altarul a rămas deodată singur cu el însuși, izolat parcă pentru todeauna de rest. Se petrecuse o minune în acest loc al tainelor și nimeni nu mai putea pătrunde aici.

Mâini devote, din naosul călugărilor, trăsese o perdea de pânză neagră, o fâșie îngustă ce acum tivia partea de jos a peretelui de grătii. Umbre svelte și iluzorii, ici colo câte o dungă de lumină, se prevedeau înăuntru.

Lumea pleca.

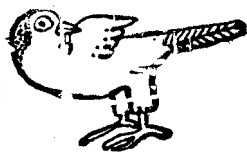
Între timp, reîncepuse corul călugărilor. La urmă, rămăseseră aproape singure. Pentru ele slujba nu se încheiase. Acum intonau rugăciuni numai pentru ele, pentru datoria lor, pentru mântuirea sufletului lor, pentru vocația lor în lume. Erau față în față cu Dumnezeu și i se închinau înainte de plecare. Cântecul lor păreau uneori un plâns recules, cristalin, senin și plin de speranță. Melodiile se filtrau prin lacrimi, în cari se irizau raze de melancolie și bucurie. Parcă plângeau izvoarele, vrăjite de evlavie, într'o poiană neștiută de munte, plâns etern al pământului și jubilară a speranțelor. În stranele lor, în cari nenumărate mirese ale lui Christos se rugaseră și cântaseră dealungul anilor, își cântau viața lor și gloria lui Iisus. Din când în când se înclinau ritual în același ritm. Sau țineau lumânări mari, albe, aprinse, în mâini. Alteori se întorceau spre altar și îngenunchiau în dreptul stranei, în timp ce intonațiile deveneau mai tainice, mai expresive, un suflu mistic crescut abătându-se asupra-le precum vântul îndoiaie holdele. Când îngenuncheau toate deodată, se auziau nesfârșite și spumoase valuri mici izbindu-se grăbite de mal: câteodată, cu capul în pământ, tăceau câteva momente dense de rugăciune mută. Apoi în loja de sus, una din ele, poate stareța, cânta, mai mult recitând, o temă și celelalte o repetau, întărind-o și înflorind-o ușor, repede, înaripat, sorbit și fluid — un cor în care se topiseră clopoței. La urmă de tot, ieșau câte una-una din strane, mergeau în șir până în dreptul altarului unde, câte două, se plecau și se închinau, apoi, iarăși, în șir, porneau spre chiliile lor.

Pe măsură ce dispăreau, biserica își țesea singurătatea. Cu fiecare umbră, care se insinua afară pe un coridor tainic, simțeam cum se rarefiaza atmosfera. După un timp, nu mai era nimic, nici un cântec, nici o mișcare, nici un semn de viață în jur. Dar spectacolul, la care fusesem martor, se mai continua în mine, și am rămas locului. Când

cele din urmă ecouri s'au stins, am perceput deodată, pentru scurt timp, tăcerea absolută, afară de mine și în mine, senzație pe care n'am mai avut-o de multă vreme și mai cu seamă de când sunt în acest oraș, în care viața face impresia că s'a definitivat la paroxism. Simțeam cum merg repede spre anonimizare desăvârșită, mai mult — spre aneantizare. Și am avut un fior, repede convertit în voluptatea umilinții și renunțării complete. Nu știam atunci că, ferită de ochii lumii, era de rând o soră, o călugăriță, care, dincolo de rețeaua de gratii, se ruga în fața lumânării veșnic aprinse, plângând pentru păcatele oamenilor. Conștiința vagă a prezenței unui singur suflet, care suferă pentru toată lumea și imploră iertare, ar fi supliniit conștiința implicită a prezenței comunității de închinare și, animând din nou biserica, dându-i, pe deasupra, beneficiul emoției singurătății și al punerii directe, aproape fizice, înaintea lui Dumnezeu, ar fi dat sufletului noui aripi pentru a trece, poate, la avântul religios ultim. După alt interval de timp, mi s'a părut că aud moleculele aerului cum se mișcau. La început ușor de tot, desțelenind o eternitate statică, apoi din ce în ce mai definit și unindu-se din mai multe părți ca niște râușoare de sunet, cari răsăreau din neant din ce în ce mai numeroase și sfârșind într'o confluență sonoră unică, continuă, crescândă, năvălitoare, apoape asurzitoare. Eram invadat de acest roi de albine al tăcerii. În cele din urmă eu însumi deveneam sonor, celulele începeau să cânte ținând isonul sunetului infinit de afară, tot corpul cânta prin mii de sunete obsedant de identice, parcă mă dizolvam în marele sunet înconjurător. Era o morfină, o cloroformizare, eram covârșit și aiurit de sunete, parcă auzeam vibrațiile întregului univers, dela spațiile stelelor celor mai îndepărtate și până la lucrurile din jur. Tăcerea poate deveni mult mai asurzitoare decât cântecul sau zgomotul. Cine a spus că tăcerea există? Sau, dacă există, e numai câteva momente, ori are nevoie de cântec, de murmur de foșnet.. ca să se realizeze.

Dar tăcerea se realizează cel mai mult prin altceva: prin rugăciune. Și am revenit la atitudinea pur religioasă. În grabă, sunetele s'au mistuit. Se împachetau în fășii ce dispăreau, lăsând în locul lor suluri de tăcere, cari veneau de undeva ca o apă vie suavă, până au ocupat totul cu solitudinea lor divină dătătoare de viață. Singur, m'am închinat în voie în legea părinților mei, m'a ispitit speranța că, venind după acest început, altădată voiu putea înainta și mai mult—și am ieșit.

Atmosfera avea acum numai reflexe aurii. Soarele miezului de zi se acorda cu ideea de sărbătoare. M'am îndreptat spre Domul Invalizilor, care era foarte aproape, spre multele, marile și geometricele spații libere ale bulevardelor, pietelor și grădinilor din partea locului. Era ceva distins, recules și definitiv peste tot. Lumea era de cristal viu. Nu mai era transcendent căci Dumnezeu se coborîse în natură. Am întârziat în aceste locuri, fiindcă mă simțeam ușor, purificat, înrudit cu razele fragede de soare. La distanță de atâția ani, iată că se reinstalase înăuntru-mi eul copilului, căruia, ieșind dela biserica din sat, i se părea că-și pierduse greutatea, că mai mult zbura decât mergea, că ulițele și casele erau o minune, pe care o vedea pentru întâia oară, că totul era fragil și luminos fără densitate și totuși plin de o fericire continuă ca niște hore aeriene de șăgălnicii divine, și că cerul și pământul se înfrățiseră și se apropiaseră atât de mult, încât oamenii, dacă ar fi avut ideea, ar fi putut să facă vizită lui Dumnezeu..

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E S C R I I T O R I Ș I V I A Ț Ă S O C I A L Ă

LA 30 Mai, 1877, Gustave Flaubert trimetea lui Leconte de Lisle o scrisoare amicală, ce cuprindea următorul pasagiu caracteristic pentru desinteresarea totală a autorului lui „Madame Bovary”, cu privire la orice problemă sau atitudine politică și socială :

„Sophocle” al tău, a ajuns până la mine... Mai înainte de-ați admira cartea, admir publicația. Ce om practic ești tu ! Nu se poate face dovadă, într'un mai strălucit fel, de disprețul pe care se cade să-l avem cu privire la orice agitație politică”.

Iar mai înainte cu câțiva ani, în vremea tragicelor ore pentru Franța, tot Flaubert trimetea următoarea frază lui E. Feydeau (Iunie 1871) : „Niciodată, scumpul meu, nu mi-a fost mai scârbă de oameni ca acum. ...N'am întâlnit la Paris, decât doi oameni cari și-au păstrat mințile întregi : 1 Renan și 2. Maury, care a menținut pe Arhive, tot timpul Comunei, drapelul tricolor”.

Am apropiat aceste două texte din „Corespondență”, socotind că ele vor putea schița puțin în fața problemei, ce ne interesează, pe Flaubert și sentimentele lui. În general el apare absent, inactual, lipsit cu totul de spiritul oricărei întreprinderi militante ; în schimb el e foarte dispus să critice, în particular, să acuze chiar, și să facă să se audă printre rânduri un patriotism cald și păstrat în adânc, fie din discreție, fie din imposibilitate de a se acorda ca tonalitate, cu restul francezilor de-atunci.

Retragerea de la Croisset și mai ales pasiunea meșteșugului îl făceau să ignoreze, suveran, tot ceea ce se petrecea în jurul său. Așa ni se infățișează Flaubert din „Corespondență”, și lucrul e de notat : astăzi el își are urmașii de atitudine !

Nu demult, a apărut, tot cu interes mai întâi pentru Franța, o carte care trage concluziile unei anchete întreprinse printre tinerii scriitori francezi, cu privire la amestecul scriitorului în viața publică a țării sale. Broșura se numește : „*La jeunesse littéraire devant la politique: Roger Giron et Robert de Saint-Jean*”. Ea poartă triste concluzii, de desinteres total al tinerilor scriitori pentru politică, și o admirabilă scrisoare a d-lui Henri Massis în care d-sa, scrie o scuză par'că pentru generația mai nouă de scriitori, și o dojană pentru anchetatori :

„Să fie oare util, să fie oare drept a vroi să-i prinzi astăzi, în plină criză de formare pe tinerii scriitori?”.

Într'adevăr, mărturisirile scriitorilor, sunt hotărâte. Astfel Jean Cocteau, își declară pe față absența totală nu numai din cercul preocupărilor sociale, dar din pasta însăși a vieții de toate zilele din evenimentul ce circula, senzațional, prin lumea modernă. El scrie : „Nu votez niciodată, și nu deschid niciodată un ziar”. Joseph Delteil declară categoric : „Alegerea unui epitet, mă interesează cu mult mai mult decât alegerea președintelui Republicei”. Și mai departe, anarhismul individualist ce se găsește în proporții diferite în temperamentul oricărui intelectual, își face loc, în mărturisirile lui : „Ceeace aș dori, ar fi să se suprimă noțiunea de Stat, așa cum o avem astăzi. În vremea noastră de-acum, se face din Stat un lucru suveran și infailibil. Ca individ și chiar ca individualist, sunt vrășmașul unei astfel de concepții !”

Aceiaș simpatie pentru grupările politice cari garantează „libertățile individuale” o întărește și Jean Cassou.

Maurice Martin du Gard stă alături în linia convingerilor sale. „Ca individualist, socot că scopul ce tre-

buie urmărit de orice politică este descătușarea ființei omenești..."

Iată atitudinea ultimei generații de scriitori francezi, urmași direcți, sub raportul acesta, ai unui Flaubert, Leconte de Lisle, Hérédia, Mallarmé : dezinteresul total pentru viața publică, fie din cauza unei lipse de simpatii cu problemele pe care ea le pune, fie aproape dintr'un foarte dezvoltat simț de conservare, ce nu permite să fie contrazisă cu nimic, excesiva personalitate a scriitorului.

Pentru cele câteva nume incheiate, de care tinerii, cu indiferența lor se leagă, atitudinea aceasta socială este aproape un corolar al operii. Materialul prelucrat de ele — și o listă mult mai complexă se poate oricând întocmi și în alte literaturi — nu are nici un contact cu realitatea. Viața circulă prin aceste opere, sub diferite formule, numai pe bază de experiență singulară și personală. Colectivitatea nu lasă nicio urmă.

Cazul lui Flaubert ar cere să fie studiat aparte : ca poet epic el ar trebui să se lege dacă nu de scriitorii cu atitudine, cel puțin de acei cu preocupări sociale. Așa ar fi dacă l-am urmări după materialul său. În viața lui însă forma și pasiunea ei schimbă accentul și face din autorul lui „Salambo“, pe unul dintre cei mai absenți scriitori, din cercul preocupărilor sociale. Personalitățile acestea hermetizate în literatură sunt tot mai rare în vremurile ce se apropie de noi și chiar în literatura franceză modernă e suficient să amintim pe un Maurice Barrès, Léon Daudet, Charles Maurras pentru a trimite cu gândul la numele ce sunt împletite aproape în aceeași măsură din pasiuni și realizări politice și literare.

Marea majoritate a scriitorilor realizați astăzi fac parte dintr'un ținut intermediar între aceste extreme, observând faptul social, urmărindu-l, integrându-l în opera lor, în măsura temperamentului și a geniului fiecăruia, firește. Indiferența socială a acelor tineri, rămâne un lucru nedefinit și o criză de creștere. Regula, pentru vremurile moderne și marile personalități de scriitori din trecut, e alta. Și pentru ea, o formulă și o explicare magistrală a fost găsită de H. Massis :

„— Și îmi vei obiecta — tinere scriitor — : eu mi-am ales literatura ! Dar literatura cuprinde pe de-antregul pe om ! Și de ești bun scriitor, regulile meșteșugului d-tale te vor împinge să descoperi adevăruri cari se pot aplica în toate direcțiunile activității omenești, căci, în realitate, totul se leagă. Cugetând asupra regulilor proprii estetice, vei descoperi lineamentele unei arte de a trăi, și pentru individ și pentru societate. Și apoi, trebuie să-ți mărturisesc, că odată trecută prima vâltoare, și primele vanități satisfăcute, un scriitor, un „om de litere“, se înăcrește și se secătuește, dacă odată cu vârsta nu-și alimentează inspirația cu vre-o mai mare indeletnicire, care să-l depășească și să-l înalțe față de el însuș. Cântecul unui poet, muzica lui interioară, partea dumnezeiască ce i-a fost hărăzită, acea unicitate a geniului, ce iute se irosește și ce puținică rămâne

dacă, pentru a o orchestra, a o susține și a o desfășura, scriitorul se lipsește de nesfârșitele resurse pe care i le oferă evenimentele și umanitățile concrete și vii ! Fie că ar fi vorba de progrese în certitudini filozofice, în înalte învățături politice, în rezultate morale, în credințe religioase, dacă scriitorul nu merge înainte cu una din aceste categorii, el se condamnă singur să se agite, să se frământă în toate părțile și să se sleiască de puteri în jurul unei aceleiași teme, ca în jurul unei prade, care îi scapă“.

În lumina acestor rânduri ale lui H. Massis, verificați substratul în marile creațiuni, individuale sau de grup, fie că ar fi vorba de un Dante, de un Shakespeare, de un Goethe, de un Dostoiewski, fie că ar fi vorba de obsedații de ethos ai veacului al XIX-lea, indiferent sub ce formulă, fie că s'ar chema Tolstoi, Ibsen, Strindberg sau Wedekind !

Și la noi chiar, Eminescu însuș, de unde își strânge adâncă rezonanță, dacă nu din pasiunea sa pentru problemele politice ce se puneau acestui neam românesc, pasiune ce printr'o adâncă și misterioasă filtrare, se asocia inspirației directe și personale, reacțiunii subiective a poetului cu lumea din afară, pentru a da urzeala întregii sale opere ?

Cercul cel mai strimt, dar și mai lesne de urmărit sub umbra operilor, din aceste preocupări politico-sociale, se găsește la poezii renașterilor naționale. Aceiaș cerc, din ce în ce mai cuprinzător, mergând până a îmbrățișa una sau mai multe din acele categorii de care vorbea Massis, dau amploarea, interesul, greutatea și valoarea universală operei. Astfel numai un text, realizat în această puternică și adâncă orchestrare, în oglindirea aceasta totală, poate să ajungă un document de preț, de reconstituire, cum ar fi de pildă Odiseea și Iliada pentru întreaga civilizație prehelenică.

La noi „Semănătorismul“ înscrie pentru totdeauna mișcarea pentru sat și precede țărănișmul politic, literatura având astfel un pas înainte, în puternica ei întuire asupra evenimentelor sociale.

Fără îndoială că o clasificare a literaturilor, din acest singur punct al preocupărilor politice și sociale se poate face pe școli. Nu numai în operă dar și ca individ, un scriitor romantic sau naturalist se simte mult mai cetățean, decât un scriitor clasic sau simbolist. Un Hugo sau Zola, de pildă, iau poziție hotărâtă în privința aceasta față de un Racine sau Baudelaire. Dar valul cotropitor al literaturii rusești ce a bătut peste noi, încărcat de toate semințele și rodnicile, cuprinzând în el toate problemele și largile zări, a șters granițele subțiri și totuși clare ale acestor delimitări. Cred că sub aceste influențe cari au frământat nu numai materialul dar și formele literare, manifestația centrală pentru vremea noastră, ca mare cetățean literator, rămâne apariția lui Romain Rolland.

După prima decadă a veacului al XX-lea e greu să mai găsești o operă întregită lipsită de această preocupare. Și cred că i se poate aplica, cu un aforțiori

literaturei, ceea ce Brecht a formulat pentru viața de azi, în general, când scria: „Fiecare Kuli chinez este obligat când se străduiește pentru bucata lui de pâine, să facă politică mondjală“.

Smalțul și arabescul sunt din tehnica altei arte și ele nu pot niciodată acoperi complet cuvântul. Ele rămân elemente ajutătoare. Atunci când vor să cuprindă centrul, opera rămâne fără suflu, fără viață: poezia lui Oscar Wilde și a lui Theophile Gauthier. Înspre niciunul din acele largi cuprinsuri, despre care vorbea Massis, nu poți călători cu cuvântul, ajutat de pânza aceasta, de argintar!

Melodia e și ea străină! E adevărat că versul închinat ei, te depărtează de frământarea maselor — simbolismul peste tot, invadat de muzică, a urmat regula aceasta, și la noi — dar te apropie de marile întinderi neprecise și totuși populate de fantomele altor lumi, din care îți furi substanța. În drămuiala aceasta, greu de generalizat, și urmărită numai în jocul și în

voia temperamentelor, un lucru rămâne sigur: complexul violent al vieții moderne, aruncă în cele mai pure personalități, din punct de vedere literar preocuparea, gândul social. Dacă opera, o operă anumită, nu cuprinde urme, activitatea în totalitatea ei va cuprinde cu siguranță: vezi Paul Valéry și André Gide, ca artiști și esseiști, în același timp.

Așa dar, mărturisirile tinerei generații franceze, ar putea fi valabile pentru orice tânără generație, în general: „o criză de creștere“.

Căci este puțin probabil ca, o generație întreagă de scriitori să se așeze în linia de continuare a unui caz izolat și surprinzător, acela a lui Flaubert, care mănind un material epic, ce-l apropia mult de frământarea socială să rămână totuși un topitor de smalț, inactual și absent în mijlocul frământărilor ce au trecut pe lângă el!

ION MARIN SADOVEANU

ION MARIN SADOVEANU

(CU PRILEJUL „CÂNTECELOR DE ROB“)

Avem oare dreptul să scriem despre cărțile prietenilor noștri și prin urmare despre acei care ne sunt din capul locului ceea ce trebuie să devină toți poeții aleși și îndrăgiți de noi? Ion Marin Sadoveanu este un tovarăș din anii tinereții și cărțile sale sunt niște evenimente ale prieteniei noastre, întocmai ca acele volume ale altora, pe care setea noastră de cunoaștere sau elanul nostru de frumusețe și le împărtășeau în acele zile binecuvântate de Dumnezeu. Ion Marin Sadoveanu încerca atunci să fixeze pe pânză sau pe carton și în culori de ulei, în acuarelă sau în pastel, unele din acele înfățișări ale naturii, pentru care ochiul său este deschis și înțelegător. Soarta n'a vrut ca Ion Marin Sadoveanu să devină un pictor. El deveni un poet. Încă de pe atunci, pana făcând concurență penelului, prietenul pe care îl admiram pentru atâtea daruri ale minții și inimii sale, încrusta pe hârtie mai mult pentru bucuria amicilor săi, unele din acele evocări din natură și legendă, pe care le regăsesc acum cu emoție în volumul său. Poesia parnasiană își sfârșea atunci ultimele sale valuri de țărnișurile noastre. Alexandru Macedonski își publicase „Florile sacre“. Tipăritura o înlesnise un discipol fervent al maestrului, Ion Pillat cel de-atuncia, care publica la rândul lui „Eternitățile de-o clipă“. În aceeași vreme, verva colorată a lui Horia Furtună găsea noi imagini, comparații și metafore pentru „Balada Lunii“. Cu toții citeam pe-atunci elegantele și densele volume ale editorului Alphonse Lemerre și cele ceva mai îngrijorătoare ieșite de sub teascurile lui „Mercure de France“, și unii dintre noi isbuteau să întrerupă aceste lecturi cu momente consacrate compozițiilor proprii. Vremurile s'au mai schimbat de-atunci.

Mă întreb ce a putut sta la origina interesului lui Ion Marin Sadoveanu pentru teatru, afară de anii petrecuți la Paris, unde perspectiva proprie străinului și excursionistului, sugerează adeseori impresia că viața marelui metropole se rezolvă în bună parte în scenele, spectacolele și histrionii ei. Cititorii „Gândirei“ știu ce om de teatru conștiincios și asiduu a fost cronicarul dramatic al revistei și ce judecător competent a devenit el. Prietenia mea pentru Ion Marin Sadoveanu nu se poate însă să nu se înduioșeze pentru destinul pe care el l-a acceptat de bună-voe! Într-o vreme în care teatrul românesc n'a produs nicio capodoperă și nici măcar vre-o lucrare de o valoare mai durabilă, Ion Marin Sadoveanu a fost analistul acestui drum prin pustietăți, al acestei epoci fără istorie. Marele lui entuziasm pentru lucrurile scenei, cunoștințele lui întinse, punctualitatea lui nedesmințită, n'au putut intra în slujba niciunui nume de seamă, n'au putut lupta pentru gloria niciunui talent necunoscut și puternic. Elanul criticului nu s'a putut întâlni niciodată cu geniul unui făuritor de caractere și conflicte și această incoincidență fatală mă lasă pe gânduri și mă umple de tristețe. În culegerea de studii din „Dramă și Teatrul“, singurele cuvinte care vibrează sunt adresate unor poeți care aparțin altor veacuri și altor civilizații.

Ion Marin Sadoveanu a scris atunci el însuși teatru și cele două piese ale sale, „Metamorfoze“ și „Anno Domini“ înseamnă cele două drumuri care ne conduc către poezia sa. „Metamorfoze“ sunt un poem liric, cuprinzând o întâmplare alegorică a sufletului, a copilei Psyche, care evoluează acolo printre astre și flori. Poema este delicată, servită de acea imaginație a descriptivului parnasian, care acum ne este cunoscută, dar

care nu mi se pare a se ridica, decât poate prin materia mai subțire pe care o întrebuințează, peste repertoriu! de ferii și poeme al Teatrului nostru Național. Năzuința lui Sadoveanu a țintit însă mai sus și „Anno Domini...” a dorit să devină o dramă mistică, în care se întâlnesc și se înfruntă pasiunea spiritului cu mizeria cărnii. Tânărul de-acolo care nu se poate hotărî să-și revadă tatăl bolnav, pe muribundul care îl strigă totuși din prăpăstia teribilei sale descompuneri, înfățișează un conflict cu adevărat săgetător. Ce păcat că Sadoveanu ne-a dat numai o dramă de atmosferă și nu una de analiză și de motivare. Conflictul rămâne astfel neadâncit și mijloacele sumare din recusa expresionismului, fipătul și teroarea, ba chiar supărătorul procedeu convențional al transfigurării unui personaj burghez în Isus, vin să înlocuiască ceea ce gustul pentru simplitate, naturalețe și omenie ar fi dorit să vadă realizat altfel.

De ce nu răspunde ciudatul fiu din „Anno Domini...” la chemările deznădăjduite ale muribundului? Care este estetismul căruia îi repugnă urătenile boalei? Ce sacră teroare carnală îl ține departe de descompunerile trupului? Prietene, îmi dai voie să evoc una din serile petrecute altădată împreună? Aveau, în definitiv, farmecul lor întâlnirile în vestibulul teatrului, piesa, pauzele, comentariile, suveica activă țesând reputația piesei și acea agitație spirituală și intrigantă, care amintind atât de aproape culoarele parlamentului și redacțiile ziarelor trezește ideea că teatrul modern este o expresie, dacă nu o excrescență, a democrației și suveranității popoului. Viața este interesantă și veselă pentru teatrocrat. După piesă vine cina dela miezul-noptii, florile, șampania, actrițele și acea incomprehensibilă serie de oameni care trebuie să fie folositoare întreprinderilor teatrale, de oarece numai miezul nopții și sfârșitul spectacolului îi liberează din culise ca pe niște duhuri tainice și hilare. Se formează atunci cu ușurință o societate de bărbați și femei, drăgălași, ingenioși și spirituali, fără prejudecăți, niște spirite cu adevărat libere, cu care ai dori să-ți petreci restul vieții... Ah, uricioasă posomoreală a inimei, tu ești aceia care m'ai împiedicat să mă asimilez cu această lume încântătoare! Simpaticul și inteligentul Victor Eftimiu (unul din cei mai puternici teatrocrați ai noștri) îmi făcea la începutul acestui an o invitație generală pentru toate spectacolele celor două teatre pe care le conduce, adăugând, cu maliția lui cunoscută, că sacrificiul este mic de vreme ce e foarte probabil că nu voi lua parte la niciunul din ele.

Pasiunea ta pentru teatru, prietene Ion Marin Sadoveanu, ne-a despărțit adeseori și ne-a răpit multe din ceasurile pe care împreună am fi dorit să le dăruim acelor disociații absurde și sublime, pentru care de altfel numai tinerețea are priceperea deplină. „Cântecul de rob” ne apropie însă din nou. Nu voi spune că îmi

plac toate bucățile volumului tău. „Ciclului morții” de pildă, mi se pare că îi lipsește *principiul spiritual*. El mi se pare a fi numai o răstrângere stângace, afectată și laică a marelui mister. Mai aproape de miezul lucrurilor te regăsesc în altă parte.

Dar ce priviri ascunse sunt în noi, ce noroc te-a păzit de atâtea primejdii cu care drumul ți-a fost presărat? Înțeleg acum că, în „Anno Domini...” ceea ce îl împiedica pe eroul tău să se apropie de căpătâiul muribundului nu era numai desgustul esteticului, afirmațiile și repulsiile implicite ale iubitorului de flori, de lumină, de veselie, de tot ce este ușor, neincătușat și liber. Tu dovedești cum că prin tine, a putut să se strecoare în inima eroului tău, întreaga complexitate de sentimente și reacții pe care o trezește gândul morții, spaima, uritul, obsesia, acceptarea ei, bucuria și speranța îndreptată către luminile de dincolo. Volumul tău are un subiect mareț. L-ai intitulat însă „Cântecul de Rob”, voinde a ne face să înțelegem că adevărata lui temă este Dumnezeu, stăpânul nostru. Dumnezeu este în adevăr prezent într'un mare număr al bucăților tale, dar coordonat totdeauna cu ideea morții. Dacă nu mi-ar fi teamă că ating cine știe ce problemă necunoscută a teologiei, aș spune că Dumnezeu poeziei tale e o reprezentare corelativă cu moartea și un curcubeu răsărit peste corupțiile profunde ale materiei.

Nu voi face, după metoda probantă, citate și nu voi îngheba argumente pentru că rândurile de față nu vor să dovedească nimic și nu vor să fie altceva decât ceea ce prietenia le face. Există însă o unitate mai adâncă între toate manifestările de scriitor ale lui Ion Marin Sadoveanu și împrejurarea de autenticitate și adâncime problemelor sale. „Anno Domini...” se explică prin „Cântecul de Rob” și dimpotrivă. Într-o istorie a motivelor poetice românești, Ion Marin Sadoveanu va figura ca un poet al morții, ceea ce în definitiv poate că nu înseamnă altceva decât că Ion Marin Sadoveanu nu e un poet al vieții...

Se pare că numai odată Ion Marin Sadoveanu a scăpat de obsesia gândului care alcătuiește armătura volumului său și excepția pe care o face atunci înseamnă un caz unic și în mișcarea poeziei românești contemporane, căci bucata „Tril”, care este singurul imn de bucurie neamestecată a volumului, este în același timp și una din realizările cele mai de seamă ale poeziei noastre de azi. Dar „Tril”, cu marea sa ploaie de lumină și armoniosul tumult care o umple, înseamnă o poartă deschisă spre viață și prietenia ar dori să-l vadă pe Ion Marin Sadoveanu pășind mai hotărît prin ea, așa cum St.-Beuve, într'o scrisoare rămasă celebră, îi doria lui Baudelaire un brânci oportun și destul de puternic pentru a-l face să ia un contact regenerativ cu undele fluviului celui mare.

TUDOR VIANU

E L G A H E L

ION BARBU : „JOC SECUND“

„Când noi, a Turchiei floare,
Intr'o slavă stătătoare
Dăm cu sic
„Din Isarlık!“

JOC Secund: Joc secund, Uvedenrode, Isarlık, trei laturi ale unui triunghi, „Ochiu în virgin triunghi tăiat spre lume“. Două laturi ale lui sunt înșelătoare, a treia însă nu închide amăgire dacă nu te-ți incurcat în celelalte. Joc secund, Uvedenrode, două curse întinse pe rând de umorul și sfiala poetului, în calea temerarului care, împreună cu el, ar încerca să strige din turnul lunii în pătrar: „*Deschideți-vă, porți mari! Marfă-aduc pe doi măgari, ca să vând acelor case, pulberi de pe lună rase, și-alte poleeli frumoase; pietre ca apa de grele, ce fireturi, ce inele, opinci pentru hagialik, — Deschide-te Isarlık!*“

Te plimbă întâiu prin străfundurile oceanului, arătându-ți „meduzele sub clopotele verzi“, te ademenește imbiindu-te printr'un „secol cefal și apter“ și prin „Drumul Slăbitelor Fețe“ și „plânsul apos din eter“, caută să te rătăcească „intr'o lumină mioapă“ isvorată din duhul lui Arhimed. Apoi, din această eră geometrică a condensării cristalelor pure, asociindu-se piti-cilor și ciupercilor pădurii, traversând împărăția lui *Rigă Cripto* și a *Laponei Enigel*, printre gheizeri de sare și sonde țâșnind de păcură neagră, păzite de n'aude, n'avede, n'agreul pământului, te coboară „Inutil pachet, sub timp, sub mode, în Uvedenrode“. Prin subapă, prin subteran, călăuz înșelător, Effendi Barbu te îndrumă, doar-doar va scăpa de tine prin labirintul oceanului și al pământului. Joc secund și Uvedenrode, mari spații de ispită.

Și eminenți lectori, critici iscusți, au avut parte de amăgire. Am văzut pe unii oprindu-se asupra „jocului secund“ și glorificând hermetismul mallarméean și valéryst al primei ispite. Pe alții stăruind asupra lui Uvedenrode și găsindu-i corespondențe în teoria freudiană, reducându-i poezia la o strălucită sublimare a nocturnei instinctelor. Nimeni nu a văzut, însă, că originalitatea și inima poetului însuș stăteau sub semnul „Eptagon-ului cu vârful stelelor la fel, șapte semne, puse ciclic: *El Gahel*“.

În adevăr, rătăcește oricine voește să găsească lui Ion Barbu corespondențe occidentale. Poezia lui stă sub egida orientului. Cine voește să-i înțeleagă versurile, și să i le încadreze într'un sistem poetic, îndreaptă-se spre poezii orientale, și anume către persani și către mauri, mai ales în spre aceștia din urmă.

În fața celor două ispite ce mi le svârle Ion Barbu în calea mea spre „Dunărea împărătească“, eu aduc două mari descântece pe care confrății mei întru critică nu le au. Am două chei prin cari tezaurele lui Barbu mi se deschid: cunoașterea amănunțită a poezilor arabi și dragostea arzătoare a Dobrogei.

Trebuie să cunoști toată ființa ciudată a acestui popor cu apucături nomade, devenit stabil întru Islam,

trebuie să fi contemplat împreună cu el pustia și să fi luat parte la jocul vântului mutător de dune, să fi trăit împreună cu el în corturile bătute de aerul aci liniștit, aci înfiorat și infuriat de capriciile mării. Să fi cercetat sutele de poezii și poeme ce și le spun personagiile fantastice ale celor o mie una nopți. Să fi înțeles semnul poetic sub care își trăiește maurul viața, fie în clipele ei erotice, fie în cele de filosofie abstractă, ori de indeletnicire cu comerțul și meșteșugul. Personagiul celor o mie nopți și una nu se scoală din somn fără să-și aducă aminte versuri, nu gustă baclavaua fără să o premărească în ditirambe, nu își ridică mâinile spre cer fără să închidă pe Allah în strofe. Poematica la arab face parte din ființa lui, ca și la ori ce oriental veritabil, ea nu este numai o clipă de distracție în noianul cenușiu al zilei. Arabul nu este poet, el este poezie. Effendi Barbu nu este poet, el este poezie.

Iar contactul cu Islamul, Ion Barbu l'a luat pe calea dobrogeană. S'a amestecat printre turcii umili, în casele durate din tizic, s'a tolănit pe rogojină, alături de ei, în cafenea satului, așteptând tăcut să treacă ziua, să apună soarele și să se ivească noaptea cu semnul Islamului gravată. Aci a înțeles ce e *cafeneaua*. Aci a învățat el ce înseamnă să fii *cafegî perfect și fals cafegî*. Aci s'a integrat „în durata lumii turce.“

Numai astfel poți ajunge să înțelegi ce spune poetul când te îmbie la o „mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann“. Ți se desvăluie necesitatea absolută a cetății Isarlık. Unde? Nu importă. Undeva trebuie să existe această cetate. Ion Barbu a întrezărit-o pe câmpiile Dobrogei, când, la nămiezi, aerul dilatat flutură sguduit de razele soarelui și de liniștea azurului.

„La vre-o Dunăre turcească, pe șes vested de tulun la mijloc de Râu și Bun, pân' la cer frângându-și treapta, trebuie să înflorească Alba, Dreapta Isarlık!“ Determinarea aceasta indeterminată „La vre-o Dunăre turcească“, subliniată de acest *trebuie* implacabil, închide în sine toată originalitatea punctului de contemplație al poetului. Ci versul se mlădie și se inflcărează, ca o Cântare a Cântărilor. „Ruptă din coastă de soare“ *«Isarlık, inima mea»*, „Isarlık încinsă, Isarlık mireasă“. Poetul conjură această lume să rămână în slava-i stătătoare: „*Raiul meu, rămâi așa! Fii un târg temut hilar și balcan, peninsular*“. Căci Ion Barbu caută să păstreze tot ce are mai de preț orientul: „*Hazul Hogii Nastratin*“.

Iar Nastratin care, „*la jar alb topcește în, vinden leasă de copoi căței iuși de usturoi, joacă și'n cazane sună când cadâna curge'n lună*“ se ridică la înălțime de simbol pentru poetul nostru, care, între'o viziune cu largă răsufare dantescă, îl întâlnește prin Isarlık. Aidoma poetului renașterii, „*un drum băteam, aproape*

de alba Isarlik, cu ziduri forfecate, sucite minarete și slujitori cu ochii rotunzi ca de crete", când îi apare Hogeia Nastratin în cumplită revelație :

„Sfânt trup și hrană sie-și, Hagi rupea din el”.

Prin aceasta, Ion Barbu depășește, însă, durata lumii turce. Iar făgăduiala creștinismului își înalță crucea, făcând să pălească steaua eptagonului.

Ioane Barbu, poete al lumii turce, „Ai văzut? muri oastea. Ca o smicură mustea”.

În locul idolului El Gahel, nu cumva voit-ai să aprinzi lumina Golgotei?

PAUL STERIAN

C R O N I C A L I T E R A R A

ROMANUL URBAN ROMÂNESC

„CALEA VICTORIEI”, ROMAN DE CEZAR PETRESCU

„BAL MASCAT”, ROMAN DE IONEL TEODOREANU

„LA PARADIS GENERAL” DE CEZAR PETRESCU

RESPECTÂND legile unui mers firesc, literatura românească a evoluat normal, dela liric spre epic. Sonora „criză literară”, de acum câțiva ani, avea în fond cu totul alt înțeles decât acela care i-se acorda imediat : nu era o criză în sensul strict al cuvântului, cât un moment de trecere literară dela un gen la altul. La această impresie de criză colabora, în plus, și faptul că, exact cam în același timp, o generație poetică trecea torța alteia, mai tânără și în formație, dar deopotrivă bogată în valori și individualități puternice.

Epoca noastră este, într’adevăr, a romanului. Nu însă prin diminuarea artistică a producției poetice. Ci prin completarea peisagiului creației contemporane cu prezența romanului : apărând altădată accidental, el izbutește astăzi să fie un gen organizat și în plină desăvârșire.

De unde odinioară nu se putea scri decât, cel mult despre Roman, pur și simplu, în ultimul timp a devenit posibilă chiar o distingere de diviziuni în interiorul lui : psihologic, social, politic ș. a. Natural că toate aceste clasificări, în raport cu alte literaturi, sunt încă numai începuturi ; dar începuturi îndeajuns de reprezentate pentru a avea dreptul să vorbim, fără teama desmințirii, de o definitivă înscăunare epică la noi.

* * *

În legătură cu această problemă a clasificărilor romanului, considerat sub unghiul mediului în care acțiunea lui este situată, Thibaudet stabilea cândva această erarhie, în sens literar ascendent : în primă fază romanul rural, apoi cel provincial și, în al treilea rând, romanul urban.

Aplicată nouă, clasificarea lui Thibaudet se dovedește tot atât de valabilă cât oricărei alte literaturi evoluată normal : urmând același fir, ca și poezia sau nuvela autohtonă, romanul românesc a tins de la rural spre urban. Fără să fi ajuns la o separare desăvârșită a acestor elemente, el năzue hotărît către

ea prin aceia că, prezentarea lor comună, în cadrul aceleiaș cărți, este făcută astăzi numai spre a crea o opoziție între ele : fapt care semnifică o tendință de simplificare și eliminare a unuia în favoarea celuilalt.

Această antiteză între rural și urban a fost, dealtminteri, una dintre cele mai frecvente teme ale literaturii românești. Rezolvat mai totdeauna tendențios, conflictul dintre rural și urban, prin acceptarea lui în domeniul epiceii mari, poate servi încă drept inepuizabil izvor pentru romanul de astăzi. Continua revărsare a vastului fluviu rural în matca strămtă a orașului rămâne, și pentru scriitorul contemporan, o sursă literară tot atât de bogată și nouă cât a fost altădată pentru semănătoriști.

Mult mai evoluat și plin psihologic, individul plecat din popor sau din pătură imediat apropiată lui, și ajuns la oraș, este cu atât mai capabil de reacțiuni inedite și înfinit mai puternice : corespunzând unei realități mereu alimentată, procesul desrădăcării ruralului prin oraș ori primenirii mediului urban prin altoiul rural va fi multă vreme încă de o neistovită actualitate. Ceiace trebuie să adauge, necesar, „Romanul Urban” acestui conflict este, pe lângă amploarea psihologică, un tipar nou, mai complex și cuprinzător : adică tocmai ceiace se strădue să înceapă noul roman al D-lui Cezar Petrescu.

În literatura românească, autorul „Căii Victoriei”, lăsând la o parte celelalte multiple puncte de vedere sub care ar putea fi privit, înfățișează una dintre cele mai serioase râvne scriitoricești cunoscute : pornind inițial din descrierea mediului rural, trecând apoi la viața de târg provincial, D-l Cezar Petrescu ajunge astăzi, în chip cu totul firesc, la aceia a marelui oraș. „Calea Victoriei” este, prin urmare, rezultatul unei creșteri naturale și a unei experiențe de viață dintre cele mai metodice.

Încă într’o epocă de formare, orașul românesc nu are până acum definit un tip specific și o psihologie

a sa : ca să ajungă la un roman al acestui oraș, care rezumă în sine toate păturile unui anume moment social, scriitorului i-se impunea, deci, o trecere și o cunoaștere anterioară a fiecăreia dintre ele.

Romancierul este adesea, pentru a folosi un cuvânt al lui Massis, un geolog : săpând, fie în straturile care alcătuiesc un suflet izolat, fie în acela care, pe o cale lentă sau eruptivă, au dus la formarea unei societăți, scriitorul trebuie să i-se asemene întru totul, ca siguranță de ochi și capacitate de reconstituire.

Ca și în „*Întunecare*”, D-l Cezar Petrescu pune în „*Calea Victoriei*” problema unei declasări. Dar dacă la Radu Comșa declasarea venea din imposibilitatea lui de reîntoarcere la viața rurală, pe care o trezise în conștiința lui războiul, eroii din „*Calea Victoriei*” suportă o influență total diferită. Declasarea nu se mai explică printr-o cauză interioară. Ea este provocată de o acțiune, tot atât de viguroasă și susținută, însă din afara indivizilor : orașul.

D-l Cezar Petrescu urmărește această acțiune, modificatoare social și sufletește, a orașului asupra individului singur cât și a indivizilor grupați în cadrul familiei : cobaiul izolat se cheamă Ion Ozun — tânăr, plin de visuri, scriitor și venit în Capitală să cucerască facil o glorie literară ; familia este aceia a magistratului Lipan — om integru, judecător fără nici o pată sau concesiune făcută până acum vieții, decurând mutat în București.

Romanul are trei părți : prima cuprinde, clasic, o prezentare a eroilor (inclusiv cel principal : orașul), a doua întâii pași ai noilor veniți și începutul capitulărilor, iar a treia triumful orașului.

Ion Ozun după ce îndură toate privațiunile, dela cele fizice până în cele interioare, văzându-și închisă orice posibilitate de afirmare prin sine, recurge la un disperat act de îndrăzneală care cucerește, în cele din urmă, interesul unui atotputernic, și isprăvește prin a-și face o situație.

Lipan ajunge procuror general și servește inconștient interesele incorecte ale unui ministru. Restul familiei se pleacă tot mai mult în cursul vieții orașului cu două excepții : Sabina și fratele ei Costea. Ultimul, mai ales, reprezintă reacțiunea intransigentă a unei conștiințe nealterate împotriva acestei situații. Strigătul viguros al unui suflet, prea tare ca să consimtă voluntar capitulărilor. Părăsește casa și devine socialist. Pentru a-l salva de o iminentă arestare, pricinuită de un pretins complot în care Costea era amestecat, procurorul Lipan acceptă o tranzacție care îi antulează tot trecutul lui cinstit iar Sabina, prizând din curiozitate stupefiantă, adoarme și este violată de un bețiv ; din care pricină își ridică viața.

Acestor două fire, al individului singur și al familiei, din care se împletește acțiunea romanului, se adaugă alte câteva secundare. Cartea este o multiplu citate de siluete și personaje. Toate cu meșteșug desenate și abil conduse în această luptă, dramatic

angajată cu orașul și în care el birue. Din tot romanul rămâne, întreg sufletește, în ultimile pagini, singur Costea : ca o amenințare pentru o altă luptă care va reîncepe cândva și cu alt rezultat, în acest proces rămas deschis dintre rural și urban.

„*Calea Victoriei*” este întregită, în cadrul romanului urban, de cartea cu puțin mai înainte apărută a D-lui Ionel Teodoreanu, „*Bal mascat*” — cu această diferență : în vreme ce D-l Cezar Petrescu descrie peisajii și conflicte bucureștene, „*Bal Mascat*” înfățișează, ca o prelungire diferită dar necesară pentru completarea orașului românesc văzut prin roman, un alt mare centru de viață urbană : Iașul.

Față de București, oraș al tumultului, imense falci care strivesc necruțătoare totul, forță dizolvantă individual și colectiv — așa cum l'a văzut D-l Cezar Petrescu — Iașul „*Balului Mascat*” este un centru obosit, bătrân, dezagregant : orașul tristeților lui Demostene Botez și singurul în care s'ar putea vreodată amplu monta toată drama poeziei bacoviene.

Iașul D-lui Teodoreanu este un oraș care se confundă în apele trecutului, asemeni acelor insule de coral pe care oceanul și le ia îndărăt de îndată ce au scânteiat peste larguri.

În „*Calea Victoriei*” conflictul indivizilor cu orașul venea din afară. În „*Bal Mascat*” el este chiar oraș.

Există în romanul D-lui Teodoreanu, ca și la D-l Cezar Petrescu aceeași tendință, mai amplificată și ținând de un procedeu comun tuturor romancierilor străini, de a urmări un individ izolat și, în același timp, o familie întreagă. Eroii nu mai vin însă de dincolo de zidurile orașului. Sunt chiar ieșeni : atât Andi cât și familia D-lui Justin Danielescu s'au născut și își duc viața dela început sub aceleași frunzișuri de salcie plângătoare ale Iașului.

Justin Danielescu, reputat profesor universitar, este pentru lume un Apostol al Neamului. În fond, asemeni celorlalți oameni, cu toate măruntele lor preocupări. La fel D-na Danielescu și, mai ales, Dudia, fiica ei mai mare. Toți anume aleși pentru a creia, și întreține, cel puțin până la un punct al romanului, un contrast cu Andi : adolescent de o sensibilitate excesivă, torturat de melancolie și de crize ; autentică odraslă a vechiului Iași patriarhal.

Romanul unei adolescențe, notează într'unul din eseurile sale Thibaudet, este totdeauna romanul unei crize. Într'adevăr, urmărind linia sufletească în formație a lui Andi, D-l Teodoreanu urmărește, de fapt, procesul unei crize, firească adolescentului, constând dintr-o nevoie de vis și o prea mare acuitate a observației.

Măhnit de vulgaritatea traiului familiar, Andi se închide în el și în amintirea Iașului de altădată, așa cum îl intuise și descifrase el în lucrurile pe care D-l Danielescu le aruncase într'o încăpere de la mansardă : „hulubăria” de acum a lui Andi ; luntre

minunată care îl poartă spre împărăția ireală a trecutului.

Această parte, de izolare a lui Andi în vis, este și cea mai bună a romanului, din pricină că D-l Teodoreanu este încă un liric. Toate încercările sale de a se depăși n'au dat până acum rezultate suficiente epic. Genul, cel mai propriu resurselor sale, este tocmai acesta, al îngemănării dintre vis și realitate. Între ochiul D-lui Teodoreanu și ea, atunci când autorul „Balului Mascat” vrea să vadă în mare, stau încă lentilele deformatoare ale unei imaginații literare greu de stăpânit: crizele lui Andi, firești până la un punct fiindcă sunt, cum spune Taine, ale tânărului în clipa când începe să gândească, devin uneori anevoe de explicat, iar renunțarea lui la Iașul inchi-purii pentru Iașul contemporan este nedestul motivată. Aceasta, poate, și pentru că D-l Teodoreanu lucrează, confuz, pe două planuri psihologice: cel individual al lui Andi și cel colectiv al Iașului, în așa fel că lectorul nu mai știe totdeauna dacă actele sufletești ale eroului se explică printr'un proces psihic personal sau sub influența acelei „psihologii ieșane” de care vorbește repetat D-l Teodoreanu.

În ansamblu considerat, „Bal Mascat” nu este un roman suficient construit; mai întâi, pentru întretăerea continuă a materialului subiectiv cu cel exterior și, apoi, pentru lipsa de precizie a lucrurilor. Iașul pe care îl descrie D-l Teodoreanu, ca și personagiile romanului, au în tot ce spun și fac, prelungiri nefirești și contururi imprecise: sunt parcă văzuți într'un

adânc de apă, asemeni unor inconsistente alge marine. Cele două imagini, necesare romanului, intimă și exterioară, se confundă, se întâlnesc și împletesc astfel încât urmărirea firului lor izolat devine adesea imposibilă.

Tot atât de supărător ajunge uneori excesul de „ieșan” al D-lui Teodoreanu: „pace ieșană”, „somm ieșan”, „minciuna ieșană”, „văzduhul ieșan”, „grup ieșan”, „presa ieșană”, „toamna ieșană”, „prezența ieșană”, „agravare ieșană”, „ecou ieșan”, „apoteoză ieșană”, — toate noțiunile devin astfel ieșene.

Nevoia de metaforă, dorința exagerată a D-lui Teodoreanu de a „figura” totul, duc adesea la repetiri, capabile să-i diminueze serios prestigiul său de cel mai avut Rockefeller al imaginei românești. Bunăoară, la pagina 391, Luki are sufletul „desprins de pe cren-gile unui măr domnesc” iar, opt rânduri mai jos, tot Luki este „cu sufletul înflorit ca o creangă de cireș” etc.: repetiri care nu pot să adauge nimic la gloria prodigioasei inventivități verbale a D-lui Teodoreanu.

Înfățișând, fie un București violent real, fie un Iași imaginar, cărțile D-lor Cezar Petrescu și Ionel Teodoreanu, cărora trebuie să le adunăm recent apăruta frescă a vieții frivole ieșene din „La Paradis General”, prin apariția lor aproape simultană, marchiază cert începutul romanului urban românesc: pentru dezvoltarea epice noastre mari, momentul acesta literar, se cade insistent subliniat și reținut..

AL. BĂDĂUȚĂ

C R O N I C A P L A S T I C A

GRUPUL CELOR PATRU

DEȘI nu se sprijină pe o tradiție îndelungată, grupul celor patru a ajuns să reprezinte interese destul de serioase în mișcarea artistică a țării, a devenit un fel de instituție artistică, al cărei rol înalt educativ nu poate rămâne străin mult timp cercurilor largi de cultură românească. Înraurirea binefăcătoare a acestui grup ca agent de cultură pornește dela înalta conștiință a faptului de artă ce-i însușește, deopotrivă, pe compunătorii grupului; conștiință care se reflectă în toate lucrările expoziției menținute la un nivel ridicat. Francisc Șirato, O. Han, N. N. Tonitza și Șt. Dimitrescu sunt patru talente reale, dublate de un discernământ sigur al valorilor plastice. Toți patru s'au manifestat cu necontestată autoritate în domeniul criticii de artă, dând dovadă nu numai de pricepere profesională, dar și de cea mai largă înțelegere a faptului artistic. Este de așteptat ca spiritul critic al celor patru să se fi exercitat și față de realizările proprii, atât în decursul procesului de creață prin propunerea spre soluționare a unor probleme precise, cât și după, prin stricta selecționare

a lucrărilor ce urmau să fie înfățișate publicului. Expoziția din sălile „Regina Maria” justifică pe deplin aceste așteptări. Fiecare lucrare înseamnă o reușită, soluționarea vre-unei probleme de ordin pictural sau plastic; întreg ansamblul trădează în alcătuirea lui activitatea spiritului auto-critic, proclamă eficacitatea acestei atitudini în ce privește determinarea nivelului general al expoziției.

Dacă de la considerațiile generale de mai sus, pășim la analiza oricât de sumară a aportului adus de fiecare din cei patru participanți, vom avea fără întârziere verificarea așteptată. Astfel, bunăoară, reușita de anul acesta a lui Francisc Șirato trebuie atribuită unui efort de concentrare desfășurat pe o durată de câțiva ani. Nici astăzi nu se poate afirma hotărât că momentul critic a fost depășit, dar problemele pe care pictorul și le-a propus cu atâta încăpățănare dealungul ultimilor ani capătă, deastădată, parțial, o soluționare valabilă. În toată căutarea lui Șirato, un principiu a fost neconținut avut în vedere: integritatea formei. Pentru

cine cunoaște structura intelectualității lui Șirato, existența acestei constante în dezvoltarea expresiei sale picturale, apare de o necesitate incontestabilă. Mijloacele folosite de pictor au variat, pe măsură ce problematica sa își însușia inedite puncte de vedere. Principiul integrității formei a rămas totuși până la urmă nesdruncinat. Dela profilarea formelor și culorilor în scheme lineare până la sinteza de formă, culoare și atmosferă a stadiului ultim, este drum îndelungat, este drumul ce unește începuturile clasicizante cu expresia de astăzi a unui integralism de caracter contemporan ce îndreptățește deopotrivă aspectele sensoriale ale materiei, cât și valorile spiritului pur. Câștigul cel mare în arta lui Șirato îl aduce acum substanța îmbogățită a picturii sale, atmosferizarea largă a aspectelor prinse între cadre dreptunghiulare. În câteva portrete și naturi moarte, subtilitatea tehnicii lui Șirato realizează o atmosferă extrem de fluidă și cristalină. Procedul degradărilor de tonuri și particularitatea trăsăturilor de pensulă, minunata jonglărie cu cele mai diferențiate teinte, contribuie la acel rafinament optic, ce cârmuește înfăptuirea unei ambiante de caracter și inobolată umanitate. Pentru gradul de complexitate pe care îl atinge astăzi tehnica picturală a lui Șirato, este de ajuns să vorbim de procedul pur sintetic pe care artistul îl stăpânește cum puțini alții, de polivalența funcțională atribuită elementelor picturii. Alăturarea, aparent întâmplătoare, a două trei pete de culoare exprimă, în același timp, un precis raport cromatic, o anumită valorație a luminei, construiește o formă, traduce vibrația intimă a atmosferei. Pictura astfel înțeleasă capătă mai multă substanță, adâncește mai mult realitatea lumii din afară. Dar planurile pure ale spiritului se sprijină și acum cu fanatism pe geometria înaltă a formelor, comandă, și de data aceasta, acea reculegere caracteristică în arca raporturilor numerice. Francisc Șirato este magicianul care a reușit aventura unică a concilierii dintre două expresii ireductibile: permanența ideală a tipurilor abstracte — nestabilitatea plină de incântări a dăinuirii în timp.

N. N. Tonitza, prin farmecul apropiat al expresiei, prin comunicativitatea caldă a armoniilor de culoare, se așează la un pol opus, peisagiile sale ne apar ca în ritmul nepervertit al naturii. O neistovită vervă coloristică își desfășoară registrul surprizelor și ispitelor. Ne aflăm în fața unui temperament artistic excepțional. În adevăr, rareori se întâlnește atâta spontaneitate la un artist, puțini dovedesc o egală inventivitate, o asemănătoare efervescență a imaginației picturale. Nu ne putem împiedica totuși delă unele precise inclinațiuni profesionale, care ne îndeamnă să descoperim sub gestul, în aparență cel mai firesc, un calcul implicat, fie că artistul și l-a mărturisit sieși, fie că de bună credință l-a ignorat. „Spontaneitatea” lui Tonitza nu se pare mai degrabă efectul unei cultivări atente a sensibilității și expresiei artistice. Privite sub un alt unghi, peisagiile sale din ultimul timp nu mai pot fi

socotite fragmente, ci întreguri autonome, centre de adeziune a eficientelor picturale. Totuși punctul de vedere al sensibilității imediate și al dinamismului vitalist continuă să rămână singurul la care sunt raportate în mod obișnuit realizările artistice ale lui Tonitza. Eroarea este veche și într-o măsură popularizată de cronicarul plastic. Bunăoară se insistă asupra calității sensibile a alburilor lui Tonitza. Nu știu însă dacă s'a subliniat vreodată rolul lor centralizator, simplitate. uimitoare cu care construiesc o pânză. Deasemenea violențele coloristice ale artistului, încetează de a mai impresiona ca atare, îndată ce renunță la considerarea lor izolată. Pacificate în superior echilibru ele își află o limită controlabilă artistică în expresia pur picturală a întregului de culoare.

Ștefan Dimitrescu își situază efortul la o medie valoroasă, căreia nu i se îngăduie nici strălucirea facilă cu nuanță accentuată de sociabilitate, nici izolarea desăvârșită. Prin aceasta Șt. Dimitrescu este al pământului nostru, ale cărui reflexe le și surprinde cu predilecție în carnanța dogorită de soare a nudurilor sale. Există un sentiment tainic de adeziune la elementele naturii, ca bază omenească a picturii sale. De aici sinceritatea aproape umilă a expresiei, anonimatul acestei arte care se dispensează în majoritatea cazurilor de efecte ușor conciliabile. Șt. Dimitrescu lucrează în sensul naturii. Un nud înseamnă întotdeauna în reprezentarea sa artistică, un trunchiu de vitalitate, existență vegetativă în cadrul unui peisagiu sau interior. Modelajul frust al planurilor de culoare, senzualitatea sănătoasă, sobrietatea paletelor, sunt tot atâtea indicații pentru sensul de cuminenie și calmă mistică naturistă, pe care îl afirmă artistul. Delă sinceritatea artistică a lui Șt. Dimitrescu, mai avem încă mult de așteptat.

Sculptorul O. Han este și el în neconținut progres. Spre deosebire de unii înaintași pe care literatura i-a prins și răcit în lanțurile ei de himere și năluciri stoarse de orice sevă, sculptorul Han condus de conștiința sigură a valorilor plastice, pătruns de legătura ideală dintre sculptură și arhitectură, construiește în spațiul tridimensional volume perfect definite, realizează din raportarea lor reciprocă o expresie statică, înaltă monumente timpului nostru, lipsit altminteri de o caracteristică precisă. Monumentele acestea nu exprimă năzuințe colective. Ar fi și greu în zilele noastre. Ele intrupează de cele mai multe ori o idee poetică pe care o obiectivează astfel în alegorii cât se poate de inspirate sau definesc un caracter omenească prin fixarea în material durabil a trăsăturilor fizionomice esențiale, prin care se lasă indentificate personalitățile excepționale. Portretele lui Han merg mai departe de asemănarea fizică cu modelul. Ele sunt sinteza unor caractere, traduc ceva din energia spirituală care însuflețește orice personalitate omenească deosebită. Bustul lui Gheorghe Buzdugan înseamnă astfel nu numai o desăvârșită înfăptuire artistică dar și o mărturie mișcătoare a timpului nostru despre una din cele mai frumoase figuri ale vieții românești contemporane.

EXPOZIȚIA IOAN THEODORESCU-SION

CU fiecare expoziție nouă, Ioan Theodorescu-Sion aduce confirmarea însușirilor ce-au făcut din acest artist, un reprezentant fruntaș al generației de pictori români în viață. Theodorescu-Sion și-a obișnuit până într'atât publicul cu valorile superioare ce înfăptuește, încât nici o realizare, oricât de înaltă, nu reușește să mai surprindă, când e venită din partea sa. Totuși cercetătorul expoziției pășește și astăzi pragul atelierului domnului Theodorescu-Sion, cu aceiași emoție reținută pe care o încearca în fața primelor compoziții românești ale artistului, în a căror atmosferă recunoștea pentru întâia oară răsfrângerea unei sensibilități precis caracterizate etnicește.

Nici unul din pictorii români în viață nu a pătruns mai mult în conștiința publicului, pentru că nici unul nu s'a împărtășit în așa mare măsură din fondul comun de simțire al rasei, niciunul nu și-a însușit cu aceeași convingere ca Theodorescu-Sion, modurile de expresie apropiate structurii spirituale specific românești. S'a insistat îndeajuns asupra apropiierilor ce se pot stabili între ceramica populară și pictura lui Theodorescu-Sion, sau asupra raporturilor strânse ce o leagă de arta icoanelor pe sticlă și de stilizarea scoarțelor țărănești. Prin transpunerea, în cuprinsul altor mijloace tehnice de o complexitate incomparabil mai mare a problemelor de formă și culoare pe care artistul necunoscut din popor le observa cu predicție în făurirea atâtor chipuri neuitate de artă, Theodorescu-Sion a deschis posibilități infinite de expresie picturală în sensul unei tradiții de artă populară românească.

De data aceasta este vorba de o expresie cultivată, crescută din asimilarea în complexul meșteșugului a unor pilde valoroase, desprinse din ansamblul picturii contemporane franceze. Un portret de femeie și câteva naturi moarte, realizează încă o culme în opera ar-

tistului, reprezintă valori rare pentru întreg cuprinsul picturii românești. Niciodată o simplitate mai mare în expresia întregului pictural nu s'a sprijinit pe atâta suplețe a meșteșugului, nici nu a fost însoțită de evidențierea atâtor raporturi valoroase în tratarea detaliilor. Este vorba de o subtilitate vizuală rară, unită cu o puțință tehnică, pe care nu exgerăm numind-o prodigioasă. Puțini sunt artiștii contemporani din toate țările, despre care s'ar putea spune, pe bună dreptate, acelaș lucru.

Cu asemenea însușiri și pornind dela o precisă atitudine în artă, Theodorescu-Sion a abordat compoziția, ale cărei legi le stăpânește ca nimeni altul la noi în țară. Aceasta îi și permite să varieze problemele de compoziție, aducând de fiecare dată o nouă formulă, lărgindu-și neconținut cadrele. Tripticul înfățișat în ultima expoziție se prezintă într'o rigiditate de unghiuri drepte, prezintă o desăvârșită asceză formulă care contrastează cu revărsarea numeroasă a motivelor în matca de frăgezime a culorilor vii, trecute parcă — prin ce minune? — din băătura unei scoarțe țărănești, în cadrul ritmic repetat al Tripticului. Subiectul unei asemenea compoziții poate să lipsească, nimeni nu mai cere astăzi subiecte pictorului. Totuși unitatea ideală, centrul de interes al compoziției, subsistă. Dacă ni se permite această imagine, subiectul unei compoziții ne pare a fi însăși compoziția, sistemul de legi la care se supune în alcătuirea ei. În cazul lui Theodorescu-Sion, subiectul poate fi și o temă: găsirea echivalentului pictural al unui mod de a simți colectiv.

Fiind o temă, subiectul atrage cu sine o precisă ritmică a decorativului, după cum fiind expresia unei sensibilități colective, el duce la un stil supra-individual, într'un cuvânt: la «stil».

AUREL D. BROȘTEANU

D R A M A Ș I T E A T R U

D I B U I R I

Legătura strânsă cu care vremurile nouă ne-au dăruit, ne aduce din Apusul ce nu mai e decât la câteva clipe departe de noi, grație tuturor progreselor tehnice, nu numai criza teatrului, dar îndoiala însăși asupra acestei arte — din punct de vedere al marelui public, cel puțin.

Filmul vorbit și cântat, categorie intermediară, fără drum bine precizat, făcut din orchestră, teatru și cinematograf trunchiat, chiamă înspre ei, lăsând într'o mare desnădejde arta dramatică și înjghebările ei. Ceea ce este de netăgăduit e faptul că în această categorie

specială a spectacolului de ecran, care de mult a început, aiurea, lupta cu scena, accentul cade tocmai pe teatru, pe o iluzie de teatru mai degrabă, care are însă avantajul de-ași lăși și înflori cadrul, mult mai mult, decât ar îngădui cel mai bine utilat și mănuit teatru modern.

Firește că cei credincioși și increzători în puterea cuvântului creator de lumi și de înalte valori de frumos, și mai ales cei ce nu și-au pierdut cu totul speranța că, pe curând, se va recunoaște că omul și numai omul real poate adânci prin jocul său înfăptui-

rile de mare artă — după cum omul, realitatea lui de volum viu și armonios strunguit, a alungat geometria constructivistă de pe scenă, de care nu se putea lega — vor aștepta poate măhniți, dar vor aștepta ca marele gust unanim să se reintoarcă la dramă. Până atunci însă, în vechile arte, tehnica artistică, fără îndoială, din zi în zi tot mai perfecționată face un mare gol, de care se resimt teatrele.

Dezorientate, întrecute de film, în ajutorarea miraculoasă pe care o pune la îndemână oricui pentru evadarea din sine, copleșite de fast și de ample desfășurări de bogății, și, mai ales, de curând întrecute de chiar o minunată artă de teatru — teatrele dibușesc, încearcă formule după formule, înscriind într'un acelaș repertoriu, de la piesa de atmosferă până la piesa de suflu tăiat a urmărilor polițienești. În această goană grozavă după sensibilă coardă rodnică, pentru conducători. Încrederea în literatura nouă fie ea chiar încercată dispăre. Și în locul unei activități ce ar putea încerca forțe nouă, care să le controleze tocmai prin realizarea lor, se recurge la trecutul. E mai puțin o încredere în formulele încercate și îndeobște primite, în această întreprindere a directorilor, și e mai mult o scontare, un apel la anumite predilecții, la anumite zone de suflet ce sunt socotite eterne și deci etern binevoitoare și subt raportul aprobării morale și acel al cassei.

Pornite din astfel de gânduri și drămueli, două din teatrele noastre, în lupta lor cu alte elemente pe te-

renul spectacolului, s'au ancorat în marile construcții romantice, cu cheazăii solide de succes. „*Dama cu camelii*“ a lui Dumas și „*Pui de vultur*“ al lui Rostand, reluări târzii, au fost hărăzite să umple golul lăsat în jurul teatrelor de apriga luptă. S'a mers, în încrederea aceasta a pieselor sigure, până a se servi aceeaș piesă în două variante aproape: Teatrul Național are gata întotdeauna două „*Dama cu camelii*“, una montată în costumul epocii, alta în costume moderne. Cea din urmă desfășurată într'o impresionantă bogăție, e ultimul cuvânt.

„*Puiul de vultur*“ piesa cu greoaie tăietură în șase acte, cu o abilitate scenică impalidată, cu avânturi din altă epocă și cu altă lume lăcrimândă în parter, luptă cu greu, luntre impracticabilă aproape pe hula sufletului modern, stîrnită pe un alt ritm, din valuri mărunte, sacadate, repede trecute. Frunțile se întunecă, eforturile cele mai mari nu isbutesc, decât pe jumătate!

Teatrul adevărat, uitat poate de public, într'un răstimp neprielnic va trăi atât cât poate și cum poate, așteptând să treacă furtuna. Nicio desesperare nu e definitiv la locul ei. Ca orice lucru temeinic și vechiu de mii de ani, teatrul va răsbate, învingând de va fi dăruit aiurea mai ales de iluminarea unei îndrumări noi, în cadrul mijloacelor sale, va răsbi așteptând pur și simplu să-i cadă dușmanul, ce se va slei și ce nu se va putea întregi, în ziua în care sufletul unei epoci dezorientate și muncite își va găsi răgazul și exigența unei adânciri în sine!

„CUIB DE VIESPI“ DE AL. KIRIȚESCU

SUCCESIUNEA, în doi ani consecutivi, a operilor d-lui Kirițescu, dovedește sau o neobicinuită fecunditate sau o rezervă impunătoare de manuscrise. În orice caz, deosebirea de formulă dintre Marcel & Marcel și „Cuib de Viespi“, ne arată un autor abil, atent, priceput, ce-și încearcă resursele materialului său în cel mai apropiat fel de exprimare. „Cuib de Viespi“ este descrierea naturalistă, cu ajutorul unei idile realizate în menaj, a unui mediu provincial. Multe fire se amestecă în problemele d-lui Kirițescu, fire de viață românească, pe care le-am fi vroît poate ceva mai îndelung și în deaproape toarse.

Din calitățile scriitorului, două se precizează, hotărât, cu ocazia ultimei sale lucrări: o notațiune precisă și de multe ori tăioasă a evenimentelor și un fel de pathos de calitate minoră, un fel de lirism exuberant, un fel de efervescență a sufletului pe spuma unor anumite teme, ce nu se lămuresc precis nici pentru autor.

Să începem cu cea din urmă. Sufletește, d-l Kirițescu se simte un european estetizant. Tema e mai veche, și vine deadreptul din inima veacului al XIX-lea îmbelșugat în smălțuitori și mici zei de atitudine. Ritmul modern și mai ales marile priveliști deschise de

toate înlesnirile și vitezele epocii noastre, le-a trecut printr'o centrală mai apropiată de noi, pe care o văd mai degrabă în poeziile lui Bornabooth decât în romanul său, transcris de Valéry Larbaud. E cântecul lucrurilor sugestive, larg evocatoare, create de o industrie rafinată și înmuiate într'o anumită viață.

Din această temă, poate chiar de multe ori mai bagatelizată e făcută acea primă caracteristică de care vorbeam. Din ea se construiește aproape în întregime „Marcel & Marcel“ și un fragment din „Cuib de viespi“. Cupletul românei aventuriere înmuiat în stilul acesta, ce umple jumătatea din urmă a primului act, se datorește acestor calități ale d-lui Kirițescu.

E lucrul cel mai străin marelui public și, desigur, și lucrul cel mai străin frământărilor clipei pe față!

Dar d-l Kirițescu mai are încă o coardă la lira sa, și poate cea mai de preț! E, după cum spuneam, aparatul fin și precis de înregistrare, care abil mânuiește poate da temelia unei frumoase cariere de scriitor.

Dar ceea ce regretăm, este o prea mare libertate pe care d-l Kirițescu o acordă acestei uzine de preț, minunat utilitate. Temperamental, d-sa pare a nu vroii să se supună acelei necesare *constrângeri* din care ies lucrurile echilibrate. Un prea mare belșug de note

și notule, în înțelesul înregistrării lor, firește, din viață viață iar nu a unei greoaie elaborării, dau un difuz și un proaspăt de multe ori deconcertant.

„Cuibul de viespi“ s'a creat prin eliminarea unui stagiou preparator de macerare a materialului. Și atunci și ca întindere și ca adâncită calitate, acest material se resimte!

Alături de toate aceste intervin însă netăgăduite calități de construcție dramatică. Actul întâi, actul prezintării, este magistral condus. Al doilea e mult mai subred, ducând cu el problema dramei. De al treilea însă, de dreptul d-l Kirîțescu a vroit să se scape. N-a isbutit să nu facă să se vadă lucrul acesta.

Un lucru, iarăș foarte atrăgător ca psihologie de creație este antrenamentul fatal al materialului asupra unei voinți mai slabe, ce nu știe și poate nu vrea să-l stăpânească. Astfel rolul central al bătrânei boeroace, văzut, fragmentar notat, dar nu *zămislit unitar* nu croit la un moment dat, pe o latură a lui, se încordează atât de mult, încât îl fură pe autor și îl duce până în pragul unei greșeli de neverosimil.

Latura aceea e o anumită insensibilitate, o anumită inconștiență a personajului. Trecut prin focul unor anumite nenorociri, — personajul — autohton și prin aceasta foarte valoros — de-odată capătă culori nouă chiar în ochii autroului. Corespondențe inconștiente și personajul intră într'un registru de artificios, de creat de alții la altă scară, mai înainte de înrudirile iterare, ce-l proiectează în absurd.

Bătrâna ce se lasă furată de câțiva pași de vals ai visului, în actul final, pe un vag ecou al muzicii militare chiar în clipa în care, tămăiază pentru parastas coliva fiicei sale, nu aparține d-lui Kirîțescu! Ea nu

e nici în cadrul tonalității nici a sufletului nici a mijloacelor d-sale. Scena aceasta vine de aiurea!

Ceeace am putea obiecta „Cuibului de viespi“ atât de interesant prin tot ce aduce cu el, ca observație, es'e lipsa de creare de centre de sinteză, de raze de ochiri în suflete și largi perspective sociale.

De notat e, că și opera d-lui Kirîțescu duce mai departe galeria atât de obicinuită și întâlnită în literatura noastră dramatică de femei rele și mai ales primitive sufletește.

Piesa a fost jucată de teatrul Regina Maria, în cadrul căruia, d-na *Lucia Sturdza-Bulandra*, a făcut prin măsură și inteligentă interpretare, o remarcabilă realizare. Poate ceva prea mult stil, firesc jocului artistei a depărtat, pentru înțelegere, întrucâtva rolul de înțelegerea celor mulți.

Alături de piese felurite, încercate după cum spunem de înfrigurarea acelor dîbuiri, literatura dramatică românească, își dă duhul, în această stagiune. Ultimul eveniment, dureros a fost înfrângerea, pe scena Studio-ului a unui debutant, d-l *N. Milcu* autorul piesei „*Chip cioplît*“.

Fără cunoașterea tehnicii, fără cunoașterea teatrului, lasă impresia, nici măcar din fotoliul oricărui spectator, că autorul întreprinde o piesă de atmosferă cu țesătura muzicală, plină de interpretări, simboluri, cântece sufletești și pericole.

Fatalitatea și directorul de scenă au vroit ca aceste pericole să nu poată fi vitate.

Și o groasă prăbușire a întristat lumea scenei, și a parterului, pentru o bună bucată de vreme!

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M A R U N T A

D. HORIA TECULESCU, directorul liceului românesc din Sighișoara, dă la lumină o voluminoasă și însemnată culegere de poezii populare din ținutul indicat în titlu: *Pe Mureș și pe Târnave*. Florile rare ale culegerii le cunoaștem de astăvară, dintr'un luminos popas în maiestrosul și tăcutul burg sășesc ce evoacă la poalele Carpaților ardelenesti Nürenbergul german. Cine trece prin Sighișoara trebuie să cunoască burgul sașilor și pe Horia Teculescu al nostru, inteligentă și nerv românesc E dintre acei cărturari tineri de peste munte, cari se văd mai puțin la București și mai mult acolo, la grelele lor treburi între care aceea de-a adânci în sufletul generației noi ideea culturii naționale unitare nu e nici cea mai mică nici cea mai puțin nobilă. În biblioteca lui Horia, unde Paul Claudel stă alături de Eminescu, între Letopiseții editați de Kogălniceanu și vechi bucoavne bisericesti, și afară din ea, sus, pe coamele dealurilor înalte ce cuprind la mijloc orașul medieval, am ascultat o bună

parte din cântecele surprinzătoare ale colecției de față Horia Teculescu are un instinct poetic fără greș, luminat de o largă lectură literară și filosofică. Poezia populară îl interesează și ca simplu document, dar nu numai atât; el e pasionat de revelația frumuseții veșnice în cântecul de țară. Și sub acest unghiu al gustului subțire e alcătuită, după studii de migală îndelungată, culegerea lui. Ea nu e o colecție documentară în sensul istoricismului romantic, ci o strălucită antologie populară a regiunii. Proza versificată și „modernismele“ slușitoare sânt eliminate. A rămas numai lamură de frumuseți, numeroase și ingenioase. Oricât de mult folklor ai cunoaște, colecția aceasta e o comoară de inedite.

Conștiința care a cules, a ales și organizat te întâmpină din pragul volumului, în *Predoslovia* de 70 de pagini, care e un studiu cuprinzător și clar al problemelor folklorului. Istoria folklorismului european, a celui românesc, geneza poeziei populare, influența ei

asupra literaturii culte, transformarea baladei în colindă, noțiunile de dor și doină, iată câteva din aspectele înfățișate în studiul documentat al lui Horia Teculescu. Nu e, cred, fără interes să reproduc aceste considerații despre influența folklorismului asupra culturii naționale, mai ales când aceste considerații sânt scrise de un condeiu ardelenesc: „El a înviorat sufletul românesc, a regenerat literatura cultă, a fost o puternică reacțiune împotriva curentului latinist, pe care l-a înlăturat, și'n epoca de pronunțată imitație a ferit literatura noastră de exagerarea influențelor străine. Reacțiunea aceasta prin arta poporană, a însemnat îndrumarea literaturii, culturii și vieții sociale pe căi sănătoase. Deși admirația față de literatura poporană a fost uneori exagerată, ea a servit ca element moderator în epoca de imitație pripită a tot ce era străin. A urmat o epocă de asimilare măsurată a culturii europene și de selecție a literaturii poporane“.

Colecția lui Horia Teculescu e dovada prețioasă a acestei selecții.

REVISTE NOI au izbucnit pe neașteptate în ultima lună. Și la margini de țară și'n București. Semn că spiritul nu se dă bătut sub violența materialistă a vremii acesteia dominate de larva „ekonomiștilor“ pe cât de savanți pe atât de neputincioși. Dela postul nostru unde ne încăpățănăm să rămânem de aproape zece ani le primim cu sentimentul că nu mai sântem singuri și nu navigăm în vid. Nu știm câte din ele vor dura. Ceeace ne bucură e năzuința de artă și frumos care le îmbrânțește în lumină ca un protest împotriva duhului scăzut ce se târaie peste viața publică și ca o evadare spre culmile cu orizont albastru.

Orientări se intitulează una din aceste noi reviste. Tipărită frumos, și atentă spre autohtonism:

„Din torentul de ocară și negațiune ce se prăvale peste noi — zice articolul program — cu greu putem scăpa de glasul sirenelor pentru a urma indemnul firei noastre de popor cuviincios și muncitor. Fumul atâtor mirodenii cosmopolite arse la picioarele mediocrităților, încrucișarea multicoloră a atâtor reflectoare, trâmbișarea atâtor genii improvizate și prăbușirea atâtor zei adevărați împrumută societății românești o înfățișare de trivial caracteristică doar balurilor mascate...“

Nu putem admite declinul înaintea apogeului. Nu ne poate fi indiferentă batjocura ce se aruncă peste bieteile noastre pagini de cronică. Rostul unei tipărituri în această țară de tradiție a cuviinței nu poate fi decât în continuarea aceluiaș spirit. Valorificarea unei culturi nu se poate realiza decât în măsura în care ea slujește unui ideal de rasă, iar literatura și arta trebuie să poarte fisionomia poporului său pentru a se putea integra universalității“.

Revista conține două articole politice ale d-lor S.

Mehedinți și Octavian Goța, o discuție asupra operei de artă semnată de Mihail Cruceanu, proză de G. M. Vlădescu, poezii de I. Pajură și George Lesnea. Ultimul publică un duios cântec de leagăn proletar. E un poet care s'a remarcat întâia oară în paginile *Gândirii*. Spunem aceasta pentru cei cari ne învinuiesc de indiferență față de scriitorii începători, și pentru un cronicar de ziar cu memoria scurtă (cum îi șade bine unui cronicar) care a afirmat că Viața Românească l-ar fi lansat pe George Lesnea. Dar jumătate din colaboratorii noștri au debutat la *Gândirea* numai în ultimii trei ani.

Pleiada e o altă apariție nouă. Alcătuită aproape numai din tineret: Radu Gyr, G. Talaz, Radu Boureanu, D. Murărașu, Vasile Grecu, George Dumitrescu (acesta cu un vers frumos ce dă tonul unei romanțe simple: *Foșnirea vremii ce-a zburat*). Un tineret cuminte care declară în „cuvânt înainte“: „Sântem prea conștienți și prea geloși de legăturile noastre vitale cu trecutul, cu înaintașii, cu sufletul întreg al marelui nostru Eu colectiv. Nu ne putem desprinde fără primejdie de moarte“.

Printre notițele cronicelor ce nu desmint programul *Pleiadei* găsim una care, vizându-ne, are nevoie de o rectificare. Ea se referă la evenimentele recente din sânul Societății Scriitorilor Români. Regretându-le, redactorul pledează pentru solidaritatea profesională indiferent de... „cinstea personală“. E o poziție pe care, oricât de curată i-ar fi intenția, o respingem categoric. Și iată de ce: o societate, fie ea chiar de artiști, este și trebuie să fie o grupare *morală* din moment ce e societate. O solidaritate, oricât de profesională, nu se poate concepe decât tot pe temeuri morale. Altfel, societatea întemeiată pe solidaritate de altă natură decât cea morală, e o simplă bandă de tâlhari sau în cel mai bun caz — un partid politic. Cât privește *reprezentanța* S.S.R. ea nu se alege pe criteriul talentelor ierarhizate, fiindcă, din moment ce au fost admiși în sânul societății, *toți* membrii sânt egali în drepturi și obligații. Dintre ei se alege ca reprezentanți cei cari vădesc vrednicii pentru societate și garanții morale, — de corectitudine în rândul întâiu. Când cineva, *ca reprezentant al colectivității* s'a abătut dela aceste reguli elementare, *în detrimentul ei*, societatea, în virtutea principiilor morale ce-i stau la bază, înfierează abateră. Tocmai solidaritatea morală o cere, indiferent de valoarea artistică a celui pus în cauză. La S.S.R. s'a întâmplat invers. S'a încălcat cu bună știință principiul moral și s'a creat o solidaritate cu o abatere definitiv demonstrată. Situația anormală și imorală creată azi la S.S.R. e opera unei minorității de 50 de membri entuziasmați de un trist caz de recidivă. Cum membrii societății sânt 165, regimul de lamentabilă uzurpare se poate dărâma oricând voiți... N'am fi atins nici azi aceste lucruri dureroase dacă *Pleiada* nu ne-ar fi vizat.

KLINGSOR, revista confrăților sași, își închină numărul de April problemelor religioase și bisericești. Comunitatea evanghelică din Sibiu, constrânsă de jena financiară, și-a scos în vânzare vesmintele sacre din secolii străvechi. Ernst Jekelius, Erwin Wittstock și Heinrich Zillich scriu articole măhnite de această restriște. Ministrul german din București, d. Gerhard von Mutius, publică un interesant eseu asupra „Religiei ca structură”, Emil Neugeboren discută ideea de „Evoluție religioasă și credința în revelație” cu Erwin Reisner, profundul gânditor care a onorat și paginile *Gândirii* cu studiul său „Istoria ca păcat original”. Tânărul Georg Maurer contribuie la atmosfera numărului cu trei frumoase poezii religioase, de inspirație Rilkeană:

*Ich will das Reich des Sterbens tief erkennen.
Ich will es wissen, was es heisst; nichts seh'n
Und doch in Deinen Armen weiterbrennen
Zu einem unbekanntem Auferstehn.*

REÎNCREȘTINAREA intelectualității românești evoluează din faza aspirației programatice spre o realizare pe care o nădăduim fecundă și amplă. Impotrivirile furibunde de acum câțiva ani au obosit. Rânjele zeflemiştilor de cafeana, cari nu și-au scrutat poate niciodată propriul suflet, și-au muial siguranța în apele indoieli. Iarna cu zilele ei prielnice reculegerii și conferințelor ne-a adus un remarcabil ciclu de „filosofie creștină” cu probleme puse îndrăzneț și despicate cu înaltă ardoare și inteligență. D. Stelian Mateescu a vorbit despre „Metafizica laică și metafizica sfinților”, d. Mircea Vulcănescu despre „Logos și Eros”, d. Sandu Tudor despre „Sfânta Noapte a Muntelui Athos”, d. Paul Sterian despre „Filosofia Răstignirii”, d. Nae Ionescu despre „Trup și Întrupare”. Idei și aspecte ale doctrinei creștine, innoite de sensibilitate și intelect modern, urmărite cu încredere de elita tineretului studios, dornic de orientări spirituale.

Ciclul a fost încheiat de magistrala conferință a P. S. Arhieru Tit Simedrea despre „Cult și Taine”, scrisă și citită, cum se cuvenea unui subiect greu ca acesta care nu e altceva decât ideea de sfințenie a vieții omenești. O documentare vastă din istoria comparată a religiunilor și o sinteză a dogmei ortodoxe, expuse într-o formă literară de claritatea și finețea unui cărturar de rasă. Și mai ales certitudinea de sentiment ce se degaja din toată această desfășurare doctrinară că cele rostite sânt totdeauna cele trăite intim și adânc de conferențiar. Căci într-o mișcare ca aceasta, simpla teorie metafizică poate mulțumi curiozitățile intelectului, dar aderențele sufletești nu le poate stârni decât imponderabila flacără a iubirii și a credinței vii și nemincinoase. Conferința despre „Cult și Taine”, era doctrină mărturisită de un suflet cutremurat. P. S. Tit Si-

medrea a răscumpărat în ochii noștri o întreagă ierarhie ce ignoră încă ridicarea intelectuală către Hristos și a pus mirul Bisericii pe fruntea acestei mișcări.

PACIFISM. În articolul cu care se deschide numărul de față al revistei noastre, exprimăm părerea că fundamentul pe care caută să se așeze actualele tendințe de pace europeană și de unitate continentală este greșit din pricină că e un fundament materialist. Bunurile materiale, ele singure, nu unesc popoarele, ci le desbină împingându-le la măcel. Epoca noastră e însă obsedată de teoriile economice. Uniunea vamală propusă ca stadiu premergător al Suprastatului continental european e o soluție născută din obsesia economistă. Sânt însă și economiști de seamă cari consideră această soluție ca irealizabilă. Și ne pare bine că, înainte de a încheia numărul de față, primim dela Paris *Bulletin franco-roumain*, în care d. Mihail Manoilescu discută problema Statelor-Unite ale Europei sub aspectul economic. D. M. Manoilescu respinge soluția uniunii vamale din motive pur economice și o socotește un dezastru pentru țările agricole. Cităm:

„Prin uniune vamală, concurența liberă între industrii stabilește o strictă selecție naturală, ajutând țările ce ocupă o poziție dominantă și sacrificând pe cele slabe și pe cele începătoare.

Într-o uniune vamală, țări ca: România sau Peninsula Balcanică sânt osândite să trăiască din slaba cultură de cereale. Pentru tot ce e produs superior, ele trebuie să recurgă la marile centre industriale ca: Anglia, Germania, etc. În acest soi de formațiune, contrastul dintre bogăția țărilor industriale și sărăcia țărilor agricole nu va face decât să crească din ce în ce mai mult.

Dacă țările agricole ar renunța la dreptul de a se îmbogăți prin industrie, ele n'ar primi nicio compensație întrucât economia lor întreagă ar continua să rămână separată de aceea a țărilor industriale, dat fiind că singurul punct comun existent între ele e libera circulație a mărfurilor peste barierele vamale abolite.”

Deci din punct de vedere economic, uniunea vamală prezentată de pacifiști tocmai ca o soluție economică, ar însemna un nou dezastru. D. Mihail Manoilescu respinge această soluție și se declară pentru cea politică: Statele-Unite ale Europei. Dar prin ce secret s'ar putea realiza această grandioasă unitate politică?

RECTIFICARE. În numărul din Martie al *Gândirii*, discutând, în acest loc, observația d-lui Eugen Lovinescu asupra criticului-pivot care ne-ar lipsi, încheiam

nota respectivă cu o frază care, din motive tehnice și în lipsa noastră, a fost comprimată astfel: „Până atunci, scriitorii acestei reviste au câteva idei cardinale, lămurite din scrisul și din cultura lor și le socot în orice caz mai presus de orice critică.”

Cum ne bucurăm de normalitatea judecății și nu ne trece prin minte să ne decretăm infailibili, proza trebuia să apară cum a fost redactată: „...și le socot, dacă nu mai presus de orice critică, în orice caz mai presus de orice critică.”

Ea se refera la d. E. Lovinescu, iar nu la critică.

NICHIFOR CRAINIC.

ZUGRĂVIND mai departe fresca vieții monahale românești, începută cu „Călugări și ispite” și continuată în „Necazurile Părintelui Ghedeon”, d-l Damian Stănoiu, acest Clement Vautel al literaturii noastre, a tipărit în editura „Cărții Românești” încă un volum: „Duhovnicul Maicilor”.

Călugărul Macarie, noul erou al d-lui Damian Stănoiu, întregind parcă peregrinările Părintelui Ghedeon, descrise în volumul anterior acestuia de față și schimbând numai de nume, dar păstrând în fond aceeași psihologie simplistă, ajunge duhovnic într'o mănăstire de maici.

Om umblat pela Sfântul Munte, trăit în reculegere aspră de schivnic, pătruns definitiv de canoane și de lectura amănunțită a „Vieții Sfinților”, Părintele Macarie este surprins de apucăturile, neconforme lor, ale călugărițelor. Cearcă atunci să le îndrepte cu mijloacele pe care i-le puneau la îndemână canoanele: post, mătănie și „afurisenii”.

De aici, conflictul cărții: de o parte Părintele Macarie reprezentând spiritul necruțător al vechei tradiții bisericesti — de altă parte călugărițele, întrupând noul aspect al vieții monahale.

Intransigent, Părintele Macarie caută să recucească tot ceiace această viață călugărească a pierdut ca puritate. Dar o întoarcere la curățenie desăvârșită, la starea cerească de odinioară a acestei vieți, este imposibilă. Zadarnice sunt toate discursurile și pedepsele Părintelui: călugărițele vor continua să se îmbăieze, să poarte ciorapi subțiri și alte lucruri femeiești, cu toată interdicția canoanelor. Părintele Macarie este biruit și nevoit să părăsească Mănăstirea.

Nu știm până unde d-l Damian Stănoiu a vroit să acorde un tâlc acestor fapte și stări. Pentru noi însă autorul „Duhovnicului Maicilor” se situează printre cei doi-trei scriitori români care consideră, rămânând totuși în limitele liniștite și obiective ale artei, viața călugărească sub un unghi creștin: prin aceasta, scrisul d-lui Damian Stănoiu ne este, și mai aproape și mai de preț.

Ca „tip”, eroul din această ultimă carte a d-lui Damian Stănoiu este creionat cu un mare meșteșug și simț de observație. Întrupează ideal călugărul trăit și format în realitatea canoanelor, dincolo de care nu vrea să mai recunoască altceva: superba lui rezistență morală vine tocmai din această pricină; și la fel pedantismul său firesc, raportarea fiecărui lucru la un text sau la o pildă din viața unui sfânt și rezolvarea lui întocmai lor.

Cuvântarea erudită pe care Părintele Macarie o rostește, drept prefață a viitoarei sale activități, în fața călugărițelor alarmate de ceiace le așteaptă, constituie unul dintre cele mai savuroase momente de certă naivitate și pasionată convingere călugărească.

Scrisă în genere vioi și antrenant, cartea d-lui Damian Stănoiu, suficientă din punct de vedere literar, are un singur cusur: nu e, cum se subintitulează, un „roman”. E mai mult prologul unui roman.

El ar fi început abia acolo unde sfârșește cartea și ar fi reieșit din necapitularea Părintelui Macarie și din urmărirea peripețiilor în care l'ar fi purtat intransigența lui.

Aceasta nu scade însă cu nimic din meritele cărții. Mai mult. Suntem convinși că d-l Damian Stănoiu nici nu urmărește cel puțin să facă din fiecare carte un roman — ci să alcătuiască din toate unul: marele roman al vieții monahale românești...

LITERATURA românească sărbătorește acum „Săptămâna Poeziei”, organizată odată cu întâiele cântece albe pe care le rostesc naiv crengile pomilor, de la 6 la 13 April.

S'au spus pentru ea numai cuvinte bune. Și le merită. Dacă n'ar fi decât această schimbare a vitrinei librăriilor în pajști de vis și gând autohton, prin prezența pretutindenească în ele din această săptămână, a cărților de versuri, și încă ar fi destul!

Dar „Săptămâna” a fost gândită complet și întregită frumos de Direcția Educației Poporului, prin festivaluri, ore de poezie în școală, în teatre și chiar în cazărmi; iar prin acest glas al nevăzutului, care este radiofonia, versul românesc a căpătat aripi și a fâlfâit, ca o pasăre a eternității, peste întreg cuprinsul țării.

Revistă care a găzduit permanent și întotdeauna la loc de cinste Poezia, „Gândirea” se asociază acestei „Săptămâni”, pe care își îngăduie să creadă c'a anticipat-o în fiecare număr al său.

AL. BĂDĂUȚĂ

Secretar de Redacție: Al. Bădăuță

N. N. TONITZA

PIAȚĂ (MANGALIA)

GANDIREA

THEODORESCU-SION

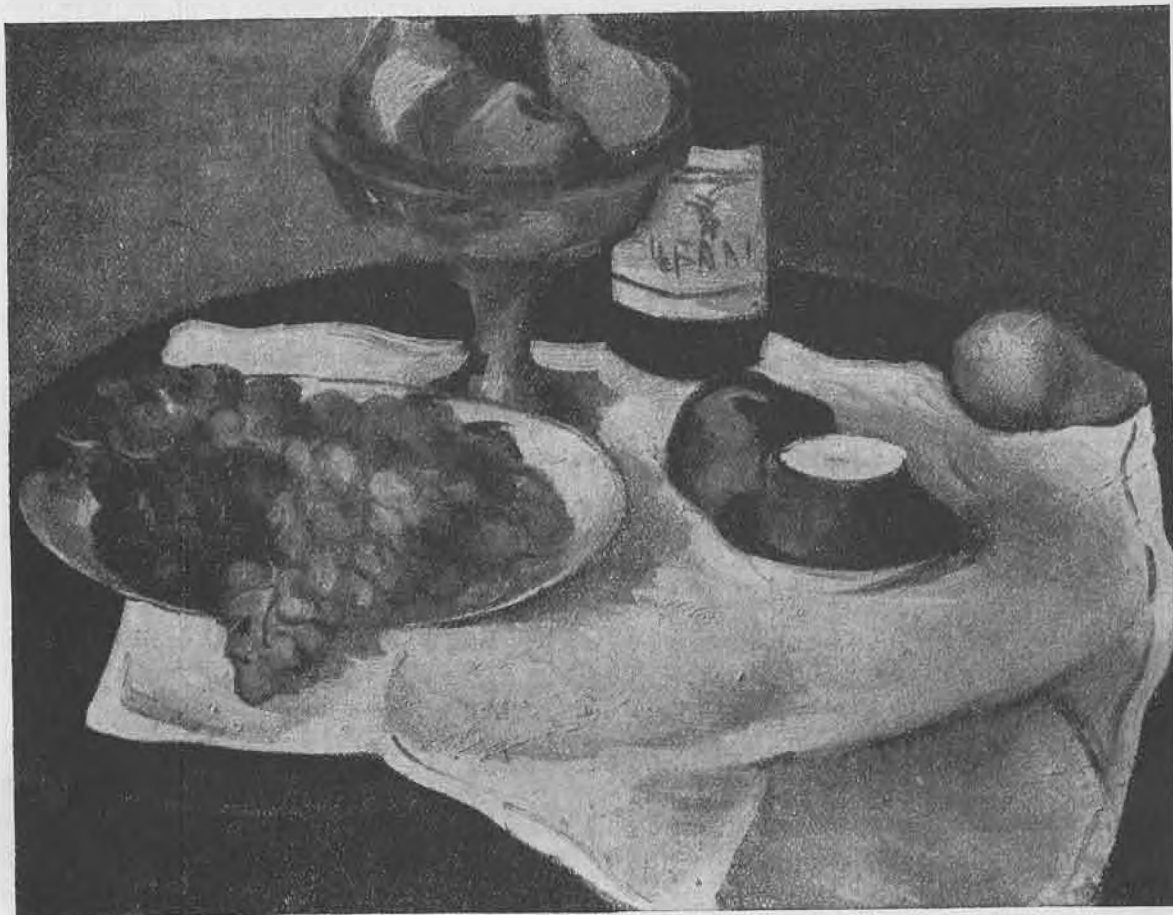
PROFIL

N. N. TONITZA

ATENANȚELE HANULUI (MANGALIA)

GANDIREA

THEODORESCU-SION

NATURĂ STATICĂ

GANDIREA